

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**«ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ: ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΩΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ»**

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΛΟΓΟΣ, ΤΕΧΝΕΣ ΚΑΙ ΕΤΕΡΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ:

**«Παιδικά εικονογραφημένα βιβλία των Ι. Σαμαρτζή και Α. Παπαθεοδούλου (2011-
2019).»**

Ευανθία Καμπούρη

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Επιβλέπουσα: Μαριάνα Σπανάκη, Επίκουρη Καθηγήτρια Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών,
Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Μέλη: Νικολέτα Τσιτσανούδη-Μαλλίδη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παιδαγωγικού Τμήματος
Νηπιαγωγών, Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Θεοχάρης Ράπτης, Αναπληρωτής Καθηγητής Παιδαγωγικού Τμήματος, Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

2021

Υπεύθυνη Δήλωση Μ. Φοιτήτριας

Η συλλογή και η επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που υποβάλλονται πραγματοποιείται σύμφωνα με τα οριζόμενα στις διατάξεις του Ν.4624/19 και του Κανονισμού (ΕΕ)2016/2019. Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων συλλέγει και επεξεργάζεται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα αποκλειστικά στο πλαίσιο της υλοποίησης του σκοπού της παρούσας διαδικασίας. Για το χρονικό διάστημα που τα προσωπικά δεδομένα θα παραμείνουν στη διάθεση του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων το υποκείμενο έχει τη δυνατότητα να ασκήσει τα δικαιώματά του σύμφωνα με τους όρους του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα 2016/679 (Ε.Ε.) και τα οριζόμενα στα άρθρα 34 και 35 Ν. 4624/2019. Υπεύθυνη Προσωπικών Δεδομένων του Ιδρύματος είναι η κα. Σταυρούλα Σταθαρά (email: dpo@uoi.gr).

Στην οικογένεια μου...

Ευχαριστίες

Η παρούσα μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών, της Σχολής Επιστημών Αγωγής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και συγκεκριμένα στην κατεύθυνση «Λόγος, Τέχνες και Ετερότητα στην Εκπαίδευση». Έχοντας ολοκληρώσει τη διπλωματική μου εργασία νιώθω την ανάγκη να ευχαριστήσω όλους όσους άμεσα αλλά και έμμεσα συνέβαλαν στην πραγματοποίησή της.

Αρχικά θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια της διπλωματικής μου εργασίας κ. Μαριάννα Σπανάκη, Επίκουρο Καθηγήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Ιωαννίνων για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε, την επιστημονική καθοδήγηση, αλλά και την συμπαράστασή που έδειξε από την αρχή μέχρι το τέλος.

Ιδιαίτερος θα ήθελα να ευχαριστήσω την κα. Νικολέτα Τσιτσανούδη-Μαλλίδη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών και τον κ. Θεοχάρη Ράπτη, Αναπληρωτή Καθηγητή του Παιδαγωγικού Τμήματος, του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων για τις γνώσεις και τις συμβουλές τους καθ' όλη την διάρκεια του Μεταπτυχιακού Κύκλου αλλά και για την τιμή που μου έκαναν να διατελέσουν ως μέλη της συμβουλευτικής - εξεταστικής επιτροπής.

Επίσης ευχαριστώ θερμά την εικονογράφο Ίρις Σαμαρτζή, για την επικοινωνία και την παραχώρηση προσωπικής συνέντευξης, η οποία μου παρείχε σημαντικές πληροφορίες για την έρευνα.

Δεν θα μπορούσα να μην ευχαριστήσω τους αγαπημένους μου φίλους για την διαρκή στήριξη και υποστήριξη όλο αυτό το διάστημα. Αρχικά την φίλη και συμφοιτήτρια Βάσω καθώς ξεκινήσαμε μαζί το «ταξίδι» του Μεταπτυχιακού και ολοκληρώσαμε μαζί στηρίζοντας η μία την άλλη. Αλλά και ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στους φίλους Βασίλη, Μαρία, Ελένη και Έλσα που ήταν δίπλα μου σε όλη αυτή την προσπάθεια.

Τέλος ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στην οικογένεια μου, για την υπομονή, την κατανόηση και την στήριξη που έδειξαν κατά διάρκεια της ολοκλήρωσης των σπουδών μου, καθώς χωρίς την στήριξη τους δεν θα είχα καταφέρει να ολοκληρώσω τους ακαδημαϊκούς μου στόχους.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα ερευνητική εργασία μελετά την δύναμη του κειμένου και της εικόνας, στην περίπτωση των πολυτροπικών παιδικών αφηγημάτων με κείμενο του Αντώνη Παπαθεοδούλου και με την εικονογράφηση της Ίρις Σαμαρτζή. Η ανάλυση πραγματοποιήθηκε σε δώδεκα παιδικά αφηγήματα τα οποία δημοσιεύθηκαν από το χρονικό διάστημα 2011 έως 2019. Με αφετηρία τη βιβλιογραφία για την αφηγηματική ανάλυση του Gerard Genette, και την προσέγγιση της εικονογράφησης του Perry Nodelman και της Αγγελική Γιαννικοπούλου και στηριζόμενοι στην μεθοδολογία τους ως προς την ανάλυση των κειμενικών και παρακειμενικών στοιχείων του παιδικού εικονογραφημένου βιβλίου, ερευνούμε την επιτυχημένη συνύπαρξη του κειμένου και της εικόνας και της σύνδεση τους με τη μεθοδολογία. Στην πορεία της έρευνας αλλά και μέσα από συνεντεύξεις των δημιουργών οδηγούμαστε σε συμπεράσματα ως προς τις τεχνικές τις οποίες ακολούθησαν οι δημιουργοί, την εξέλιξη της συνεργασίας τους, τις διακρίσεις που έλαβαν αλλά και τη γενικότερη εικόνα των νεωτερικών αφηγημάτων στην Παιδική Λογοτεχνία.

Λέξεις κλειδιά: Σύγχρονη Παιδική Λογοτεχνία, Εικονογράφηση, Αφηγηματικές τεχνικές, Πολυτροπικότητα, Σχέση κειμένου-εικόνας, Ανάλυση παιδικού βιβλίου, Κείμενο και παρακείμενο, Αντώνης Παπαθεοδούλου, Ίρις Σαμαρτζή.

«Children's illustrated books by I. Samartzis and A. Papatheodoulou (2011-2019) »

ABSTRACT

This dissertation studies the power of text and image, in the case of multimodal children's stories written by Antonis Papatheodoulou and illustrated by Iris Samartzis. The analysis was taken on twelve children's stories which were published from 2011 to 2019. Starting with the bibliography on the narrative analysis by Gerard Genette, and the approaches on the study of illustrations by Perry Nodelman and Angeliki Giannikopoulou their methodology facilitated the analysis of the textual and paratextual elements of the children's illustrated books. Furthermore, we investigate the successful coexistence of the text with the image in connection to the aforementioned methodology. In the course of the research but also through interviews of the authors, we are led to conclusions regarding techniques followed by the creators, as well as the evolution of their collaboration, the distinctions they received and their contribution to the wider trends of modern narratives in children's literature.

Key words: Contemporary children's literature, Illustration, Narrative techniques, Multimodality, Text-image relationship, Children's book analysis, Text and paratext, Antonis Papatheodoulou, Iris Samartzi.

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Μεθοδολογία	13
1.1 Εισαγωγή στη Μεθοδολογία	13
1.2 Η θεωρία της αφηγηματολογίας του Gérard Genette	14
1.3 Χαρακτήρες	15
1.4 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία.....	16
1.5 Εικονογράφηση	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Οι καλοί και οι κακοί	18
2.1 Το ζήτημα του εκφοβισμού	18
2.2 «Οι καλοί και οι κακοί πειρατές» (2011)	20
2.2.1 Πλοκή.....	20
2.2.2 Αφηγηματικές τεχνικές.....	21
2.2.3 Χαρακτήρες	22
2.2.4 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία.....	23
2.2.5 Εικονογράφηση	26
2.3 «Οι καλοί και οι κακοί ιππότες» (2012)	28
2.3.1 Πλοκή.....	28
2.3.2 Αφηγηματικές τεχνικές.....	28
2.3.3 Χαρακτήρες	29
2.3.4 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία.....	30
2.3.5 Εικονογράφηση	31
2.4 «Οι καλές και οι κακές μάγισσες» (2013)	32
2.4.1 Πλοκή.....	32
2.4.2 Αφηγηματικές τεχνικές.....	32
2.4.3 Χαρακτήρες	32
2.4.4 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία.....	33
2.4.5 Εικονογράφηση	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Αφηγήματα σχετικά με τα γράμματα.....	35
3.1 Τα «γράμματα» στην Παιδική Λογοτεχνία.....	35
3.2 «Ο ραφτάκος των λέξεων» (2017).....	36
3.2.1 Πλοκή.....	36
3.2.2 Αφηγηματικές Τεχνικές.....	37
3.2.3 Χαρακτήρες	38
3.2.4 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία.....	38

3.2.5 Εικονογράφηση	42
3.3 «Ένα τελευταίο γράμμα» (2017)	43
3.3.1 Πλοκή	43
3.3.2 Αφηγηματικές Τεχνικές	44
3.3.3 Χαρακτήρες	45
3.3.4 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία	45
3.3.4 Εικονογράφηση	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: Φαντασία και συναίσθημα	49
4.1 Το συναίσθημα στην Παιδική Λογοτεχνία	49
4.2 «Στα κύματα της Έλλης» (2018)	50
4.2.1 Πλοκή	50
4.2.2 Αφηγηματικές Τεχνικές	50
4.2.3 Χαρακτήρες	51
4.2.4 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία	51
4.2.5 Εικονογράφηση	53
4.3 «Ανέβα επίπεδο» (2018)	54
4.3.1 Πλοκή	54
4.3.2 Αφηγηματικές Τεχνικές	54
4.2.3 Χαρακτήρες	55
4.3.4 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία	56
4.3.5 Εικονογράφηση	58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: Ταξίδια Φαντασίας	60
5.1 Διασκευές στην Παιδική Λογοτεχνία	60
5.2 «Ο γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες» (2014)	61
5.2.1 Πλοκή	61
5.2.2 Αφηγηματικές Τεχνικές	62
5.2.3 Χαρακτήρες	63
5.2.4 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία	63
5.2.5 Εικονογράφηση	66
5.2.6 Σύγκριση διασκευής με το αρχικό έργο	67
5.3 «Ταξίδι στο κέντρο της γης» (2015)	68
5.3.1 Πλοκή	68
5.3.2 Αφηγηματικές Τεχνικές	69
5.2.3 Χαρακτήρες	69
5.3.4 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία	70
5.3.5 Εικονογράφηση	73

5.3.6 Σύγκριση διασκευής με το αρχικό έργο	74
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: Ειδικές συνεργασίες.....	76
6.1 Η ενσυναίσθηση και η κριτική σκέψη στην Παιδική Λογοτεχνία.....	76
6.2 «Παιδιά που μετακινούνται» (2018).....	77
6.2.1 Πλοκή.....	77
6.2.2 Αφηγηματικές Τεχνικές.....	78
6.2.3 Χαρακτήρες	79
6.2.4 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία.....	79
6.2.5 Εικονογράφηση	81
6.3 «Το μυστικό του μπλε κύκλου» (2019).....	82
6.3.1 Πλοκή.....	82
6.3.2 Αφηγηματικές Τεχνικές.....	85
6.3.3 Χαρακτήρες	85
6.3.4 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία.....	85
6.3.5 Εικονογράφηση	88
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ.....	90
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	91
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	95
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	101

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αξία του εικονογραφημένου βιβλίου είναι αδιαμφισβήτητη όσον αφορά την ανάπτυξη του παιδιού. Μέσα από την επαφή των παιδιών με το βιβλίο αναπτύσσονται γνωστικές και κοινωνικές δεξιότητες καθώς επίσης καλλιεργείται και η φαντασία τους. Όπως υποστηρίζει ο Nodelman (1988), οι περισσότερες συζητήσεις γύρω από το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο αφορούν την παιδαγωγική τους χρησιμότητα, καθώς η δική του μελέτη αναφέρεται στη σχέση εικόνων και λέξεων χωρίς ωστόσο αυτός να εστιάζει σε παιδαγωγικά θέματα. Η τέχνη των εικόνων και των λέξεων, όπως την ονομάζει ο Nodelman, αξίζει την εκτίμηση που απολαμβάνουν και άλλες μορφές τέχνης. Αποτελεί αντικείμενο μελέτης και ανάλυσης με εφαρμογή μεθόδων και θεωρίας στα παιδικά αφηγήματα όλων των ειδών και θα μας απασχολήσει στην παρούσα εργασία.

Μέσα από τα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία ο μικρός αναγνώστης αλλά και θεατής διδάσκεται χωρίς καν να το συνειδητοποιεί. Αυτό επιτυγχάνεται, καθώς *«το εικονογραφημένο βιβλίο περιέχει συμβάσεις που διέπουν τις οπτικές αναπαραστάσεις και απαιτούνται για την κατανόηση και την ερμηνεία των εικόνων και των διάφορων οπτικών συμβόλων»* (Οικονομίδου, 2016:247). Επιπλέον σύμφωνα με το Nodelman (2008:50), το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο είναι μία σύνθετη μορφή επικοινωνίας και ασυνήθιστο ως αφήγημα, καθώς οι λεκτικές και οι οπτικές πληροφορίες αλληλοσυμπληρώνονται. Τέλος αποτελεί εικαστική τέχνη λόγω της εστίασης του στις νοηματικές πτυχές των εικαστικών του στοιχείων.

Σύμφωνα με τον Καρακίτσιο, το σύγχρονο παιδικό αφήγημα αφορά την «αφήγηση βραχείας φόρμας επινοημένων ή πραγματικών γεγονότων που ειδολογικά ακολουθεί τα κεντρικά χαρακτηριστικά/συμβάσεις γραφής του διηγήματος (συμπύκνωση, συντομία, μονοκεντρισμός) και του λαϊκού παραμυθιού σε απλουστευμένες και απλοποιημένες μορφές, όπως αφηγηματική πλαισίωση, γραμμική εξιστόρηση γεγονότων και επεισοδίων, τρίτοπρόσωπη αφήγηση» (2010: 170). Όμως, εξαιτίας της «εκδοτικής έκρηξης», και της ποικιλομορφίας των αφηγημάτων, δημιουργείται μία περιέργεια στον ερευνητή καθώς η λογοτεχνική ανάλυση και η κριτική των έργων πραγματοποιείται σε δημιουργούς εν ενεργεία χωρίς ακόμη να έχει ολοκληρωθεί το έργο τους (Καρακίτσιο, 2010). Οι δημιουργοί που μελετάμε στην παρούσα εργασία συνεργάζονται τα τελευταία εννέα χρόνια και συνεχίζουν το κοινό τους έργο. Τα έργα τους αφορούν βιβλία τα οποία εκδόθηκαν από το 2011 και μετά, επομένως αποτελούν σύγχρονα παιδικά αφηγήματα ή αλλιώς νεωτερικά αφηγήματα. Με τον

όρο του νεωτερικού παιδικού αφηγήματος, εννοούμε τα έργα της παιδικής λογοτεχνίας που έχουν δημοσιευτεί από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 και κυρίως μετά το 2000, τα οποία εμφανίζουν πλούσια χαρακτηριστικά νεωτερικότητας ή μετανεωτερικότητας (μεταμυθοπλασία, παρωδία, αυτοαναφορικότητα, μείξη ειδών, πολυτροπικότητα, γλωσσικά παιχνίδια, συνειρμικότητα, αναξιόπιστο αφηγητή, ανοιχτό τέλος κ.ά.) σύμφωνα με τα κριτήρια που εφαρμόζονται στην ειδολογική κατάταξη της σύγχρονης παιδικής μικροαφήγησης (Καρακίτσιος, 2010).

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η μελέτη της σχέσης μεταξύ κειμένου και εικόνας σε έντεκα έργα από την σύγχρονη Παιδική Λογοτεχνία. Η δύναμη αυτής της σχέσης, αναλύθηκε ως προς την πολυτροπικότητα των κειμενικών και παρακειμενικών στοιχείων, στην περίπτωση των πολυτροπικών παιδικών αφηγημάτων με κείμενο του Αντώνη Παπαθεοδούλου και με εικονογράφηση της Ίρις Σαμαρτζή.

Για την ανάλυση των πολυτροπικών κειμένων του Παπαθεοδούλου σε εικονογράφηση της Ίρις Σαμαρτζή μελετήθηκαν έντεκα βιβλία στα οποία οι δημιουργοί συνεργάστηκαν:

1. «Οι καλοί και οι κακοί πειρατές» (2011)
2. «Οι καλοί και οι κακοί ιππότες» (2012)
3. «Οι καλές και οι κακές μάγισσες» (2013)
4. «Ο γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες» (2014)
5. «Ταξίδι στο κέντρο της γης» (2015)
6. «Ο ραφτάκος των λέξεων» (2017)
7. «Ένα τελευταίο γράμμα» (2017)
8. «Ανέβα επίπεδο» (2018)
9. «Στα κύματα της Έλλης» (2018)
10. «Παιδιά που μετακινούνται» (2018)
11. «Το μυστικό του μπλε κύκλου» (2019)

Αφενός θα αναλυθούν τα εικονογραφικά στοιχεία των αφηγημάτων που προαναφέρθηκαν και αφετέρου θα πραγματοποιηθεί αφηγηματολογική ανάλυση. Αξίζει να σημειωθεί πως τα παραπάνω βιβλία τα οποία πρόκειται να μελετηθούν δεν έχουν αναλυθεί από κάποιον άλλον ερευνητή. Επιπλέον η συνεργασία των δύο δημιουργών δεν έχει μελετηθεί ως προς τις ιδιαιτερότητές της αλλά και ως προς τα χαρακτηριστικά της.

Επιπλέον κρίθηκε σκόπιμο να μελετηθεί η συνεργασία των δύο δημιουργών ως προς την νεωτερικότητα που παρουσιάζουν τα έργα τους και αν αυτά διέπουν τις σύγχρονες τάσεις που επικρατούν στην Παιδική Λογοτεχνία.

Στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας διασαφηνίζεται η μεθοδολογία και η βιβλιογραφία, στις οποίες στηρίχθηκε η μελέτη και η ανάλυση των παιδικών αφηγημάτων. Ειδικότερα αναλύονται οι βασικές αρχές της μεθοδολογίας του Genette για τις αφηγηματικές τεχνικές και του Nodelman και της Γιαννικοπούλου για την πολυτροπικότητα στην σχέση εικόνας και κειμένου.

Στη συνέχεια από το δεύτερο έως το έκτο κεφάλαιο αναλύονται τα παιδικά αφηγήματα των Παπαθεοδούλου και Σαμαρτζή, ως προς την πλοκή, τους χαρακτήρες, τις αφηγηματολογικές τεχνικές, τα παρακειμενικά στοιχεία και την εικονογράφηση.

Αναλυτικότερα στο δεύτερο κεφάλαιο παρατίθεται η πρώτη σειρά βιβλίων με τους καλούς και κακούς, στην οποία περιλαμβάνονται τρία αφηγήματα. Τα αφηγήματα «Οι καλοί και οι κακοί πειρατές» (2011), «Οι καλοί και οι κακοί ιππότες» (2012) και «Οι καλές και οι κακές μάγισσες» (2013) πραγματεύονται το ζήτημα του σχολικού εκφοβισμού μέσα από αστείους διαλόγους και εικονογραφικές αντιθέσεις, προάγοντας την αποδοχή και την ευγένεια.

Στο τρίτο κεφάλαιο, περιλαμβάνονται δυο αφηγήματα, «Ο ραφτάκος των λέξεων» (2017) και «Ένα τελευταίο γράμμα» (2017) έργα τα οποία θεματοποιούν τα γράμματα και κατά προέκταση ασχολούνται με το γραμματισμό.

Στη συνέχεια το τέταρτο κεφάλαιο περιλαμβάνει τα αφηγήματα «Στα κύματα της Έλλης» (2018), και «Ανέβα επίπεδο» (2018), έργα τα οποία μέσα από μυθοπλαστικές ιστορίες, με φανταστικούς ήρωες και στοιχεία σουρεαλισμού δίδουν έμφαση στο συναίσθημα.

Το πέμπτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, αφορά τη δεύτερη σειρά έργων των Παπαθεοδούλου και Σαμαρτζή, τα οποία προσδιορίζονται στην κατηγορία «Ταξίδια Φαντασίας» με τα αφηγήματα «Ο γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες» (2014) και «Ταξίδι στο κέντρο της γης» (2015). Πρόκειται για αφηγήματα τα οποία είναι μέρος της σειράς του Παπαθεοδούλου, «Μικρά Ταξίδια με τη Φαντασία του Ιουλίου Βερν» και αποτελούν διασκευές των γνωστών έργων του Ιουλίου Βέρν.

Το έκτο κεφάλαιο μελετά δυο έργα τα οποία δίνουν έμφαση σε σύγχρονα προβλήματα όπως η μετανάστευση και το νερό. Τα έργα «Παιδιά που μετακινούνται» (2018) και «Το Μυστικό του Μπλε Κύκλου» (2019) περιλαμβάνονται στο κεφάλαιο «Ειδικές συνεργασίες». Πραγματεύονται ειδικές συνεργασίες των δημιουργών με φορείς και συγκεκριμένα τον Κύκλο των Δικαιωμάτων του Παιδιού του Συνήγορου του Πολίτη, της Unicef και της Δράσης COST

ES1403 το Ευρωπαϊκό Δίκτυο COST με την επωνυμία NEREUS του Διεθνούς Ερευνητικού Κέντρου Νερού Νηρέας του Πανεπιστημίου Κύπρου.

Εν κατακλείδι, με την ολοκλήρωση της μελέτης και ανάλυσης των αφηγημάτων παρατίθενται τα αποτελέσματα που προκύπτουν κατά την αφηγηματολογική και εικονογραφική ανάλυση. Πέραν των αφηγηματολογικών, εικονογραφικών αποτελεσμάτων, από την έρευνα προκύπτουν συμπεράσματα ως προς την νεωτερικότητα των έργων καθώς και τη σύνδεσή τους με την τεχνολογία και την εκδοτική παραγωγή της περιόδου κατά την οποία κυκλοφόρησαν στην Ελλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Μεθοδολογία

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία στην οποία βασίζεται η παρούσα εργασία και αναφέρονται οι κατηγορίες των αφηγημάτων τα οποία επιλέχθηκαν για την έρευνα. Η ανάλυση των παιδικών αφηγημάτων ακολούθησε τις θεωρίες των Gerand Genette για την αφηγηματολογική ανάλυση και του Nodelman και της Γιαννικοπούλου για τις τεχνικές της εικονογράφησης.

1.1 Εισαγωγή στη Μεθοδολογία

Το παρόν κεφάλαιο πραγματεύεται την μεθοδολογία η οποία ακολουθείται για την ανάλυση των παιδικών αφηγημάτων, μέσα από την προσέγγιση του Genette για την αφηγηματολογία, του Nodelman και της Γιαννικοπούλου για την εικονογράφηση. Στηριζόμενοι στην μεθοδολογία τους ως προς την ανάλυση των κειμενικών και παρακειμενικών στοιχείων του παιδικού εικονογραφημένου βιβλίου ερευνούμε την επιτυχημένη συνύπαρξη του κειμένου και της εικόνας σε έντεκα αφηγήματα εικονογραφημένα.

Αρχικά τα επιλεγμένα αφηγήματα διαχωρίστηκαν και ομαδοποιήθηκαν σε επιμέρους κατηγορίες ως προς το περιεχόμενο και το θέμα τους, για την ανάλυση τους. Συγκεκριμένα οι κατηγορίες είναι οι εξής: 1) Οι καλοί και οι κακοί, 2) Αφηγήματα σχετικά με τα γράμματα, 3) Φαντασία και συναισθήματα, 4) Ταξίδια Φαντασίας, 5) Ειδικές Συνεργασίες.

Στα επόμενα κεφάλαια (2^ο έως 6^ο) η αφηγηματολογική και εικονογραφική ανάλυση των παραμυθιών ανά κατηγορία πραγματοποιείται με βάση τη μεθοδολογία και συγκεκριμένα ως προς παρακάτω άξονες:

- Πλοκή
- Αφηγηματικές τεχνικές: αφηγητής, είδος της αφήγησης, οπτική γωνία, εστίαση,
- Χαρακτήρες: πρωταγωνιστής, στοιχεία χαρακτήρα, τύποι χαρακτήρα.
- Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία: εξώφυλλο (τίτλος, ονόματα δημιουργών, εικόνα), εσώφυλλα, εικόνα γραπτού κειμένου, οπισθόφυλλο αφιέρωση, βραβεία.
- Εικονογράφηση: εικόνες, χρώματα, υλικά, σχέση εικόνων και λέξεων.

Η εργασία μας αξιοποιεί και συνεντεύξεις γύρω από τη συμβολή κειμένου και εικόνας που έγιναν στο πλαίσιο προσωπικής επικοινωνίας με τους δυο δημιουργούς σε προσωπική επικοινωνία. Τα στοιχεία των συνεντεύξεων παρουσιάζονται αντίστοιχα με τα παιδικά βιβλία

στα οποία αναφέρονται και παρέχουν πληροφορίες για το κείμενο και την εικόνα, τον σχεδιασμό της πολυτροπικότητας, την υλικότητα των χρωμάτων και τη μέθοδο του κολλάζ που έχει χρησιμοποιηθεί σε σημεία των εικονογραφήσεων. Οι πληροφορίες που προήλθαν από την έρευνα με τη μορφή συνεντεύξεων μας επιτρέπουν να φωτίσουμε καλύτερα το ρόλο της συνεργασίας των δυο δημιουργών στη συνολική σύνθεση των αφηγημάτων. Επιπλέον κατά την διεξοδική ανάλυση των αφηγημάτων ως προς τη σχέση λόγου και εικόνας προκύπτουν περαιτέρω στοιχεία που μας οδηγούν να κάνουμε ορισμένες επισημάνσεις για τα μοτίβα, το σχεδιασμό και την εξέλιξη της πορείας του εικονογραφικού στυλ των αφηγημάτων των δυο δημιουργών.

1.2 Η θεωρία της αφηγηματολογίας του Gérard Genette

Όπως προαναφέρθηκε βασικός άξονας την ανάλυσης των παιδικών αφηγημάτων για την παρούσα εργασία ως προς τις αφηγηματολογικές τεχνικές, αποτελεί η θεωρία του Genette. Σύμφωνα με την Μίσσιου (2020:171), «η αφήγηση των γεγονότων μιας ιστορίας, η περιγραφή του χώρου και των χαρακτήρων, προϋποθέτουν την ύπαρξη ενός αφηγητή που οργανώνει την αφήγηση, επιλέγει την προοπτική μέσα από την οποία ο αναγνώστης θα ζήσει την ιστορία και διακρίνει τις πληροφορίες που θα μεταδοθούν.». Ο Τζιόβας (1987: 54), επισημαίνει πως η πιο σημαντική συμβολή στην αφηγηματολογία είναι αυτή του G. Genette με το βιβλίο του *Figures III*, όπου ξεκινώντας από την αρχή, ότι η αφήγηση είναι παράγωγο της αλληλενέργειας των ποικίλων συστατικών της επιπέδων, καταλήγει στη διαπίστωση, ότι η αφηγηματολογία στοχεύει στην ανάλυση αυτών των σύνθετων σχέσεων.

Κατά το Genette, η ιστορία (*histoire*) είναι το αφηγηματικό σημαινόμενο ή περιεχόμενο (ακόμα κι αν είναι μικρής δραματικής έντασης), το αφήγημα (*récit*) είναι το σημαίνον ή το αφηγηματικό κείμενο αυτό καθαυτό και η αφηγηματική πράξη (*Narration* ή *diégèse*) είναι η ίδια η πράξη του αφηγείσθαι και κατ' επέκταση το σύνολο της πραγματικής ή πλασματικής κατάστασης, μέσα στην οποία τοποθετείται. Από τα τρία παραπάνω επίπεδα, αυτό του αφηγηματικού λόγου (*récit*) είναι το μόνο, που προσφέρεται στην κειμενική ανάλυση (*analyse textuelle*), αποτελώντας ένα εργαλείο μελέτης της λογοτεχνικής, μυθοπλαστικής αφήγησης. Επίσης, ο ίδιος προσθέτει, πως η ανάλυση του αφηγηματικού λόγου είναι η μελέτη των σχέσεων μεταξύ αφηγήματος και ιστορίας, μεταξύ αφηγήματος και αφηγηματικής πράξης και μεταξύ ιστορίας και αφηγηματικής πράξης (Genette, 2007: 87,89).

Οι δύο τύποι αφήγησης, κατά το Genette, είναι ο *ετεροδιηγητικός*, όταν ο αφηγητής είναι απών από την ιστορία που διηγείται, και ο *ομοδιηγητικός*, όταν ο αφηγητής είναι ένα από τα

πρόσωπα της ιστορίας. Στην περίπτωση του *ομοδιηγητικού* αφηγητή υπάρχουν διαβαθμίσεις, ως προς τη συμμετοχή του στην ιστορία, καθώς απ' τη μία πλευρά μπορεί να είναι ο ήρωας της αφήγησής του (*αυτοδιηγητικός*), ενώ απ' την άλλη μπορεί να έχει το ρόλο του παρατηρητή ή του μάρτυρα. Επομένως, με βάση το αφηγηματικό επίπεδο και τη συμμετοχή του αφηγητή στην ιστορία, προκύπτουν τέσσερις θεμελιώδεις τύποι της αφηγηματικής κατάστασης α) *εξωδιηγητικός-ετεροδιηγητικός* (αφηγητής πρώτου βαθμού, που διηγείται μια ιστορία από την οποία απουσιάζει), β) *εξωδιηγητικός ομοδιηγητικός* (αφήγητής πρώτου βαθμού, που αφηγείται τη δική του ιστορία), γ) *ενδοδιηγητικός-ετεροδιηγητικός* (αφηγητής δευτέρου βαθμού, που αφηγείται ιστορίες από τις οποίες απουσιάζει) και δ) *ενδοδιηγητικός-ομοδιηγητικός* (αφηγητής δευτέρου βαθμού, που αφηγείται τη δική του ιστορία) (Genette, 2007:320-321, 324-326).

Ως προς την έννοια της προοπτικής, και σύμφωνα με τον Καψωμένο, ο Genette καθιερώνει μια διάκριση ανάμεσα στο ποιος λέει την αφήγηση και ποιος βλέπει μέσα από την ιστορία. (2003:139). Όταν ο αφηγητής υιοθετεί την προοπτική ενός ενδοκειμενικού προσώπου, αφηγείται δηλαδή σαν να βλέπει με τα μάτια αυτού του προσώπου, να κρίνει με την κρίση του και να αισθάνεται με τα αισθήματά του, τότε μιλούμε για εστίαση (Καψωμένος, 2003:139). Από την άλλη πλευρά ως προς το ζήτημα της εστίασης ο Genette διακρίνει τρεις κατηγορίες:

1. Αφήγηση με μηδενική εστίαση (παντογνώστης αφηγητής), όταν η εστία δεν μπορεί να τοποθετηθεί σε ένα συγκεκριμένο σημείο.
2. Αφήγηση με εσωτερική εστίαση (σταθερή ή καθορισμένη, όταν η εστία τοποθετείται σε κάποιον χαρακτήρα της ιστορίας, μεταβλητή, όταν ο αφηγητής εστιάζει διαδοχικά σε διαφορετικά πρόσωπα και πολλαπλή, όταν το ίδιο γεγονός επανέρχεται στην αφήγηση με την προοπτική διαφορετικών προσώπων).
3. Αφήγηση με εξωτερική εστίαση, όταν ο αφηγητής λέει λιγότερα από όσα ξέρει οποιοδήποτε πρόσωπο (Καψωμένος, 2003:140).

1.3 Χαρακτήρες

Σύμφωνα με τους Παπαντωνάκη και Κωτόπουλο, «*άνθρωποι, νεράιδες, δράκοι, μάγισσες, γοργόνες, ζώα, κάθε ζωντανή ύπαρξη ή άψυχα αντικείμενα (ανθρωπομορφισμός) σε ένα ποίημα, σε ένα θεατρικό έργο, σε ένα πεζό κείμενο αποτελούν ένα λογοτεχνικό χαρακτήρα, ο οποίος μπορεί να εξελίσσεται όσο ζει, να δρα ή να παραμένει αμετάβλητος*» (2011:71). Ο χαρακτήρας αποτελεί μια σημαντική κειμενική παράμετρο, την οποία διέπουν έννοιες σχετικές με την

ταυτότητα (identity), που υπονοεί ότι κάθε χαρακτήρας έχει σταθερά χαρακτηριστικά και είναι μοναδικός και διακριτός, αλλά και της υποκειμενικότητας (subjectivity), που ενέχει την έννοια της ευελιξίας και της ποικιλίας των απόψεων. (Γιαννικοπούλου, 2008:87)

Στα αφηγήματα διακρίνονται διάφορα είδη χαρακτήρων, τα οποία αρχικά ορίζονται βάση του επιπέδου και της πληρότητας της ανάπτυξης τους. Σύμφωνα με την Γιαννικοπούλου (2008:91), αυτή η κατηγοριοποίηση την οποία εισήγαγε ο Froster (1927/1985), οι χαρακτήρες διακρίνονται σε επίπεδους/μονοδιάστατους (flat) και σφαιρικούς/πολυδιάστατους (round). Οι επίπεδοι χαρακτήρες εισβάλλουν στο λογοτεχνικό σύμπαν με ένα και μοναδικό εμφανέςτατο χαρακτηριστικό, εν αντιθέσει με τους πολυδιάστατους, που επιδεικνύουν μια ευρεία γκάμα ιδιοτήτων και παρουσιάζουν μια πολυπρισματική προσωπικότητα (Γιαννικοπούλου, 2008:91). Επίσης ανάλογα με τη στασιμότητα ή την εξέλιξή τους κατά τη διάρκεια της πλοκής οι χαρακτήρες μπορεί να είναι στατικοί (static) όταν δεν εξελίσσονται ή δυναμικοί (dynamic) όταν αλλάζουν. (Γιαννικοπούλου, 2008:93). Επιπλέον ένας χαρακτήρας διακρίνεται σε στερεοτυπικό, *«όταν συγκεντρώνει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά μιας κοινωνικής ομάδας με προσδιορισμένο πολιτισμικό πλαίσιο και ηθική πλαισίωση»* (Καψωμένος, Κωτόπουλος, 2003:133). Τέλος μία άλλη κατηγοριοποίηση χαρακτήρων, αναφέρεται στην σπουδαιότητα που διαδραματίζουν στην εξέλιξη της ιστορίας, και διακρίνονται σε κεντρικούς ή αλλιώς πρωταγωνιστές όταν διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην δράση και καθορίζουν την πλοκή.

1.4 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία

Ο Genette ορίζει το παρακείμενο ως το σύνολο στοιχείων με πληροφορίες τα οποία συνοδεύουν το κείμενο, για την παρουσίαση του βιβλίου και των συντελεστών του στο κοινό και αποτελεί σημείο «ένωσης» των δημιουργών που λαμβάνουν μέρος, συγγραφέα, εικονογράφου, εκδοτικού οίκου και αναγνώστη (Γιαννικοπούλου, 2008:263.). Σύμφωνα με την μελέτη της Γιαννικοπούλου: *«Το παρακείμενο αποτελεί συνοριακή περιοχή ανάμεσα στο κείμενο και στον αναγνώστη, ένα τόπο συνάντησης του συγγραφέα με όσους εμπλέκονται στην εκδοτική διαδικασία, από τον εκδότη και το γραφίστα ως τον τυπογράφο και τον εικονογράφο, κι ένα χώρο ανοικτό για αυτούς που στέλνουν και αυτούς που λαμβάνουν το κειμενικό μήνυμα»* (2008:164). Όλα τα παρακειμενικά στοιχεία που «συναντά» ο αναγνώστης όπως ο τίτλος, το εξώφυλλο, τα ονόματα των δημιουργών, οι πληροφορίες στην ράχη του βιβλίου, η εικόνα, τα εσώφυλλα, τα βιογραφικά στοιχεία των δημιουργών αποτελούν σημαντικά στοιχεία, τα οποία μεταφέρουν πληροφορίες στον αναγνώστη και αποτελούν κριτήριο επιλογής για την αγορά του βιβλίου. Τέλος τα παρακειμενικά στοιχεία λειτουργούν ως μετάβαση, καθώς μεσολαβούν

από το εξώφυλλο και το κυρίως μέρος του βιβλίου και προετοιμάζουν τον αναγνώστη (Γιαννικοπούλου, 2008).

1.5 Εικονογράφηση

Σύμφωνα με τον Nodelman (2007:26), κυριαρχούν δύο σκοποί για την έννοια της εικονογράφησης, αφενός ως «οπτικό υλικό που χρησιμοποιείται για να αποσαφηνίσει ή να διακοσμήσει ένα κείμενο» από τον ορισμό της λέξης στο The American Heritage Dictionary, και αφετέρου ως απλός διακοσμητικός σκοπός καθώς αποτελούν πηγή αισθητικής απόλαυσης. Η εικονογράφηση αποτελεί συχνά από μόνη της μια εικονιστική αφηγηματική ενότητα που περικλείει ένα νόημα και τις περισσότερες φορές όχι απλά συνοδεύει ένα κείμενο, πραγματικό ή νοούμενο, αλλά επιπλέον το συμπληρώνει (Μίσιου, 2020:26). Τέλος σύμφωνα με την Σπανάκη (2011:232), η εικονογράφηση των παιδικών λογοτεχνικών βιβλίων, μέσα από την παράθεση των απεικονίσεων προσδίδει στην εικόνα λειτουργίες, που εξυπηρετούν την πρόσληψη της αφήγησης και τη συγκρότηση ενός ιδεολογικού υπόβαθρου στο κείμενο.

Παρακάτω, στα επόμενα κεφάλαια θα εξετάσουμε την κάθε κατηγορία αφηγημάτων χωριστά. Στο πρώτο κεφάλαιο θα ασχοληθούμε με την κατηγορία αφηγημάτων που προβάλλουν τον καλό και τον κακό ήρωα και αποτελούν την πρώτη σειρά βιβλίων των Παπαθεοδούλου και Σαμαρτζή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Οι καλοί και οι κακοί

Στο παρόν κεφάλαιο θα αναλυθούν τρία παιδικά αφηγήματα του Αντώνη Παπαθεοδούλου σε εικονογράφηση της Ίρις Σαμαρτζή: «Οι καλοί και οι κακοί πειρατές» (2011), «Οι καλοί και οι κακοί ιππότες» (2012), «Οι καλές και οι κακές μάγισσες» (2013), και θα αναλυθούν ως προς την πλοκή, της αφηγηματικές τεχνικές, τους χαρακτήρες, τα κειμενικά και τα περικειμενικά στοιχεία και την εικονογράφηση. Ο διαχωρισμός των υποενοτήτων πραγματοποιήθηκε με βάση τη χρονική σειρά έκδοσης των τριών έργων από το 2011 έως το 2013.

2.1 Το ζήτημα του εκφοβισμού

Το θέμα του σχολικού εκφοβισμού απασχόλησε συγγραφείς και παιδαγωγούς. Σύμφωνα με την «Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Παιδιού και του Εφήβου» (Ε.Ψ.Υ.Π.Ε), ο σχολικός εκφοβισμός ορίζεται ως *«μια κατάσταση στα πλαίσια της οποίας ασκείται εσκεμμένη, απρόκλητη, συστηματική και επαναλαμβανόμενη βία ή επιθετική συμπεριφορά με σκοπό την επιβολή, την καταδυνάστευση και την πρόκληση σωματικού και ψυχικού πόνου σε μαθητές από συμμαθητές τους, εντός και εκτός σχολείου.»* (Αρτινοπούλου, 2010:144).

Όπως επισημαίνει ο Αντώνης Παπαθεοδούλου μέσα από μία συνέντευξη για τον σχολικό εκφοβισμό με αφορμή την Πανελλήνια Ημέρα κατά της σχολικής Βίας και Εκφοβισμού στο blog του Public: *{Ο σχολικός εκφοβισμός λέγεται σχολικός αλλά είναι ένα φαινόμενο ευρύτερο, ένα φαινόμενο της κοινωνίας. Τον λέμε «σχολικό» ίσως γιατί θέλουμε να πιστεύουμε ότι είναι ένα θέμα «κλεισμένο» στους τοίχους του σχολείου κι εκεί μπορούμε να το αντιμετωπίσουμε από απόσταση ή ίσως -το πιθανότερο- γιατί τα τελευταία χρόνια μόνο το σχολείο και οι εκπαιδευτικοί είχαν το θάρρος να το αναδείξουν, να το ονοματίσουν, να μιλήσουν ανοιχτά γι' αυτό και να μπουν στη διαδικασία να το αντιμετωπίσουν.}* (Παπαθεοδούλου, Συνέντευξη Public Blog, 5/03/2015).

Στην συνέχεια ο συγγραφέας σχολιάζει του τρόπους αντιμετώπισης του φαινομένου, δίνοντας έμφαση στην εκπαίδευση, στις εικόνες και στις λέξεις, στο χιούμορ: *«Κατά τη γνώμη μου πρέπει όχι μόνο μέσα από την επίσημη εκπαίδευση, αλλά γενικότερα μέσα από τις εικόνες, τις λέξεις, τις συμπεριφορές με τις οποίες φέρνουμε τα παιδιά σε επαφή από μηδέν χρονών να ορίσουμε από την αρχή τί είναι γενναιότητα. Και τί είναι χιούμορ. Αυτά τα δύο για αρχή. Να διαδώσουμε πως γενναιότητα δεν είναι οι πολλοί εναντίον ενός, οι ίδιοι ενάντια στον διαφορετικό. Γενναιότητα είναι να βγαίνεις μπροστά, να τολμάς να υπερασπιστείς ακόμη και*

έναν άγνωστο, να τολμάς να πλησιάσεις το διαφορετικό, να τολμάς να βγεις από το πλήθος και να πεις ή να κάνεις αυτό που πιστεύεις κόντρα στους πολλούς. Αυτή τη γενναιότητα πρέπει με κάθε τρόπο να ζανακάνουμε cool. Και να αναδείξουμε με κάθε μέσο το χιούμορ που δεν χρειάζεται θύματα, το γέλιο που δεν είναι εις βάρος κάποιου, την πλάκα που δεν είναι εύκολη «όλοι σε έναν κύκλο και στη μέση ένας» αλλά αυτή που καταφέρνει το δύσκολο: να κάνει όλους ανεξαιρέτως να γελάσουν!» (Παπαθεοδούλου, Συνέντευξη PublicBlog, 5/03/2015).

Οι δημιουργοί που μελετάμε εξετάζουν το παραπάνω θέμα και προσφέρουν μία σειρά βιβλίων με θέμα το μπούλινγκ, δίνοντας μία παραμυθιακή προσέγγιση, προκειμένου να βοηθήσουν τα παιδιά μικρής ηλικίας να αντιληφθούν έννοιες και καταστάσεις. Η πρώτη κατηγορία αφηγημάτων που μας απασχόλησε, αποτελείται από τρία εικονογραφημένα αφηγήματα, τα οποία πραγματεύονται το θέμα του εκφοβισμού και απεικονίζουν το θέμα του καλού και του κακού και με ένα σύγχρονο και έμμεσο τρόπο παραθέτουν την πλευρά των καλών αλλά και των κακών. Η στρατηγική της αφήγησης σχεδιάζεται ώστε να εμπεριέχει στοιχεία χιουμοριστικά προκειμένου μέσα από την αντίθεση καλών και κακών να τεθούν ζητήματα κατά τρόπο αναλυτικό, προκειμένου το παιδί αναγνώστης ή συν αναγνώστης να αποκομίσει στάση απέναντι στο δύσκολο θέμα του μπούλινγκ σε συνδυασμό πάντα με την συσχέτιση ιστορίας και εικονογράφησης.

Όπως σημειώνει ο συγγραφέας: «Τα βιβλία μπορούν να δώσουν τα «καλά παραδείγματα», μπορούν να βάλουν τα παιδιά στα παπούτσια του «άλλου» (του θύτη ή του θύματος ανάλογα με την περίπτωση), μπορούν να αναδείξουν σε ήρωες μιας ιστορίας εκείνους που τολμούν να υπερασπίζονται κι όχι εκείνους που σιωπούν... Τα βιβλία όμως δεν φτάνουν. Είναι φωνές μάλλον σιγανές σε έναν κόσμο που η αγριάδα, η αμορφωσιά και η φτήνια βροντοφωνάζουν την κυριαρχία τους. Χρειάζεται όλοι μαζί να ενώσουμε τις φωνές μας. Όχι για να βρίσουμε πιο δυνατά από τους “άλλους”, αλλά μάλλον για να τους παρασύρουμε στο τραγούδι...» (Παπαθεοδούλου, Συνέντευξη Public Blog, 5/03/2015).

Η προσέγγιση των δύο δημιουργών θα παρουσιαστεί μέσα από την αφηγηματική και εικονογραφική ανάλυση των τριών έργων τους. Αρχικά θα παραθέσουμε την άποψη του συγγραφέα και της εικονογράφου για το σχεδιασμό των βιβλίων με γνώμονα τη θεματική του για το μπούλινγκ και την επιστράτευση του χιούμορ. Κατόπιν θα προχωρήσουμε σε αφηγηματολογική ανάλυση του κειμένου.

2.2 «Οι καλοί και οι κακοί πειρατές» (2011)

2.2.1 Πλοκή

Το πρώτο βιβλίο της σειράς «Οι καλοί και οι κακοί πειρατές» (2011), είναι ένα από τα βιβλία του Αντώνη Παπαθεοδούλου από την σειρά με τους καλούς και τους κακούς σε εικονογράφηση της Ίριδας Σαμαρτζή. Είναι ένα βιβλίο που εξιστορεί πειρατικές ιστορίες και συνομιλίες όταν τα καράβια των καλών και των κακών πειρατών συναντιούνται. Ήδη από το εξώφυλλο του πρώτου βιβλίου παρουσιάζονται οι δύο ομάδες. Με έναν αστείο, παιχνιδιάρικο αλλά πολύ διαφορετικό τρόπο παρουσιάζεται το καλό και το κακό με εύστοχα και έξυπνα κείμενα που ομοιοκαταληκτούν.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτής της προσέγγισης του εκφοβισμού είναι αρχικά η απουσία του αυστηρού δομημένου πλαισίου καθώς η ιστορία διαδραματίζεται στην θάλασσα. Όπως υποστηρίζει ο Α. Παπαθεοδούλου (Συνέντευξη Elniplex, 26/04/2015) σε συνέντευξή του, δεν υπάρχουν διαιτητές και επόπτες να επιτηρούν τη διαδικασία, δεν υπάρχουν κανόνες που κρέμονται πάνω από το κεφάλι των πρωταγωνιστών καθώς η δράση και η αντίδραση (απόκριση-ανταπάντηση) καθορίζονται από τις ομάδες, από την έμπνευσή τους. Δεύτερον, οι ήρωες είναι ομάδες, όχι μεμονωμένα άτομα. Όπως μάλιστα επισημαίνει ο Παπαθεοδούλου σχετικά με το θέμα του μπούλινγκ, το οποίο θέτει ως πλαίσιο αναφοράς για το αφήγημα: *«Το μπούλινγκ αφορά τους πάντες και δεν είναι μια ιστορία μερικών εναντίον ενός κάποιου ή λίγων. Στα βιβλία δεν υπάρχει το άτομο μεμονωμένα. Υπάρχουν ομάδες. Οι από δω και οι από εκεί. Είναι ισόποσοι.»* (Παπαθεοδούλου, Συνέντευξη Elniplex, 26/4/2015).

Στη συνέχεια, ο συγγραφέας του αφηγήματος σχολιάζει την εμφάνιση των σωμάτων των ηρώων. *{Τα «θύματα» δεν μειονεκτούν, οι «θύτες» δεν υπερτερούν, οι κακοί και οι καλοί είναι ίδιοι. «Δε θα δεις σωματικές, φυλετικές, εξωτερικές διαφορές. Δεν θα δεις νέγρους τους μεν, και λευκούς τους δε. Δε θα δεις ανάπηρους ή Εβραίους, υπερτερούντες ή μειονεκτούντες, ψηλούς ή κοντούς, παχουλούς ή λεπτοκαμωμένους. Όλοι είναι της ίδιας «κοψιάς». Το μπούλινγκ και στα βιβλία με τους καλούς και κακούς διεξάγεται μεταξύ όμοιων ως τα χαρακτηριστικά ομάδων. Γιατί είναι λάθος να νομίζουμε ότι ο εκφοβισμός γίνεται μόνο από κάποιους «δυνατούς» προς κάποιους «αδύναμους». Θα δείτε μόνο να διαφέρουν το πρόσωπο και οι μύες του. Οι «εκφοβίζοντες» είναι λίγο στην τσίτα και το πρόσωπό τους το φανερώνει αυτό. Οι άλλοι, οι χιουμορίστες, είναι πιο χαλαροί. Και το πρόσωπό τους το φανερώνει μια στάλα πιο πολύ. Επιπλέον τα «θύματα» έχουν αυτοπεποίθηση, δεν τα παρατούν, οι «καλοί» δεν το βάζουν στα πόδια. Έχουν αυτοπεποίθηση. Στέκονται απέναντι και ακούνε τις απειλητικές δηλώσεις των*

«κακών».. Και τι κάνουν γι' αυτό; Απαντούν με το δικό τους μοναδικό τρόπο. Γιατί ο φόβος και ο ιδρώτας είναι η τροφή του ψευτοπαλληκάρη. Αν του το δώσεις, εξασφάλισες τη διαιώνιση της συμπεριφοράς του} (Παπαθεοδούλου, Συνέντευξη Elniplex, 26/4/2015).

Τέλος σημαντικό στοιχείο είναι πως όπλο των «θυμάτων», είναι το άφθονο χιούμορ το οποίο διαθέτουν, καθώς όπως τονίζει ο συγγραφέας {*Με χιούμορ και φαντασία, με άνεση και αφοβία. Έτσι απαντούν. Γιατί η απειλή στην απειλή όχι μόνο δεν αποφορτίζει την κατάσταση αλλά την πυρακτώνει ακόμα περισσότερο. Αν θέλετε, το χιούμορ είναι και άκρως διδακτικό. Σου δείχνει έναν τρόπο να δεις το πράγμα αλλιώς. Γιατί πολλοί από τους «εκφοβιστές» πάσχουν στο ότι δεν έμαθαν άλλον τρόπο επικοινωνίας, άλλον τρόπο επιβολής και υπεροχής πέραν από εκείνους των ύβρεων, των απειλών, των χοντροκομμένων πειραγμάτων. Χιούμορ λοιπόν. Δε θα τα λύνει πάντα όλα. Αλλά θα λύνει πολλά περισσότερα απ' όσα οι τσαμπουκάδες και τα «ξέρεις τι θα σου κάνω»}* (Παπαθεοδούλου, Συνέντευξη Elniplex, 26/4/2015).

Η εικονογράφος από την πλευρά της και αυτή θέλησε να αναδείξει το προφίλ του θύτη και του θύματος μέσα από μία κατάσταση μπουλινγκ. «*Στόχος ήταν να μην δαιμονοποιήσω τον θύτη και να μην προβάλλω το θύμα σαν αδύναμο κρίκο. Γιατί αυτό ισχύει και στην πραγματικότητα. Κι ο θύτης έχει τις δικές του αδυναμίες που κρύβει αλλά και το θύμα μπορεί να αντιδράσει με διαφορετικό τρόπο στο κάλεσμα του θύτη*» (Σαμαρτζή Προσωπική Συνέντευξη, 26/5/2020).

2.2.2 Αφηγηματικές τεχνικές

Σύμφωνα με τον Καψωμένο, ο οποίος βασίζεται στην θεωρία του Gerard Genette, «ο αφηγητής ορίζεται από τις λειτουργίες που επιτελεί και από το είδος των σχέσεων του προς τους άλλους παράγοντες της αφηγηματικής διαδικασίας» (2003:136). Στο διήγημα του Παπαθεοδούλου διαπιστώνουμε πως συναντάμε περισσότερες από μία κατηγορίες. Στην αρχή του διηγήματος διαδραματίζεται μια πράξη αφήγησης στην οποία ο συγγραφέας μας προιδεάζει για το θέμα και την αντιπαράθεση των πειρατών που θα ακολουθήσει, επομένως εντοπίζουμε την αφηγηματική λειτουργία η οποία αντιστοιχεί στην μετάδοση της ιστορίας (Καψωμένος, 2003:137). Από την άλλη πλευρά σε όλο το υπόλοιπο διήγημα εντοπίζουμε σημεία αφήγησης με έντονα σκηνοθετικά στοιχεία και αναλυτική περιγραφή κάνοντας την αφήγηση πιο ζωντανή, με τα λόγια των καλών ιπποτών να διαδέχονται αυτά των κακών σε ένα είδος ερωταπαντήσεων. Έτσι οδηγούμαστε στην *σκηνοθετική λειτουργία*, με την οποία εξασφαλίζεται μέγιστη δραστηριότητα (Καψωμένος, 2003:137).

Ως προς την φωνή του αφηγητή και σύμφωνα με τον μελετητή Καψωμένο (2003:139), ο οποίος σχολιάζει την θεωρία του Genette, η *εστίαση* αφορά τη δυναμική του αφηγητή να βλέπει στην

ιστορία μέσα από τα μάτια του προσώπου που αφηγείται. Στους καλούς και κακούς πειρατές βλέπουμε πως εστιάζει στην αρχή στους κακούς και μετά στους καλούς και μετά εναλλάξ το ίδιο και στους δυο. Αυτή είναι η περίπτωση της *εσωτερικής εστίασης*, στην οποία ο αφηγητής λέει όσα γνωρίζει και ξέρει για ένα ορισμένο πρόσωπο και συγκεκριμένα η υποκατηγορία της *μεταβλητής εσωτερικής εστίασης* καθώς ο αφηγητής εστιάζει σε διαφορετικά πρόσωπα διαδοχικά στην πορεία της αφήγησης (Καψωμένος, 2003:140).

Ο Genette (2007:240-244), διέκρινε την αφήγηση των γεγονότων και την αφήγηση των λόγων, την οποία εμπνεύστηκε από την Αρχαία Ελληνική σκέψη και την Πολιτεία του Πλάτωνα και κατηγοριοποίησε τρεις αφηγηματικούς τρόπους για τα είδη του λόγου, τον *αφηγηματοποιημένο*, τον *αναφερόμενο*, και τον *μετατιθέμενο*. Στους πειρατές διακρίνουμε πως ο λόγος των ηρώων ενσωματώνεται στο λόγο του αφηγητή και εμπεριέχει το ύφος των καλών και των κακών αντίστοιχα. Η κατηγορία αφηγηματικού τρόπου που εντοπίζουμε είναι η περίπτωση του *μετατιθέμενου λόγου*. Σύμφωνα με τον μελετητή Καψωμένο (2003:141), στην περίπτωση αυτή υπάρχουν στοιχεία μίμησης αλλά και μία ενσωμάτωση στο λόγο του αφηγητή με τον λόγο του ηρώα χωρίς να υπάρχει λεκτική εξάρτηση.

2.2.3 Χαρακτήρες

Οι ήρωες στο βιβλίο όπως είπαμε και προηγουμένως, αποτελούνται από δύο ομάδες πειρατών, τους καλούς και τους κακούς. Είναι σταθεροί σε όλη την πορεία του βιβλίου και παρουσιάζονται με ένα διαλογικό τρόπο δράσης και αντίδρασης και στερεοτυπικό ως προς τον τίτλο και την διάκριση τους (καλοί-κακοί). Ο κάθε χαρακτήρας έχει τη δική του προσωπικότητα, τις δικές του αδυναμίες και παραξενιές, όπως και στην πραγματική ζωή. Στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο η δημιουργία των χαρακτήρων δεν υλοποιείται αποκλειστικά με λέξεις, αφού η συμβολή της εικόνας στην δημιουργία ενός λογοτεχνικού προσώπου μεταφέρει πληροφορίες, λεπτομέρειες που οι λέξεις δεν μπορούν να μεταδώσουν και το οπτικό κείμενο μεταδίδει στον αναγνώστη-θεατή μια εικόνα για τους ήρωές του (Γιαννικοπούλου, 2008:110).

Η εικονογράφηση των ηρώων αποτυπώνεται με περίσσεια λεπτομέρεια πέρα από το κείμενο και είναι ιδιαίτερος ο τρόπος της παρουσίασης τους καθώς στα αριστερά παρουσιάζονται οι κακοί και στα δεξιά οι καλοί τονίζοντας την σύγκριση των δύο. Όπως επισήμανε και η Σαμαρτζή (Προσωπική συνέντευξη, 26/5/2020), με αυτή την παρουσίαση των ηρώων, ήθελε να αποτυπώσει ένα μοτίβο που να επαναλαμβάνεται από την αρχή μέχρι το τέλος και σιγά-σιγά να πλησιάζουν τα δυο καράβια προς το τέλος ώστε να έρχεται η κορύφωση. Παρότι στον

εκδότη (εκδόσεις Παπαδόπουλος) δεν άρεσε αυτή η επανάληψη, η εικονογράφος έκανε επεμβάσεις στο φόντο, αλλά τελικά θεώρησε πως έπρεπε να επιμείνει στην αρχική της ιδέα για να μην αλλάζει συνεχώς η θάλασσα και η διακόσμηση γύρω στο φόντο.

Επισημαίνουμε την αντίθεση στα χρώματα μεταξύ των καλών και των κακών πειρατών καθώς στους κακούς χρησιμοποιούνται πιο ψυχρά χρώματα ενώ στους καλούς πιο θερμά. Αυτό, με βάση την εικονογράφο (Προσωπική συνέντευξη, 26/5/2020) έγινε επίτηδες για να τονιστεί η αντίθεση των δύο με ένα διαφορετικό τρόπο. Ενώ κάποιος θα θεωρούσε ότι θα έπρεπε να βάλει τα θερμά στους κακούς-που βράζουν και κοκκινίζουν από το θυμό τους- επέλεξε να κάνει το αντίθετο γιατί μια θερμή παλέτα έχει πιο χαρούμενους τόνους (πορτοκαλί-κίτρινο- ροζ-κόκκινο κλπ.). Και στο προφίλ των καλών που καλοπερνάνε, απολαμβάνουν τη ζωή και κάνουν πλάκες, ταιριάζανε πιο πολύ τα θερμά φωτεινά χρώματα λόγω της ιδιοσυγκρασίας τους.

2.2.4 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία

Εξώφυλλο

Το εξώφυλλο είναι η πρώτη επαφή του αναγνώστη με το βιβλίο και πολλές φορές το σημαντικότερο κριτήριο επιλογής ενός βιβλίου. Όπως σημειώνει η Γιαννικοπούλου, «Η εικόνα του εξωφύλλου εξελίσσεται σε ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία του περικειμένου και εξυπηρετεί ανάγκες αισθητικές, εμπορικές, ακόμη και ερμηνευτικές, μιας και πολλές φορές ωθεί τον αναγνώστη-θεατή να αντιμετωπίσει την αφήγηση με ένα συγκεκριμένο τρόπο» (Γιαννικοπούλου 2016:152). Στο αφήγημα ο παρακειμενικός χώρος του εξωφύλλου μεταφέρει στον αναγνώστη πληροφορίες για τα ονόματα των δημιουργών (συγγραφέα, εικονογράφου), τον τίτλο, τις εκδόσεις καθώς και τα βραβεία με τα οποία έχει διακριθεί το βιβλίο. Αναλυτικότερα, ως προς τον διακειμενικό τίτλο παρατηρούμε πως βρίσκεται σε προνομιακή θέση στην σελίδα ως προς το μέγεθος που καταλαμβάνει, στο κάτω μέρος και ως φόντο έχει μαύρο χρώμα ώστε να τονιστεί η ποικίλη γραφή του. Τα γράμματα μεμονωμένα παριστάνουν κάποιο σύμβολο ή μία εικόνα (το Ο στους κακούς είναι μία νεκροκεφαλή). Ο τίτλος εντάσσεται στην εικονογράφιση καθώς τα εικονογραφικά σχέδια που έχουν διάφορα γράμματα τα βλέπει και τα διακρίνει ο αναγνώστης-θεατής.

Εσώφυλλα-Ταπετσαρία

Η τέχνη της ταπετσαρίας ή αλλιώς των εσωφύλλων αποτελεί ένα οπτικό παρακείμενο που προδιαθέτει λιγότερο ή περισσότερο ευνοϊκά τον αναγνώστη πριν από την περιήγηση του στο

κείμενο (Γιαννικοπούλου, 2008:286). Η εικονογράφος από την πλευρά της δημιούργησε μία αφηγηματική και διακοσμητική ταπετσαρία. Επέλεξε να παρουσιάσει τα πορτραίτα των ηρώων-πειρατών σε ένα πολαρόντ ασπρόμαυρο μοτίβο με φόντο ένα πειρατικό χάρτη σε «λερωμένες» καφέ-μπεζ αποχρώσεις δίνοντας στο φόντο το εφέ του πάπυρου και μία φωτογραφία πυξίδας όλα αρμονικά τοποθετημένα σε μορφή κολλάζ. Όπως υποστήριξε: *«Πάντα δίνω σημασία στις φόδρες του βιβλίου. Θεωρώ ότι είναι κάπως σαν επιμύθιο του βιβλίου και θέλει ιδιαίτερη προσοχή. Εννοείται ότι έχω κάνει κατά καιρούς φόδρες πιο διακοσμητικές σε άλλα βιβλία, αλλά συνήθως ήταν πολύ δυνατό το κείμενο μέσα που δεν χρειαζόταν κάτι άλλο. Σε αυτήν την περίπτωση είναι μία γνωριμία με τους ήρωες του βιβλίου ώστε μετά το διάβασμα το παιδί να τους ξεχωρίσει, να τους αντιληφθεί καλύτερα, να τους αναγνωρίσει και κυρίως να δει με ποιον ταυτίζεται περισσότερο»* (Σαμαρτζή, Προσωπική συνέντευξη 26/5/2020). Η ίδια ακριβώς ταπετσαρία χρησιμοποιείται και στο τέλος του βιβλίου πριν το οπισθόφυλλο.

Πριν από την ταπετσαρία του οπισθόφυλλου διακρίνουμε ένα σαλόνι στο οποίο παρατίθενται τα βιογραφικά σημειώματα του συγγραφέα και της εικονογράφου αντίστοιχα. *«Μέσω των βιογραφικών σημειωμάτων και της ανάγνωσης των βιβλίων δίνεται η δυνατότητα στους αναγνώστες να γνωρίσουν τους δημιουργούς, τους συγγραφείς και τους εικονογράφους και να παρατηρήσουν τις φωτογραφίες τους ερχόμενοι σε επαφή εκτός από τα έργα τους και με τους ίδιους»* (Γιαννικοπούλου, 2016:172). Τα βιογραφικά σημειώματα είναι γραμμένα σε υπολογιστή αλλά σε φόντο ενός σκισμένου χαρτιού από σπιράλ τετράδιο το πρώτο και ενός χαρτιού από φύλλα ντοσιέ το δεύτερο. Τα βιογραφικά συνοδεύουν τίτλοι με το ονόματα των δημιουργών και φωτογραφίες τους με εικονογραφικά στοιχεία που τους μετατρέπουν σε πειρατές. Το φόντο που υπάρχει είναι σε μπεζ-καφέ αποχρώσεις και αναπαριστά ένα πάπυρο στον οποίο υπάρχουν γραμμικά σκίτσα των πειρατών σε μαύρο, μπλε και καφέ, λέξεις και φράσεις γραμμένες χειρόγραφα από τα κείμενα του βιβλίου, φωτογραφίες από ένα πινέλο με μπλε χρώμα και ένα φτερό με μελάνι τα οποία βρίσκονται στο τέλος των βιογραφικών σημειωμάτων. Τέλος όλα τα παραπάνω συνδυάζονται με την τεχνική του κολλάζ που χρησιμοποιεί η Σαμαρτζή.

Αφιέρωση

Αρκετοί συγγραφείς και εικονογράφοι αφιερώνουν τα βιβλία τους σε φίλους και συγγενείς για να τους ευχαριστήσουν για την στήριξη την περίοδο της συγγραφής ή για να τους εκδηλώσουν την αγάπη τους. Το βιβλίο με τους πειρατές ο Παπαθεοδούλου το αφιερώνει στον εικονογράφο

και ποιητή, Αλέξη Κυριτσόπουλο. Την αφιέρωση υπογράφει με τα αρχικά του και την συνοδεύουν εικονογραφικά σχέδια και συγκεκριμένα τρία μικρά караβάκια.

Γραμματοσειρά

Με την εξέλιξη του εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου η μορφή του γραπτού κειμένου βλέπουμε να συμβάλλει καθοριστικά στον πολλαπλασιασμό της εκφραστικής δύναμης των λέξεων. Όπως επισημαίνει η Γιαννικοπούλου «*Με ποικιλία χρωμάτων και γραφών, με πλήθος τυπογραφικών στοιχείων, με παραβιάσεις στη γραμμικότητα του γραπτού λόγου, με κατάργηση των ορίων ανάμεσα σε γράμματα και εικόνες, με καινούργιες γραφές το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο εκμεταλλεύεται πλέον την οπτική δύναμη της τυπωμένης σελίδας και πειραματίζεται με όλο και περισσότερες τροπικότητες*» (Yannicopoulou, 2003:1-10). Στη γραμματοσειρά που επέλεξε η Σαμαρτζή σε όλο το βιβλίο διαπιστώνουμε ότι δίνει έμφαση σε κάποια γράμματα τα οποία μετατρέπει σε εικονογραφικά σχέδια. Όπως υποστηρίζει η εικονογράφος όταν ξεκίνησε αυτό το πείραμα στους πειρατές δεν ήξερε ότι θα ακολουθούσαν και άλλα βιβλία με τους ιπότες και τις μάγισσες. *{Για ένα βιβλίο που τυπώνεται και ενδέχεται να τυπωθεί και σε άλλες γλώσσες το να φτιάχνεις γράμματα είναι λίγο δεσμευτικό γιατί αν τυχόν μεταφραστεί θα πρέπει να υπολογίσεις και γραμματοσειρά για την άλλη γλώσσα. Εκείνη τη στιγμή φάνταζε σαν ένα ωραίο «παιχνίδι» με σύμβολα πειρατικά που τόνιζε περισσότερο το περιεχόμενο του βιβλίου όμως αν το εικονογραφούσε τώρα δεν θα το έκανε, γιατί βαραίνει πολύ και καλύτερα είναι να εστιάζει το παιδί στην υπόθεση κι όχι στα γράμματα. Παρόλα αυτά σαν γραμματοσειρά έτυχαν μεγάλης αποδοχής σαν στοιχείο του βιβλίου}* (Σαμαρτζή, Προσωπική συνέντευξη 26/5/2020).

Οπισθόφυλλο

Το οπισθόφυλλο σύμφωνα με την Γιαννικοπούλου (2016), αποτελεί ένα ακόμη παρακειμενικό στοιχείο στο οποίο μεγαλύτερη βάση δίνεται από τους ενήλικες αγοραστές παιδικών βιβλίων για να το επιλέξουν και τα παιδιά ασχολούνται με την εμπορική πλευρά του. Το οπισθόφυλλο που παρατηρούμε στην παραπάνω εικόνα περιέχει μία σύντομη περίληψη και περιγραφή του βιβλίου με κείμενα στοιχισμένα στο κέντρο, απλή γραμματοσειρά σε μπλε και κόκκινο χρώμα. Στο κάτω μέρος της σελίδας διακρίνεται το πλαίσιο ISBN, ο Διεθνής Μοναδικός Αριθμός Βιβλίου ο οποίος είναι ένας και μοναδικός αριθμός για κάθε βιβλίο που εκδίδεται παγκοσμίως, ο οποίος αντιστοιχεί σε ένα μηχαναγνώσιμο ραβδοκώδικα (Γιαννικοπούλου, 2016:192). Το φόντο του οπισθόφυλλου αναπαριστά μία αμμώδη παραλία σε μπλε αποχρώσεις κατά τα δύο τρίτα της σελίδας και στο πάνω μέρος φαίνεται ο γαλάζιος ουρανός με σύννεφα σε διάφορα

μοτίβα, ένα πολύχρωμος φοίνικας δεξιά και στα αριστερά ένα μπουκάλι που μέσα κρύβει ένα καράβι με δύο σημαίες. Αποτυπώνεται έτσι μία εικόνα για το περιεχόμενο του βιβλίου και την εξέλιξη των καλών και κακών πειρατών.

Βραβεία

Υπάρχουν βραβεία τα οποία τιμούν παιδικά λογοτεχνικά βιβλία που ξεχωρίζουν ως προς το περιεχόμενο, την εικονογράφηση ή το συνδυασμό των δύο. Τα λογοτεχνικά βραβεία αποτελούν διακρίσεις που λειτουργούν από τη μία ως εγγύηση ποιότητας του βιβλίου και ενώ από την άλλη διαθέτουν εμπορική σημασία καθώς κρίνονται οι πωλήσεις και η επιτυχία του βιβλίου (Γιαννικοπούλου, 2016:186). Στο εξώφυλλο του βιβλίου διακρίνονται τρία σύμβολα σε μορφή στάμπας από βουλοκέρι τα οποία αφορούν τα βραβεία με τα οποία έχει διακριθεί το βιβλίο. Αναλυτικότερα:

1. Κρατικό Βραβείο Εικονογραφημένου Παιδικού Βιβλίου, από το Υπουργείο Πολιτισμού.
2. Βραβείο του Κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου, που αποτελεί το Ελληνικό τμήμα της IBBY.
3. Έπαινος ΕΒΓΕ (Ελληνικά Βραβεία Γραφιστικής και Εικονογράφησης), από το περιοδικό +DESIGN με την υποστήριξη της ico-D (International Council of Design)

2.2.5 Εικονογράφηση

Η εικονογράφος προσέγγισε με μεγάλη ακρίβεια το κείμενο του Παπαθεοδούλου μετατρέποντας το σε εικόνες με ξεχωριστές λεπτομέρειες. Αρχική της έμπνευση για την δημιουργία των ηρώων και των εικόνων ήταν οι διάφορες συλλογές της όπως εφημερίδες, ασπρόμαυρες φωτογραφίες, κουμπιά, υλικά κολλάζ, διάφορα διακοσμητικά, γράμματα, γραμματόσημα, Playmobil αλλά και υλικά ζωγραφικής όπως ξυλομπογιές, μολύβια, τέμπερες και οι αγαπημένοι της χαλασμένοι μαρκαδόροι που μουτζουρώνουν απαλά. Σε προσωπική συνέντευξη δήλωσε πως *«Σε αυτή τη σειρά δούλεψα με μαρκαδοράκι μαύρο. Μετά τα περιγράμματα έκανα τα γεμίσματα με χρωματιστούς μαρκαδόρους και ξυλομπογιές. Και μετά σκανάρισμα και επεξεργασία στον υπολογιστή. Οι χαρακτήρες ήθελα να είναι αστείοι και ο κάθε καλός να έχει το alterego του σε έναν κακό. Αυτό ισχύει σε όλα τα βιβλία της σειράς, ώστε στο τέλος όταν συμφιλιώνονται να βρίσκει ο καθένας το αντίθετό του- το φίλο του. Τα επιμέρους χιουμοριστικά σκηνικά και τις λεπτομέρειες, τα έκανα με τη βοήθεια του γιου, μου που ήταν μικρός τότε και διασκεδάζε πολύ βοηθώντας με να βρούμε τα χαρακτηριστικά των ηρώων. Θεωρώ ότι οι λεπτομέρειες σε ένα βιβλίο κερδίζουν πάντα τα παιδιά και οξύνουν την*

παρατηρητικότητά τους. Και ανακαλύπτουν ότι παράλληλα με την κεντρική ιστορία, ουσιαστικά εξελίσσονται κι άλλες μικρές ιστορίες από πίσω. Είναι ένα ωραίο παιχνίδι αναζήτησης που τους παρέχω όποτε μου το επιτρέπει ένα κείμενο.» (Προσωπική συνέντευξη 26/5/2020).

Στην πρώτη εικόνα του βιβλίου, που είναι και η μοναδική εικόνα σε μονή σελίδα, καθώς όλες οι υπόλοιπες είναι σαλόνια, συναντάμε το ίδιο κείμενο με την περίληψη στο οπισθόφυλλο το οποίο είναι ένα τετράστιχο με ομοιοκαταληξία. Οι «πειρατολόγοι και πειρατομελετητές» αποτυπώνονται λεπτομερώς να μελετούν τα καράβια των καλών και κακών μέσα σε ένα νιπτήρα με φόντο τα πλακάκια ενός μπάνιου. Οι αποχρώσεις που έχει επιλέξει η εικονογράφος είναι μπλε και πράσινο σε απαλούς αλλά φωτεινούς τόνους. Ως πρώτη εικόνα είναι δυνατή με χιουμοριστικά στοιχεία και προιδαίνει τον αναγνώστη-θεατή για το τι πρόκειται να ακολουθήσει.

Η ιστορία των πειρατών διαδραματίζεται σε μία θάλασσα όπου στα αριστερά είναι το καράβι των κακών πειρατών και στα δεξιά το καράβι των καλών πειρατών. Οι κακοί πειρατές ξεκινούν τις απειλές και τις προειδοποιήσεις στους καλούς ενώ οι δεύτεροι από την πλευρά τους, τους καλούν για παιχνίδι χωρίς να επηρεάζονται από τις απειλές. Ο εκφοβισμός των κακών πειρατών κυριαρχεί στις υπόλοιπες σελίδες του βιβλίου χωρίς κανένα αποτέλεσμα υποταγής από τους καλούς καθώς οι δεύτεροι απαντούν πάντα με αγάπη και καλέσματα για παιχνίδι, διασκέδαση, χορό και φαγητό.

Το ίδιο μοτίβο εικονογράφησης συνεχίζεται με το σαλόني των δύο πειρατικών караβιών με φόντο την θάλασσα. Μικρές αλλαγές πραγματοποιούνται ως προς την γωνία προβολής των αντικειμένων (πάνω από το καράβι, πλάγια του караβιού, στην επιφάνεια της θάλασσας, στον βυθό της θάλασσας) ώστε να προβληθούν περισσότερες εικονογραφικές λεπτομέρειες με βάση το κείμενο από διάφορες οπτικές γωνίες.

Τα χρώματα που κυριαρχούν στους κεντρικούς ήρωες παραμένουν ίδια, θερμά στους καλούς και ψυχρά στους κακούς. Το φόντο είναι απαλό και φωτεινό στο οποίο πολλές φορές αντί για ουρανό υπάρχει ένας πειρατικός χάρτης, ένα χαρτί με τετράγωνα και σύννεφα με διάφορα μοτίβα σε μορφή κολλάζ. Η θάλασσα παραμένει σε πράσινες και μπλε αποχρώσεις με λεπτές καμπύλες γραμμές για κύματα σε διάφορες αποχρώσεις ή ακόμη και φύλλα από σπιράλ τετράδιο για κύματα.

Παρότι οι δύο τροπικότητες αναλαμβάνουν από κοινού να εισαγάγουν τις χωροχρονικές σχέσεις της ιστορίας, οι ιδιαιτερότητες της καθεμιάς καθιστούν τη λεκτική καταλληλότερη στην περιγραφή του χρόνου και την οπτική προσφορότερη την παρουσίαση του χώρου

(Nodelman, 1988:200). Το παραμύθι μέσα από το κείμενο, μας τοποθετεί χρονικά στην νύχτα (Γράφει: «Έχουμε στρώσει για ύπνο στην πλώρη»). Αλλά παρατηρούμε και μέσω της εικονογράφησης την εναλλαγή ημέρας και νύχτας με το εικονογραφικό σχέδιο του φεγγαριού.

Η τελευταία εικόνα του παραμυθιού αποτελεί και την πιο δυνατή τόσο λεκτικά καθώς οι πειρατές συμφωνούν για πρώτη φορά αλλά όσο και εικονογραφικά. Η σκηνή που έχει σχεδιάσει η Σαμαρτζή αποτυπώνει τα συναισθήματα χαράς και ομονοίας μεταξύ των καλών και των κακών σε μία στιγμή γιορτής με πορτοκαλάδες. Τα καράβια απουσιάζουν από το πλάνο και φαίνονται μόνο τα κοντινά των πειρατών με πλατιά χαμόγελα και φωτεινά μάτια μέσα από τα απλά και γραμμικά σκίτσα των ηρώων. Ως προς τα χρώματα διακρίνεται μία πανδαισία χρωμάτων καθώς τα ψυχρά των κακών «ανακατεύτηκαν» με τα θερμά των καλών. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η κάθετη λεζάντα στην αριστερή σελίδα, όπου ξεκινάει το κείμενο, προσδίδοντας μία παιχνιδιάρικη νότα στην ανάγνωση, τονίζοντας την πολυτροπικότητα της γραμματοσειράς σε βεραμάν φόντο.

2.3 «Οι καλοί και οι κακοί ιππότες» (2012)

2.3.1 Πλοκή

Στην ίδια φιλοσοφία κινείται και το δεύτερο βιβλίο του Παπαθεοδούλου από τη σειρά των καλών και κακών, «Οι καλοί και οι κακοί ιππότες» (2012). Το βιβλίο εκδόθηκε ένα χρόνο μετά από το πρώτο της σειράς από τις εκδόσεις Παπαδόπουλος και την εικονογράφηση έχει επιμεληθεί και πάλι η Σαμαρτζή. Το θέμα που πραγματεύεται ο συγγραφέας στη σειρά αυτών των βιβλίων όπως αναλύεται στην προηγούμενη ενότητα είναι ο εκφοβισμός και η παρουσίαση του καλού και του κακού με ένα σύγχρονο και διαφορετικό τρόπο και όλα αυτά μέσα από χιουμοριστικές ιστορίες καλών και κακών ιπποτών μέσα σε κάστρα και πανοπλίες,

2.3.2 Αφηγηματικές τεχνικές

Στο δεύτερο βιβλίο της σειράς των καλών και των κακών μελετώντας τις αφηγηματικές τεχνικές τις οποίες χρησιμοποιεί ο συγγραφέας διαπιστώνουμε παρόμοια προσέγγιση στο σχεδιασμό του με το πρώτο βιβλίο της σειράς με τους πειρατές. Ως προς τις λειτουργίες που επιτελεί ο αφηγητής διαπιστώνουμε πως στην αρχή είναι η αφηγηματική ροή καθώς διαδραματίζεται η μετάδοση της ιστορίας και στην συνέχεια η σκηνοθετική καθώς εξασφαλίζεται η μέγιστη δραστηριότητα με τους κακούς να προκαλούν τους καλούς. Τέλος η εστίαση είναι μεταβλητή

εσωτερική, καθώς ο αφηγητής αναφέρει όσα γνωρίζει αρχικά για τους κακούς και στη συνέχεια για τους καλούς.

2.3.3 Χαρακτήρες

Γνωρίζοντας το πρώτο βιβλίο της σειράς, από τον τίτλο και μόνο διαπιστώνουμε πως οι ήρωες αυτού του βιβλίου είναι οι καλοί αλλά και οι κακοί ιππότες. Μετά τους πειρατές, σειρά έχουν οι γενναίοι ιππότες, οι οποίοι στην Παιδική Λογοτεχνία έχουν συνδεθεί με τον ηρωισμό τους και την σωστή και ευγενική τους συμπεριφορά. Όμως στο αφήγημα του Παπαθεοδούλου, διαπιστώνουμε μία εναλλακτική και σύγχρονη προσέγγιση των ιπποτών καθώς παρουσιάζονται διαφορετικά από ότι έχουμε συνηθίσει στην κλασική Παιδική Λογοτεχνία. Με ευστοχία ο συγγραφέας δημιούργησε δύο ομάδες ιπποτών, των καλών και των κακών τονίζοντας τις μεταξύ τους αντιθέσεις του και προβάλλοντας για μία ακόμη φορά το ζήτημα του εκφοβισμού μέσα από αγαπημένους ήρωες των παιδιών.

Επίσης από την πλευρά της εικονογράφου διαπιστώνουμε κοινά στοιχεία με το πρώτο βιβλίο των πειρατών και σε αυτό με τους ιππότες. Αρχικά διατηρείται ο εικονογραφικός διαχωρισμός των κακών στην αριστερή πλευρά του βιβλίου και των καλών στην δεξιά αλλά και η αντίθεση στα μεταξύ τους χρώματα, καθώς στους κακούς χρησιμοποιούνται πιο ψυχρά χρώματα ενώ στους καλούς πιο θερμά.

Αναφορικά με τα χαρακτηριστικά των προσώπων των ηρώων τους εντοπίζουμε κοινή τεχνοτροπία σχεδιασμού στην μορφή τους, με διαφορές στις εκφράσεις των προσώπων και στην απόδοση των συναισθημάτων. Από την μία πλευρά οι κακοί αποτυπώνονται με θυμό, ένταση και ανυπομονησία στις εκφράσεις τους και από την άλλη οι καλοί αποτυπώνονται με πιο γλυκά χαρακτηριστικά, ανεμελιά και καλοσύνη. Αυτές οι αντιθέσεις επιβεβαιώνονται μέσα από το κείμενο του Παπαθεοδούλου και τις απαντήσεις τους στον διάλογο μεταξύ των κακών και των καλών ιπποτών.

Επιπλέον μέσα από τις εικόνες φαίνονται στοιχεία των χαρακτήρων των ηρώων αναφορικά με την στάση τους απέναντι στην ομάδα. Για παράδειγμα σε μία εικόνα του βιβλίου, από την μία πλευρά διακρίνουμε τον ατομικισμό των κακών ιπποτών για να ανέβουν στην σκάλα και να σκαρφαλώσουν ξεχωριστά ο ένας με τον άλλον ενώ είναι μέλη της ίδιας ομάδας, και από την άλλη πλευρά οι καλοί ιππότες σχηματίζουν μία σκάλα όλοι μαζί με τα σώματά τους προβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο την ομαδικότητα και το πνεύμα συνεργασίας που διακατέχει την ομάδα τους.

2.3.4 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία

Η ανάλυση των παρακειμενικών στοιχείων του βιβλίου αποκαλύπτει τις ομοιότητες που υπάρχουν με το πρώτο βιβλίο, καθώς συγγραφέας και εικονογράφος κινήθηκαν ξανά στο ίδιο μοτίβο λόγω της μεγάλης επιτυχίας του πρώτου βιβλίου της σειράς.

Αρχικά από το εξώφυλλο η εικονογράφος προδιαθέτει το αναγνωστικό κοινό για τους ήρωες-πρωταγωνιστές καθώς αποτυπώνει στα αριστερά το κάστρο των κακών ιπποτών με τους ιπότες και αντίστοιχα στα δεξιά το κάστρο των καλών ιπποτών με τους καλούς ιπότες. Οι αποχρώσεις που έχει επιλέξει είναι αυτές που κυριαρχούν στα βιβλία της σειράς, ψυχρά για τους κακούς και θερμά για τους καλούς, σε ένα γαλάζιο φόντο με σύννεφα στα οποία αναγράφονται τα ονόματα των δημιουργών. Στο κάτω μέρος του εξωφύλλου σε ένα μωβ φόντο, τοποθετείται ο τίτλος του βιβλίου με χρωματιστά γράμματα, κάποια από τα οποία αποτελούν μεμονωμένα εικονογραφικά σχέδια, για παράδειγμα για το «Π» των ιπποτών είναι σχεδιασμένη μία πύλη. Αυτή η μετατροπή της γραμματοσειράς σε εικονογραφικά σχέδια συνεχίζεται και στο υπόλοιπο βιβλίο καθώς όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο η εικονογράφος μέσα από αυτό το παιχνίδι με τα γράμματα είχε θετική ανταπόκριση και έτσι το διατήρησε το ίδιο στυλ. Τέλος κάτω δεξιά διακρίνουμε βέλη σχεδιασμένα με κατεύθυνση προς τα δεξιά τα οποία μας οδηγούν στο όνομα του εκδότη.

Συνεχίζοντας με τα εσώφυλλα του βιβλίου βλέπουμε μία σύντομη παρουσίαση των ηρώων του βιβλίου με τα πορτραίτα των κακών ιπποτών αριστερά σε ψυχρές γκρι-σιέλ αποχρώσεις και αντίστοιχο φόντο και τα πορτραίτα των καλών ιπποτών στα δεξιά με θερμές αποχρώσεις σε καφέ και ώχρα με το αντίστοιχο φόντο. Πριν από την ταπετσαρία του οπισθόφυλλου η οποία είναι η ίδια με την πρώτη, διακρίνουμε ένα σαλόνι στο οποίο παρατίθενται τα βιογραφικά σημειώματα του συγγραφέα και της εικονογράφου αντίστοιχα. Οι δημιουργοί αποτυπώνονται με τις φωτογραφίες τους ως ιπότες, επεξεργασμένες με την τεχνική του κολλάζ, πάνω σε σημαίες τοποθετημένες σε σάλπιγγες ιπποτών. Το φόντο τους είναι σκίτσα από τα κάστρα των ιπποτών και χειρόγραφες προτάσεις από το κείμενο του παραμυθιού.

Μετά την ταπετσαρία ο αναγνώστης μπορεί να δει την αφιέρωση του συγγραφέα. Το βιβλίο με τους ιπότες, ο Παπαθεοδούλου το αφιερώνει στον τραγουδιστή και ηθοποιό, Αργύρη Μπακιρτζή. Την αφιέρωση υπογράφει με τα αρχικά του και την συνοδεύει ένα εικονογραφικό σχέδιο και συγκεκριμένα ένας ιπτάμενος δράκος, ο δράκος των καλών ιπποτών.

Τέλος αξίζει να σημειωθεί ένα νέο στοιχείο αυτού του βιβλίου, το οποίο εντοπίζεται στο οπισθόφυλλο του. Στο φόντο με τα κάστρα τριγύρω από την σύντομη περίληψη και περιγραφή

του βιβλίου εντοπίζουμε κάτω αριστερά ένα πλαίσιο σε μπορντό απόχρωση το οποίο διαφημίζει το πρώτο βιβλίο της σειράς καθώς και τα βραβεία με τα οποία έχει τιμηθεί.

2.3.5 Εικονογράφηση

Η σχέση της εικόνας και του κειμένου στην ιστορία με τους καλούς και κακούς ιππότες είναι αρμονική και σημαντική, καθώς η λεπτομερή εικονογράφηση της Σαμαρτζή σε συνδυασμό με τους αστείους και ομοιοκαταληκτούντες διαλόγους του Παπαθεοδούλου φαίνεται να συνδυάζονται και πάλι με επιτυχία. Οι εικόνες και τα σχέδια της εικονογράφου συμπληρώνουν το κείμενο, καθώς οι λέξεις αναπαρίστανται πλήρως μέσα από τα λεπτομερή σκίτσα. Για παράδειγμα σε ένα εικονογραφικό σαλόνι οι κακοί ιππότες φαίνονται να φοράνε τις βαριές τους πανοπλίες και να ετοιμάζονται για επίθεση, ενώ οι καλοί ιππότες έχουν ξαπλώσει και ζητούν να κάνουν ησυχία. Το ύφος και η τεχνοτροπία που ακολούθησε η Σαμαρτζή διατηρούνται στο δεύτερο βιβλίο της σειράς των καλών και των κακών με την μόνη διαφορά τα καράβια και τις θάλασσες των πειρατών να διαδέχονται τα κάστρα, οι πανοπλίες και οι ασπίδες των ιπποτών.

Αξίζει να σημειωθεί πως σε αυτό το βιβλίο, του οποίου η ιστορία διαδραματίζεται στην στεριά και όχι στην θάλασσα όπως στους πειρατές είναι έντονη η παρουσία της φύσης. Τα σκίτσα με τα κάστρα των ιπποτών συνοδεύονται από τον περιβάλλοντα χώρο τους, μία λιμνούλα αλλά και φυσικά στοιχεία. Παρατηρώντας τα εντοπίζονται έντονες διαφορές μεταξύ των καλών και των κακών. Από τη μία πλευρά το κάστρο των κακών έχει έντονες γωνίες στις κορυφές του, αυστηρές ευθείες γραμμές και νεκρή φύση με αγκάθια δείχνοντας ένα απόμακρο και τρομακτικό κάστρο, ενώ το κάστρο των καλών έχει καμπύλες γραμμές, στρογγυλούς τρούλους για κορυφές και περιβάλλεται από ανθισμένα δέντρα και θάμνους, δείχνοντας ένα πολύ φιλόξενο και «ζεστό» περιβάλλον. Αυτές οι εικονογραφικές διαφορές της νεκρής και της ζωντανής φύσης προδιαθέτουν τον αναγνώστη και τον βοηθούν να εντοπίσει στοιχεία για τις δύο ομάδες και την ιδιοσυγκρασία τους.

Επιπλέον, αναφορικά με τα όπλα και την άμυνα των ιπποτών διαπιστώνουμε με βάση την εικονογράφηση πως οι ιππότες είναι πάντα σε θέση επίθεσης με δόρια, τσεκούρια, σκάλες, περικεφαλαίες και ασπίδες, και είναι σε ένταση με απειλητικές στάσεις προς τους καλούς, ενώ οι καλοί ιππότες δεν έχουν όπλα στα χέρια τους, κρατούν εργαλεία, παιχνίδια, μπαλόνια, γράμματα με καρδιές, μουσικά όργανα δείχνοντας μία τάση ανεμελιάς και δημιουργίας.

2.4 «Οι καλές και οι κακές μάγισσες» (2013)

2.4.1 Πλοκή

Το αφήγημα «Οι καλές και οι κακές μάγισσες» (2013), είναι το τρίτο και τελευταίο βιβλίο της σειράς των καλών και κακών του διδύμου Παπαθεοδούλου και Σαμαρτζή με το οποίο κλείνουν την σειρά των βιβλίων τους με θέμα το μπούλινγκ. Μετά τους πειρατές και τους ιπότες έρχεται η σειρά των μαγισσών με τα μαγικά τους φίλτρα, τα ξόρκια, και τα ιπτάμενα σκουπόξυλα να αναμετρηθούν ανάμεσα στο καλό και στο κακό. Ο συγγραφέας του βιβλίου καταφέρνει να προβάλλει ξανά συμπεριφορές και καλοσυνάτες αντιδράσεις των καλών μαγισσών, σε απάντηση των σκληρών δηλώσεων και των απειλών των κακών μαγισσών. Για ακόμη μία φορά όπως και στα προηγούμενα βιβλία της σειράς το καλό κερδίζει με όπλα των μαγισσών την αποδοχή, το χιούμορ και την ευγένεια.

2.4.2 Αφηγηματικές τεχνικές

Στις καλές και κακές μάγισσες, το τελευταίο βιβλίο της σειράς, ο Παπαθεοδούλου δεν θα μπορούσε να αλλάξει το στυλ γραφής του και τις αφηγηματικές τεχνικές που χρησιμοποίησε καθώς είχε τόση επιτυχία. Όλες οι τεχνικές που προαναφέρθηκαν στα προηγούμενα υποκεφάλαια ισχύουν και στο βιβλίο με τις μάγισσες, δείχνοντας για μία ακόμη φορά τα κοινά στοιχεία στην γραφή και το στυλ του συγγραφέα σε όλη την σειρά των καλών και των κακών.

2.4.3 Χαρακτήρες

Οι χαρακτήρες αλλά και οι κεντρικοί ήρωες του τρίτου βιβλίου είναι οι μάγισσες. Στην Παιδική Λογοτεχνία είθισται αυτό το είδος των ηρώων να συνδέεται με σκευωρίες, συνομωσίες, μεταμορφώσεις, δολοπλοκίες προβάλλοντας μία αρνητική εικόνα για τους χαρακτήρες. Στην περίπτωση των μαγισσών ο συγγραφέας προβάλλει μία σύγχρονη προσέγγισή τους, χωρίζοντας τις σε ομάδες καλών και κακών μαγισσών. Από την μία πλευρά οι κακές μάγισσες με έντονη ειρωνική και επιθετική διάθεση, προτάσσουν τα σκουπόξυλά και τα ραβδιά τους, για ξόρκια, μάγια και απειλές. Από την άλλη πλευρά οι καλές μάγισσες με περιπαικτική διάθεση και ευφυΐα αντιπαραθέτουν στα μάγια, τα ξόρκια και τις κατάρες των κακών συναδέλφων τους, λουλούδια και τούρτες αντιμετωπίζοντας τις απειλές και τις προκλήσεις τους.

Η εικονογραφική απόδοση των ηρώων κυμαίνεται στην ίδια φιλοσοφία με τα προηγούμενα βιβλία. Τα σκίτσα της Σαμαρτζή είναι λεπτομερή και αποτυπώνουν τα στοιχεία των χαρακτήρων των ηρώων και τα συναισθήματά τους βοηθώντας τον αναγνώστη-θεατή να

αποκτήσει ολοκληρωμένη άποψη για τους χαρακτήρες. Οι κακές μάγισσες αποτυπώνονται σε κίτρινους και πράσινους τόνους, χρώματα τα οποία υποδηλώνουν μία αναστάτωση και μία σύγχυση όπως και ο χαρακτήρας τους, καθώς και η γλώσσα του σώματός τους δείχνει να είναι σε απειλητική στάση με τους δείκτες των χεριών να απειλούν και να προστάζουν, να κρύβονται και να μην συνεργάζονται και να υπάρχει μία ένταση και πονηριά στο πρόσωπό τους. Από την άλλη πλευρά οι καλές μάγισσες φαίνονται πιο χαλαρές και ήρεμες στις εκφράσεις τους, η γλώσσα του σώματος τους δείχνει πως είναι ανοιχτές στην συνεργασία, πιο οργανωμένες και πιο ελεύθερες σε αντίθεση με τις κακές, και τα χρώματά τους κινούνται σε μωβ και λιλά αποχρώσεις προσδίδοντας έτσι μία ήρεμη και γλυκιά αύρα στον χαρακτήρα τους.

2.4.4 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία

Όπως και στα άλλα δύο βιβλία με τους πειρατές και τους ιππότες, έτσι και σε αυτό με τις μάγισσες εντοπίζουμε κοινά κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία στην σειρά των καλών και κακών.

Ξεκινώντας την ανάλυση των περικειμενικών στοιχείων από το εξώφυλλο βλέπουμε τις δύο ομάδες των μαγισσών να ίπτανται επάνω στα σκουπόξυλα τους με φόντο ένα μεγάλο κίτρινο φεγγάρι στο νυχτερινό ουρανό, και συγκεκριμένα στο επάνω μέρος τις κακές μάγισσες και στο κάτω τις καλές μάγισσες. Οι αποχρώσεις των κακών μαγισσών είναι διάφοροι τόνοι του πράσινου ενώ των καλών τόνοι του μωβ και λιλά. Στο κάτω μέρος του εξωφύλλου σε σιέλ φόντο, τοποθετείται ο τίτλος του βιβλίου με χρωματιστά γράμματα, κάποια από τα οποία αποτελούν μεμονωμένα εικονογραφικά σχέδια (πχ. το «γ» των μαγισσών μεταμορφώνεται σε μπουκάλι φίλτρου) και από κάτω ένα χέρι με ένα μαγικό ραβδί «υπογραμμίζει» τον τίτλο. Τέλος διακρίνονται επάνω αριστερά και δεξιά τα ονόματα των δημιουργών και κάτω αριστερά οι εκδόσεις.

Στη συνέχεια στα εσώφυλλα του βιβλίου διακρίνουμε στα αριστερά τα είδωλα των κακών μαγισσών μέσα σε καθρέφτες σε πράσινες αποχρώσεις και στα δεξιά τα είδωλα των καλών μαγισσών σε μωβ αποχρώσεις, σε φόντο «λερωμένου» λευκού πανιού με υδατογράφημα σκηνές από τις μάγισσες που ακολουθούν στο κυρίως μέρος του βιβλίου. Πριν από την ταπετσαρία του οπισθόφυλλου η οποία είναι η ίδια με την πρώτη, διακρίνουμε ένα σαλόνι στο οποίο παρατίθενται τα βιογραφικά σημειώματα του συγγραφέα και της εικονογράφου αντίστοιχα. Οι δημιουργοί αποτυπώνονται με τις φωτογραφίες τους μέσα σε καθρέφτες ως μάγος και μάγισσα επεξεργασμένες με καπέλα και μύτες μαγισσών με την τεχνική του κολλάζ.

Το φόντο τους είναι σκίτσα από σκηνές του παραμυθιού και τα βιογραφικά παρατίθενται σε βιβλία με τα ονόματά τους.

Ο συγγραφέας αφιερώνει το βιβλίο με τις μάγισσες στη Μυρτώ και στην Ελένη. Την αφιέρωση υπογράφει με τα αρχικά του και την συνοδεύει ένα εικονογραφικό σχέδιο και συγκεκριμένα μία σκούπα μάγισσας στην οποία κρέμεται ένα ιστός και μία αράχνη και μία μικρή κολοκύθα. Τέλος στο οπισθόφυλλο του βιβλίου βλέπουμε μία μικρή περίληψη της ιστορίας, με πράσινο φόντο, στα αριστερά θάμνους και δέντρα και στο κάτω ένα μεγάλο καπέλο μάγισσας χωρισμένο στη μέση σε αποχρώσεις πράσινες και μωβ όπως και αυτές των καλών και κακών μαγισσών. Αξίζει να σημειωθεί πως διαφημίζονται τα άλλα δύο βιβλία της σειράς αλλά και τα τρία βραβεία με τα οποία έχουν τιμηθεί.

2.4.5 Εικονογράφηση

Το τελευταίο βιβλίο της σειράς ολοκληρώνεται με την αρμονική συνύπαρξη κειμένου και εικόνας, καθώς για μία ακόμη φορά διαπιστώνεται η επιτυχημένη συνεργασία των δυο συνεργατών στο τελικό αποτέλεσμα. Εικονογραφικά οι τεχνοτροπίες και τα υλικά με τα οποία κινήθηκε η Σαμαρτζή είναι τα ίδια με τα άλλα δύο βιβλία τονίζοντας την συνοχή της σειράς.

Οι μάγισσες αποτυπώνονται αριστερά οι κακές και δεξιά οι καλές σε διάφορες σκηνές ημέρας και νύχτας επάνω στα δεντρόσπιτα τους, σε υπόγεια κάτω στην γη αλλά και στον ουρανό επάνω σε ιπτάμενες σκούπες. Αυτού του είδους η απεικόνιση μας δείχνει μία χωροχρονική εξέλιξη της ιστορίας σε συνδυασμό με την εναλλαγή ημέρας και νύχτας. Οι αποχρώσεις που έχουν επιλεγεί είναι κίτρινοι και πράσινοι τόνοι για τις κακές και μωβ και λιλά για τις καλές, κάτι που δεν έγινε τυχαία καθώς το πράσινο χρώμα πέρα από την ελπίδα δείχνει σύγχυση και αναστάτωση ενώ το μωβ και το λιλά αποτυπώνει μία ηρεμία και οργάνωση.

Αξίζει να αναφερθούν οι εικονογραφικές προσεγγίσεις της Σαμαρτζή, σχετικά με τα ζώα και την φύση καθώς διαπιστώθηκαν αντιθέσεις και σε αυτό το βιβλίο. Οι κακές μάγισσες έχουν εγκλωβισμένα ζώα σε κλουβιά, δέντρα που δεν είναι ανθισμένα, σαρκοφάγα λουλούδια και ένα περιβάλλον τρομακτικό και σκοτεινό τριγύρω τους. Από την άλλη πλευρά οι καλές μάγισσες έχουν πουλιά που δεν εγκλωβίζονται, ανθισμένα δέντρα και λουλούδια και ένα χαρούμενο και φωτεινό περιβάλλον τριγύρω τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Αφηγήματα σχετικά με τα γράμματα

Στο παρόν κεφάλαιο θα αναλυθούν δύο παιδικά αφηγήματα του Αντώνη Παπαθεοδούλου σε εικονογράφηση της Ίριδας Σαμαρτζή: «Ο Ραφτάκος των λέξεων» (2017), «Ένα τελευταίο γράμμα» (2017) και θα αναλυθούν ως προς την πλοκή, της αφηγηματικές τεχνικές, τους χαρακτήρες, τα κειμενικά και τα παρακειμενικά στοιχεία και την εικονογράφηση. Η χρονολογική σειρά έκδοσης των έργων είναι κοινή, το 2017.

3.1 Τα «γράμματα» στην Παιδική Λογοτεχνία

Υποστηρίζεται ότι τα παιδιά ξεκινούν μόνα τους να ανακαλύπτουν το γραπτό λόγο και τους τρόπους για να τον κατακτήσουν, υπό την προϋπόθεση βέβαια, ό,τι ζουν σε ένα περιβάλλον όπου ο έντυπος λόγος κυριαρχεί και οι ενήλικοι υποστηρίζουν και ενθαρρύνουν κάθε τους προσπάθεια (Τάφα, Ε., 2001). Επίσης τα παιδιά αλληλεπιδρούν με διάφορες όψεις του γραπτού λόγου μέσα στο περιβάλλον τους και όσο πιο ενεργή είναι η εμπλοκή τους, τόσο αποτελεσματικότερα μαθαίνουν να μαθαίνουν και να γράφουν. Ο όρος «αναδυόμενος γραμματισμός» (emerging literacy) είναι σήμερα ευρύτατα διαδεδομένος και περιγράφει ακριβώς τις στάσεις, γνώσεις και δεξιότητες που σχετίζονται με την αποκωδικοποίηση του γραπτού λόγου και την κατανόηση του μηνύματός του, όπως και με την παραγωγή κωδικοποιημένων μηνυμάτων κατά την προσχολική ηλικία, πριν ακόμη αρχίσει η συστηματική διδασκαλία της ανάγνωσης και της γραφής (Παπούλια-Τζελέπη, Π., 2001).

Στο κεφάλαιο αυτό θα αναλύσουμε δύο βιβλία τα οποία πραγματεύονται έμμεσα και άμεσα το «γράμμα». Οι δημιουργοί καταπιάνονται με το θέμα και αποσαφηνίζουν την έννοια του γράμματος αφενός ως σύμβολο του αλφαβήτου αλλά και αφετέρου ως μέσο γραπτής επικοινωνίας μέσω ταχυδρομείου. Εικονογραφικά γίνεται ένα «παιχνίδισμα» με τα γράμματα και τις εικόνες προβάλλοντας μια πολυτροπικότητα στην χρήση τους. Αυτό είχε επισημανθεί και στο προηγούμενο κεφάλαιο με τους καλούς και κακούς καθώς τα γράμματα είχαν διττή εικονογραφική σημασία. Λεκτικά τα γράμματα, που αποστέλλουμε μέσω ταχυδρομείου μας δίνουν την δυνατότητα να μοιραστούμε σκέψεις, στιγμές, συναισθήματα. Όλα αυτά παρουσιάζονται αναλυτικά στα βιβλία που θα μελετηθούν προβάλλοντας τον αναδυόμενο γραμματισμό, εξυπηρετώντας γνωστικές λειτουργίες για τον μικρό αναγνώστη σε συνδυασμό με την πολυτροπικότητα της γραφής και της εικονογράφησης των δημιουργών οι οποίοι περνούν τα δικά τους μηνύματα.

3.2 «Ο ραφτάκος των λέξεων» (2017)

3.2.1 Πλοκή

«Ο ραφτάκος των λέξεων» (2017) είναι ένα από τα βιβλία του Αντώνη Παπαθεοδούλου σε εικονογράφηση της Ίριδας Σαμαρτζή στο οποίο μελετούμε την πολυτροπικότητα των κειμένων σε συνδυασμό με την εικονογράφηση των δημιουργών του στην παρούσα εργασία. Το βιβλίο εκδόθηκε από τις εκδόσεις «Μεταίχμιο» οπότε παρατηρούμε μία αλλαγή στην συνεργασία έκδοσης ενώ το δίδυμο των δημιουργών παραμένει το ίδιο.

Το κεντρικό θέμα του βιβλίου είναι η ιστορία ενός ραφτάκου που φτιάχνει τα πιο όμορφα και μοναδικά ρούχα όμως όχι με υφάσματα αλλά με λέξεις, λέξεις τις οποίες διαλέγει προσεκτικά από τα τετράδια και τα βιβλία που υπάρχουν στα ράφια του ραφείου του. Στην μικρή πόλη όπου ζούσε ο ραφτάκος ήταν ο μοναδικός ράφτης και πολύ αγαπητός. Όμως καθώς τα χρόνια περνούσαν η πόλη μεγάλωνε και σιγά-σιγά τον ξέχασαν καθώς ο κόσμος αγόραζε έτοιμα ρούχα από τις βιτρίνες μεγάλων μαγαζιών που ήταν στην μόδα. Ο ραφτάκος συνέχιζε να ράβει τα ρούχα του με τον μοναδικό του τρόπο και να τα χαρίζει σε γνωστούς και αγνώστους μέχρι που τελείωσαν τα υφάσματά του και απέμεινε να κάνει βόλτες στη μεγάλη πόλη χωρίς κανένας να τον θυμάται και να του λέει έστω ένα γεια. Κάποτε όμως έπεσε ένα βαρύς χειμώνας και ο κόσμος όσο χοντρά ρούχα και να έβαζε δεν μπορούσε να ζεσταθεί με τίποτα, μέχρι που κάποια κυρία έβαλε ένα παλιό πουλόβερ που της είχε ράψει ο ραφτάκος με τις λέξεις και αμέσως ζεστάθηκε. Τότε θυμήθηκε τον ραφτάκο και τηλεφώνησε σε όλους τους φίλους της για να δοκιμάσουν ένα ρούχο του και να ζεσταθούν. Έψαξαν το ραφείο του για να τον ευχαριστήσουν και τον βρήκαν μόνο του και στεναχωρημένο. Με τις όμορφες λέξεις και τα ευχαριστώ ο ραφτάκος γέμισε και πάλι χαρά, έβαλε τα γυαλιά του και άρχισε να ράβει και πάλι με τις λέξεις του. Το μαγαζί του ήταν γεμάτο κόσμο, είχε πολλές παραγγελίες και δεν τον ξέχασαν ποτέ ξανά. Όμως δεν αποκάλυψε το μυστικό του, πως οι λέξεις είναι που ζεσταίνουν, δροσίζουν και ομορφαίνουν.

Μέσα από τα κείμενά του ο συγγραφέας κατορθώνει με τον πιο ευαίσθητο τρόπο να μιλήσει στη ψυχή των παιδιών για δύσκολες έννοιες όπως η οικονομική κρίση, οι δυσκολίες της ζωής και η φωτεινή δύναμη της γλώσσας. Αναφέρεται επίσης στη ζεστασιά της αγάπης, της επικοινωνίας και της συντροφικότητας, αλλά και στη βαθιά εσωτερική ικανοποίηση που αντλεί όποιος κάνει τη δουλειά του με αγάπη και μεράκι.

Μεγάλη συμβολή έχουν οι εικόνες της Σαμαρτζή καθώς πλαισιώνουν με ξεχωριστό τρόπο τα κείμενα του Παπαθεοδούλου. Η αναπαράσταση της πόλης γίνεται με κλωστές, γράμματα και

κουβαρίστρες δίνοντας διπλή σημασία στα αντικείμενα, μεταφορική και κυριολεκτική. Όπως σχολιάζει η εικονογράφος σε προσωπική συνέντευξη (26/5/2020,) ο λόγος που έγινε αυτό είναι οι εξής: *«Ουσιαστικά το θέμα το βιβλίου είναι πως συνδεόμαστε όλοι με ένα αόρατο νήμα. Πως όλοι οι κάτοικοι της πόλης είχαν το ραφτάκο σαν αφετηρία και όλοι με κάποιον τρόπο συνδέονταν μεταξύ τους. Γι'αυτό και τα σπίτια γίνονται κουβαρίστρες και η κόκκινη κλωστή είναι η ζωή που τα τυλίγει. Όταν η μικρή πόλη γίνεται μια μεγάλη πόλη, αυτό το νήμα κόβεται κατά μια έννοια, οι λέξεις διασκορπίζονται, τα γράμματα τα παίρνει ο αέρας».*

3.2.2 Αφηγηματικές Τεχνικές

Σύμφωνα με τον G.Genette (2007: 260-261), όταν ο αφηγητής γνωρίζει περισσότερα από κάθε πρόσωπο της ιστορίας και έχει σφαιρική άποψη για τις πράξεις και τα συναισθήματα των προσώπων, τότε έχουμε αφηγητή με μηδενική εστίαση. Στο έργο που μελετούμε διαπιστώνουμε πως η εστίαση είναι μηδενική, καθώς ο αφηγητής έχει υπόψη του τα πάντα. Ενδέχεται όμως σε διάφορα σημεία κατά την διαδικασία της αφήγησης η εστίαση να αλλάξει. Παρατηρούμε ότι σε κάποια σημεία ο αφηγητής μας παρουσιάζει το ίδιο γεγονός μέσα από την οπτική πολλών διαφορετικών προσώπων και συγκεκριμένα στο σημείο όπου όλοι οι κάτοικοι της πόλης μιλούν και προσπαθούν να θυμηθούν τον ραφτάκο που τους έραβε τα ζεστά ρούχα. Μέσα από τα διαλογικά μέρη παρουσιάζεται το ίδιο γεγονός από διαφορετικά πρόσωπα. Αυτό το είδος εστίασης ονομάζεται πολλαπλή εστίαση στην οποία το ίδιο το γεγονός επανέρχεται στην αφήγηση με την προοπτική διαφορετικών προσώπων. (Γιαννικοπούλου, 2008:140)

Ο Genette (2007:240-244), διέκρινε την αφήγηση των γεγονότων και την αφήγηση των λόγων, την οποία εμπνεύστηκε από την Αρχαία Ελληνική σκέψη και την Πολιτεία του Πλάτωνα και κατηγοριοποίησε τρεις αφηγηματικούς τρόπους για τα είδη του λόγου, τον *αφηγηματοποιημένο*, τον *αναφερόμενο*, και τον *μετατιθέμενο*. Στο έργο του Παπαθεοδούλου διακρίνουμε ένα συνδυασμό των αφηγηματικών τρόπων που επέλεξε ο συγγραφέας. Αρχικά η αφήγηση ξεκινά με την περιγραφή του Ραφτάκου και της δουλειάς του, που αποτελεί την περίπτωση του *αφηγηματοποιημένου λόγου*, καθώς σύμφωνα με την θεωρία που προαναφέρθηκε είναι η πιο αναγωγική εκδοχή αφήγησης και διαπιστώνεται από την απλή μορφή αφήγησης της πρώτης παραγράφου. Η ίδια κατηγορία εντοπίζεται σε όλη την έκταση της αφήγησης με κάποιες εξαιρέσεις. Μία ακόμη κατηγορία αφηγηματικού τρόπου διακρίνουμε στο σημείο που παρατίθεται ένα διαλογικό κομμάτι των κατοίκων της πόλης που επικοινωνούν για να θυμίσει ο ένας στο άλλον τον Ραφτάκο με τα ζεστά ρούχα. Αυτή είναι η

περίπτωση του αναφερόμενου λόγου όπου σύμφωνα με τον Genette (2007:243) «ο αφηγητής υποκρίνεται ότι παραχωρεί κατά γράμμα το λόγο στο (ενδοκειμενικό) πρόσωπο».

3.2.3 Χαρακτήρες

Κεντρικός ήρωας του παραμυθιού είναι ο ραφτάκος, του οποίου η ιστορία περιγράφεται σε τρίτο πρόσωπο και ο τίτλος αλλά και το θέμα του βιβλίου είναι γύρω από το όνομά του. Τα σταθερά χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του, τον καθιστούν μοναδικό και διακριτό σαν μυθοπλαστικό χαρακτήρα τονίζοντας την ταυτότητά του (Γιαννικοπούλου, 2008:87). Είναι ο μοναδικός ήρωας-χαρακτήρας του βιβλίου, καθώς γίνεται μία κειμενική αναφορά σε μία κυρία ως ένας χαρακτήρα του βιβλίου που συμβάλει στην πλοκή χωρίς όμως να βλέπουμε εικονογραφημένη την μορφή της αλλά και σε ανθρώπους γενικά που περιμένουν έξω από το μαγαζί του ραφτάκου από τους οποίους διακρίνουμε τα εικονογραφικά τους σχέδια.

3.2.4 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία

Το βιβλίο αποτελείται από σκληρόδετο εξώφυλλο σε ορθογώνιο παραλληλόγραμμο σχήμα με χαρτί λουστρασιόν το οποίο δείχνει πιο έντονα και φωτεινά τα χρώματα και ψηφιακή εκτύπωση στα κείμενα και στις εικόνες του. Το δέσιμο των σελίδων πραγματοποιήθηκε με ραφή. Και σε αυτό το βιβλίο όπως και στα βιβλία με τους «καλούς και κακούς» εντοπίζουμε παρακειμενικό στοιχείο στην ράχη του βιβλίου το οποίο φιλοξενεί τις εκδόσεις, τον τίτλο του και το όνομα του συγγραφέα με διαφορετικές γραμματοσειρές γραμμένα.

Εξώφυλλο

Το εξώφυλλο του Ραφτάκου είναι γεμάτο παρακειμενικά στοιχεία τα οποία μεταφέρουν στον αναγνώστη πληροφορίες για τα ονόματα των δημιουργών (συγγραφέα, εικονογράφου), τον τίτλο, τις εκδόσεις καθώς και το βραβείο με το οποίο έχει διακριθεί. Αναλυτικότερα στο επάνω μισό μέρος του βιβλίου διακρίνεται ο πολυτροπικός τίτλος καθώς βρίσκεται σε προνομιακή θέση στην σελίδα ως προς το μέγεθος που καταλαμβάνει με έντονα γράμματα σε διαβαθμισμένες αποχρώσεις πράσινου και γκρι και με εικονογραφικά σχέδια σε ένα γράμμα (το «ο» μετατρέπεται σε ένα κουμπί. Στο κάτω μέρος κυριαρχεί ένα γκρι-φυστικό χρώμα πάνω στο οποίο διακρίνονται τα ονόματα των δημιουργών και οι εκδόσεις.

Ως κεντρική εικόνα του εξωφύλλου, η εικονογράφος επέλεξε την ραπτομηχανή ως βασικό εικονογραφικό σχέδιο και όχι τον Ραφτάκο και κεντρικό ήρωα του οποίου το όνομα υπάρχει και στον τίτλο. Μέσα από προσωπική συνέντευξη (Σαμαρτζή,26/52020) με την εικονογράφο

διαπιστώθηκε πως στην πρώτη έκδοση του βιβλίου υπήρχε ο ραφτάκος στο εξώφυλλο αλλά όταν αποφάσισαν οι εκδόσεις «Μεταίχμιο» να εκδώσουν μία πιο συλλεκτική έκδοση σε μεγαλύτερο μέγεθος, σκέφτηκε να μην επαναλάβει το ίδιο γιατί σαν ήρωας και σαν ιστορία είχε πια κατακτήσει τις καρδιές μικρών και μεγάλων. Οπότε η εικονογράφος θέλησε να κάνει χρήση ενός στοιχείου πιο αφαιρετικού μέσα από το βιβλίο και να μην αποκαλύψει τον πρωταγωνιστή από το εξώφυλλο. Η ραπτομηχανή είναι σε ένα ξεθωριασμένο πράσινο, με καφέ-ξύλινη βάση και στο κυρίως μέρος της αναπαριστά το μαγαζί του ραφτάκου με την είσοδο και την βιτρίνα με τα ρούχα. Στη δίσημη αυτή εικόνα διαπιστώνουμε πως πίσω από την κεντρική εικόνα υπάρχει και μία δεύτερη και η ίδια η ραπτομηχανή αν την παρατηρήσουμε ως κομμάτι του φόντο δηλαδή της πόλης θα διαπιστώσουμε πως είναι βασικό της στοιχείο μιας και η κλωστή ξεκινά να εκτυλίσσεται από το καρούλι της μέχρι όλη την πόλη. Ανάλογα την οπτική γωνία που παρατηρούμε το εξώφυλλο, διαπιστώνουμε την πολυτροπικότητα των εικόνων σε σχέση με την εξέλιξη της ιστορίας. Μία αρχική και πολύ δυνατή εικόνα για να βάλει στο κλίμα τον αναγνώστη-θεατή.

Το φόντο πίσω από την ραπτομηχανή είναι μία πόλη που αντί για πολυκατοικίες έχει κουβαρίστρες και μία κόκκινη κλωστή ενώνει την ραπτομηχανή με τα κτίρια το φόντο και τις κουβαρίστρες η οποία συμβολίζει τη γραμμή της ζωής. Το χρώμα στο φόντο είναι το λευκό και μόνο οι γραμμές από την κόκκινη κλωστή δημιουργούν ένα επαναλαμβανόμενο γραμμικό μοτίβο.

Εσώφυλλα-Ταπετσαρία

Η σύγχρονη εικονογράφηση του βιβλίου φαίνεται και από την χρήση ταπετσαρίας που τοποθετείται μετά το εξώφυλλο αλλά και πριν το οπισθόφυλλο. Η εικονογράφος εδώ επέλεξε ένα κόκκινο φόντο ως χρώμα το οποίο συμβατικά παραπέμπει ταυτόχρονα σε ένταση και φωτιά (Nodelman, 2009:106). Πάνω από το φόντο ένα γραμμικό επαναλαμβανόμενο μοτίβο με λευκή κλωστή, τέσσερα κουμπιά "ραμμένα" με την κλωστή σε διαφορετικά χρώματα και μερικές λέξεις γραμμένες με την κλωστή όπως αγάπη, ζέστη, αγκαλιά δίνοντας έτσι έμφαση στην πολυτροπικότητα των εικόνων.

Πριν από την ταπετσαρία του οπισθόφυλλου διακρίνουμε ένα σαλόνι στο οποίο παρατίθενται τα βιογραφικά σημειώματα του συγγραφέα και της εικονογράφου αντίστοιχα. Είναι γραμμένα στον υπολογιστή σε απλή γραμματοσειρά, στο κέντρο στοιχισμένα και δίπλα από τα ονόματα των δημιουργών υπάρχουν φωτογραφίες τους. Τα βιογραφικά «περικλύζονται» από μία

κόκκινη κλωστή με την οποία σχηματίζονται τα ονόματα των δημιουργών αλλά και κάποια εικονογραφικά σχέδια με χαμογελαστά πρόσωπα. Στο βιογραφικό του συγγραφέα η κλωστή ξεκινά από δύο χέρια με βελόνες που ράβουν ενώ στις εικονογράφου η κλωστή που τυλίγει το κείμενο καταλήγει σε ένα συρταράκι. Το φόντο είναι σε λευκό χρώμα με λίγο ξεβαμμένο ανοιχτό γαλάζιο στις γωνίες όπου υπάρχουν τα εικονογραφικά σχέδια.

Αφιέρωση

Ο Παπαθεοδούλου στη δεξιά σελίδα πριν το κυρίως κείμενο του βιβλίου του παραθέτει ένα ρητό του Βιτσέντζου Κορνάρου από τον Ερωτόκριτο και στην συνέχεια αφιερώνει το βιβλίο του σε ένα αντρικό όνομα. Στην σύγχρονη Παιδική Λογοτεχνία ολοένα και περισσότεροι συγγραφείς παραθέτουν ρητά, γνωμικά ή αποφθέγματα άλλων συγγραφέων, τα οποία σχετίζονται με το θέμα του βιβλίου ή εκφράζουν τον συγγραφέα. Η αφιέρωση επίσης είναι ένα σύγχρονο παρακειμενικό στοιχείο την λογοτεχνίας.

Αρίθμηση

Στο «Ραφτάκο των λέξεων» διακρίνουμε πως υπάρχει αρίθμηση στις σελίδες των βιβλίων καθώς η αρίθμηση αποτελεί ένα σημαντικό παρακειμενικό στοιχείο και επιπλέον με αφορμή τους αριθμούς των σελίδων τα παιδιά μπορούν να έρθουν σε επαφή με τα Μαθηματικά (Γιαννικοπούλου & Πρεβεζάνου, 2010). Είναι ένα στοιχείο το οποίο δεν εμπλέκεται στην αφήγηση και περνάει απαρατήρητο από τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας αλλά με την υπόδειξη των ενηλίκων καταφέρνουν να κάνουν αντιληπτή την παρουσία τους αλλά και να κατανοήσουν την λειτουργία των μικρών αυτών σημαδιών στην άκρη της σελίδας (Γιαννικοπούλου, 2016:198).

Γραμματοσειρά

Σύμφωνα με την Γιαννικοπούλου, «*Με την παραδοχή πως η καλλιγραφία θεωρείται ο μακρινός πρόγονος των σύγχρονων περίτεχνων γραμματοσειρών, καθώς αποτελούσε μια αυθεντική προσπάθεια ώστε να αναδειχθούν οι λέξεις μέσω μιας καλύτερης εικόνας διαπιστώνουμε πως η μετάδοση του κειμενικού μηνύματος αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη οπτική διάσταση*» (2008:303). Στο συγκεκριμένο βιβλίο η γραμματοσειρά που επιλέχθηκε είναι μία απλή γραμματοσειρά σε μαύρο χρώμα και το κείμενο είναι γραμμένο στον υπολογιστή με τις απαραίτητες μορφοποιήσεις (παράγραφοι, διάστιχο, διάλογοι κλπ.) ενός κειμένου. Η μόνη

εικαστική παρέμβαση που εντοπίζεται στο κείμενο του Παπαθεοδούλου είναι ένα καλλιγραφικό «M» στην αρχή της ιστορίας σε μπορντό χρώμα.

Όμως η ιστορία του ραφτάκου είναι άμεσα συνδεδεμένη με τις λέξεις και την γραφή τους καθώς ο κεντρικός ήρωας «έραβε» με λέξεις. Από εικονογραφικής πλευράς η Σαμαρτζή τόνισε εικονογραφικά το γεγονός αυτό συνθέτοντας τα ρούχα με λέξεις σε καλλιγραφική μορφή δίνοντας μια ιδιαίτερη τεχνοτροπία στην εικονογράφησή της που αναλύεται παρακάτω. Οι εικόνες στις περισσότερες σελίδες του βιβλίου περιέχουν λέξεις, γράμματα, κομμάτια από εφημερίδες οπότε εντοπίζονται αρκετές γραμματοσειρές στα παρακειμενικά στοιχεία.

Οπισθόφυλλο

Το οπισθόφυλλο του βιβλίου αποτελεί ένα σημαντικό στοιχείο επιλογής του βιβλίου κυρίως από τους ενήλικες όπως αναλύθηκε στην προηγούμενη ενότητα. Στο παραμύθι του ραφτάκου γίνεται μία μικρή αναφορά στο θέμα του βιβλίου με μία ερώτηση που προβληματίζει τον αναγνώστη για το τι θα πραγματευτεί και θα ακολουθήσει στο κυρίως κείμενο. Η γραμματοσειρά είναι απλή και το κείμενο βρίσκεται στο κέντρο της σελίδας στοιχισμένο στην αριστερή πλευρά.

Όπως βλέπουμε στην παρακάτω εικόνα το φόντο είναι απλό και λευκό και με μοναδικό εικονογραφικό στοιχείο το μισό μέρος από ένα ριγέ κόκκινο και πράσινο παλτό ραμμένο με λέξεις και μία βελόνα προϊδεάζοντας τον αναγνώστη-θεατή για την ιδιαίτερη τεχνική της εικονογράφησης που θα ακολουθήσει.

Στο κάτω μέρος του εξωφύλλου διακρίνονται τα περικειμενικά στοιχεία και εδώ εντοπίζονται καινούργια αλλά και ενδιαφέροντα στοιχεία συγκριτικά με τα προηγούμενα βιβλία που αναλύθηκαν. Πέρα από το πλαίσιο ISBN του Διεθνούς Μοναδικού Αριθμού Βιβλίου, αναγράφεται και η ηλικία από την οποία απευθύνεται το βιβλίο, στοιχείο βοηθητικό για τους γονείς αναγνώστες.

Το πρωτοποριακό στοιχείο της σύγχρονης παιδικής λογοτεχνίας βρίσκεται στο κάτω αριστερό τμήμα του οπισθόφυλλου και είναι ένας QR-Code μέσω του οποίου δίνεται η δυνατότητα στους αναγνώστες να ακούσουν την αφήγηση της ιστορίας από τον ίδιο τον συγγραφέα. Ο αναγνώστης απλά «σαρώνει» τον κωδικό με μία ειδική εφαρμογή από το smartphone του ή το tablet του και μεταβαίνει σε μία ειδική εφαρμογή αφήγησης του συγγραφέα με μουσική επιμέλεια. Με την εφαρμογή του ηχογραφημένου βιβλίου, το βιβλίο γίνεται διαδραστικό και αποκτά και άλλη αισθητηριακή χρήση.

Μία ακόμη προσθήκη νέων στοιχείων βρίσκεται πριν το εξώφυλλο όπου υπάρχει μία διαφημιστική σελίδα από τις εκδόσεις Μεταίχμιο για το «kid Club Βιβλιοπαρέα» μέσω του οποίου δίνεται η δυνατότητα στους μικρούς αναγνώστες να λαμβάνουν μέρος σε διαγωνισμούς, να λαμβάνουν την παιδική εφημερίδα και διαφημιστικά δώρα και διάφορα άλλα.

Βραβεία

«Ο ραφτάκος των λέξεων» (2017), έχει διακριθεί ως το αγαπημένο βιβλίο της σειράς «μικρές καληνύχτες», μία σειρά που δημιουργήθηκε από τις εκδόσεις Μεταίχμιο και τα παιδικά βιβλία όπου εκδίδει και ψηφίζουν οι γονείς αναγνώστες. Το βραβείο αυτό αναγράφεται σε ένα κόκκινο αυτοκόλλητο στο εξώφυλλο του βιβλίου.

3.2.5 Εικονογράφηση

Οι λέξεις μέσα στα κείμενα επηρεάζουν πάρα πολύ τον τρόπο που ο αναγνώστης-θεατής αντιλαμβάνεται τις εικόνες καθώς τα δύο αυτά μέσα φαίνεται να καθρεφτίζουν το ένα το άλλο (Nodelman, 2009:289). Το ίδιο «καθρέφτισμα» εντοπίζεται και στην συνεργασία του Παπαθεοδούλου και της Σαμαρτζή καθώς μέσα στις εικόνες αποτυπώνεται το κείμενο και το μήνυμα που θέλει να αφήσει στο τέλος.

Τα σχέδια της εικονογράφου σε αυτό το βιβλίο είναι τελείως διαφορετικά συγκριτικά με τις προηγούμενες αναλύσεις καθώς σε κάθε βιβλίο σχεδιάζει με διαφορετικό τρόπο, χωρίς να επαναλαμβάνει ένα συγκεκριμένο στυλ παρά μόνο τα υλικά, οι τεχνοτροπίες, τα ξεβάρματα στα χρώματα και η λεπτομερής και εντυπωσιακή εικονογράφηση που την χαρακτηρίζει. Όπως δήλωσε η εικονογράφος μέσα από προσωπική συνέντευξη *«τα σχέδια δεν ξέρει αν είναι τόσο αφαιρετικά όπως πιστεύουμε αλλά οι εικόνες είναι αρκετά περιγραφικές. Σίγουρα όμως κάποιες είναι πιο μεταφορικές θα μπορούσαμε να πούμε. Και σίγουρα το στοιχείο της λεπτομέρειας- παρατήρησης όπως στους καλούς- κακούς απουσιάζει, γιατί δεν είναι το ζητούμενο σε αυτό το βιβλίο. Η συγκεκριμένη ιστορία μας ταξιδεύει νοερά στα μικρά μαγαζιά είτε είναι ραφτάδικα είτε οτιδήποτε άλλο, όπου η προσωπική επαφή μετράει και οι λέξεις έχουν τη δική τους σημασία, σε αντίθεση με τη ζωή μας στις απρόσωπες μεγαλουπόλεις, όπου όλοι λειτουργούμε και καταναλώνουμε σαν καλοκουρδισμένες μηχανές. Οπότε εικονογραφικά κινήθηκα με βάση το στοιχείο της ανθρώπινης σχέσης αλλά και της αποξένωσης»* (Σαμαρτζή, 26/5/2020).

Ένα από τα ποιο ιδιαίτερα και εντυπωσιακά χαρακτηριστικά εικονογράφησης στο ραφτάκο είναι η αποτύπωση των λέξεων σε μορφή κλωστής. Η τεχνική που χρησιμοποιήθηκε ήταν

αρκετά σύνθετη αλλά το αποτέλεσμα τόνισε το κείμενο του συγγραφέα και τον ιδιαίτερο τρόπο με το οποίο ο ραφτάκος έραβε τα ρούχα του με λέξεις. Η εικονογράφος σημείωσε πως *{Εκείνη την εποχή δούλευα πολύ με τέμπρες και στοιχεία κολλάζ. Είναι μια χρονοβόρα διαδικασία και το αποτέλεσμα είναι αρκετά εικαστικό. Τώρα πια είμαι πιο λιτή. Όπως και να 'χει όμως θεωρώ ότι ταιριάζει με το ύφος του βιβλίου και τη ζεστασιά που νιώθεις όταν το διαβάζεις. Κάποιες λέξεις είναι ζωγραφισμένες (πχ. στο παλτό) κάποιες είναι σκαναρισμένες λέξεις από λεξικό που έχουν «κολληθεί» μετά στον υπολογιστή, όπου έγινε και η τελική επεξεργασία. Ήθελα κάποιες να είναι πιο έντονες και να ξεχωρίζουν από τις άλλες, αλλά συγχρόνως να δίνεται και η αίσθηση της πλέξης}* (Σαμαρτζή, Προσωπική Συνέντευξη 26/5/2020).

Σύμφωνα με την θεωρία του Nodelman (2009:242), η κίνηση υπονοείται στα εικονογραφημένα βιβλία και η ακολουθία των εικόνων χαρακτηρίζεται από επανάληψη καθώς εικόνες των ίδιων χαρακτήρων απεικονίζονται ξανά σε διαφορετικές σκηνές ή στάσεις κάτω από διαφορετικές συνθήκες για να δοθεί η αίσθηση της συνεχόμενης δράσης.

Η αίσθηση του χώρου και του χρόνου στο βιβλίο αποτυπώνεται τόσο κειμενικά όσο και εικονογραφικά. Για παράδειγμα μέσα από το κείμενο διαβάζουμε για την αλλαγή της εποχής αλλά το παρατηρούμε και από τα εικονογραφικά σχέδια του χειμωνιάτικου τοπίου στο επάνω μέρος του σαλονιού. Ένα δισέλιδο το οποίο μας εξιστορεί πως πέρασε ο καιρός και οι αλλαγές που επήλθαν στην πλοκή αλλά και επιβεβαιώνεται εικονογραφικά.

Σύμφωνα με τον Gyorgy Kepes, *«Η γραμμική συνέχεια αιχμαλωτίζει την προσοχή και αναγκάζει το μάτι να ψάξει για κίνηση. Το μάτι ακολουθώντας τη γραμμή δρα λες και ακολουθεί τη διαδρομή ενός κινούμενου αντικειμένου και αποδίδει στη γραμμή την ιδιότητα της κίνησης»* (1944:348). Αυτή η ιδιότητα της κίνησης κυριαρχεί σε όλη την εικονογράφηση της Σαμαρτζή καθώς τα σχέδια της είναι γραμμικά και η κλωστή που συνεχίζεται στα σχέδια υποδηλώνει αυτή την κίνηση που αναλύθηκε παραπάνω.

3.3 «Ένα τελευταίο γράμμα» (2017)

3.3.1 Πλοκή

Το βιβλίο «Ένα τελευταίο γράμμα» (2017), αποτελεί ένα ακόμη δημιούργημα της συνεργασίας των Παπαθεοδούλου-Σαμαρτζή, το οποίο εξιστορεί την ιστορία ενός ταχυδρόμου, του κύριου Κώστα ο οποίος μοιράζει για τελευταία φορά τα γράμματα του καθώς ήταν ο μοναδικός ταχυδρόμος ενός ολόκληρου νησιού. Την τελευταία ημέρα της δουλειάς τους ήθελε να το πει σε όλους, να τους αποχαιρετήσει αλλά κανείς δεν ήταν στην πόρτα να τον περιμένει, όπως

κάθε μέρα εδώ και πενήντα χρόνια. Αφού είχε μοιράσει όλα τα γράμματα, βρίσκει ένα γράμμα χωρίς παραλήπτη, μόνο με την ένδειξη «Χρυσή Άμμος» και καλείται να παραδώσει αυτό το ιδιαίτερο γράμμα και να βρει τον παραλήπτη του. Στο τέλος συνειδητοποιεί ότι στην παραλία όπου πήγε να παραδώσει το γράμμα τον περίμεναν όλοι οι κάτοικοι και φίλοι του για να τον αποχαιρετήσουν και να του πούνε αντίο.

Σε συνέντευξη που παραχώρησε στο περιοδικό «Χάρτης» ο συγγραφέας δήλωσε πως: *«Η ιστορία δημιουργήθηκε σιγά σιγά, ιδέα, σελίδα, στην Ισπανία. Σε ένα εργαστήριο που παρακολουθούσαμε μαζί με την Ίριδα Σαμαρτζή, είχαμε μια ολόκληρη εβδομάδα να δουλεύουμε πρωί βράδυ πάνω σε μια και μόνο ιστορία μας, απομονωμένοι στην Αταπουέρκα, ένα μικρό χωριό πάνω στο Καμίνο δε Σαντιάγο. Έτσι οι λέξεις και οι εικόνες πέρασαν από πολλά πειράματα κι είχαν όλο τον χρόνο να μπουκ στη σωστή τους θέση στην αφήγηση. Το βιβλίο το στείλαμε την επόμενη χρονιά σε έναν διεθνή διαγωνισμό και όταν απέσπασε το βραβείο Compostela, με τις συμβουλές πια του εκδότη μας, του Kalandraka, ξεκίνησε ένας δεύτερος γύρος επιμέλειας και επανεξέτασης των λεπτομερειών.»* (Κουμπάνου, 2019)

Ο συγγραφέας μέσα σε λίγες γραμμές διηγείται την ιστορία ζωής ενός ανθρώπου και μεταφέρει τον αναγνώστη σε μία άλλη εποχή, κάνοντάς τον να ταξιδέψει μέσα από τις λέξεις και τις εικόνες και μεταφέροντας του την αξία του μηνύματος, του γράμματος, της είδησης και της επικοινωνίας.

3.3.2 Αφηγηματικές Τεχνικές

Στις αφηγήσεις, οι οποίες συνδυάζουν λέξεις και εικόνες, η πράξη της εκφοράς του λόγου πραγματοποιείται είτε από δυο διαφορετικούς αφηγητές (λεκτικός και εικονιστικός), είτε ο αφηγητής είναι ένας και επιλέγει δύο διαφορετικούς τρόπους έκφρασης (Μίσιου, 2020: 171-172). Έτσι φαίνεται πως λειτουργεί και η αφήγηση στο παρόν βιβλίο με τον λόγο του Παπαθεοδούλου σε ένα κείμενο απλό και άμεσο για τον αναγνώστη σε συνδυασμό με την εικονογράφηση της Σαμαρτζή όπου συμπληρώνει και ολοκληρώνει την αφήγηση εικονιστικά. Σύμφωνα με την Γιαννικοπούλου (2008:170), η οποία στηρίζεται στην μεθοδολογία του Genette, όταν ο αφηγητής γνωρίζει περισσότερα από του χαρακτήρες τότε είναι παντογνώστης αφηγητής και το είδος της αφήγησης είναι μη εστιασμένη ή αλλιώς μηδενική. Στο έργο που μελετούμε ο συγγραφέας φαίνεται να γνωρίζει τα πάντα για τον ταχυδρόμο κύριο Κώστα, δίνοντας πολλές λεπτομέρειες για την ζωή, την διάθεση και τα συναισθήματα του. Αυτό παρατηρείται σε όλη την έκταση της αφήγησης χωρίς να διαπιστώνεται κάποιο άλλο είδος εστίασης.

Αξίζει να σημειωθεί, πως ο Παπαθεοδούλου στα περισσότερα βιβλία χρησιμοποιεί τον έμμετρο λόγο, ενώ στο «Ένα τελευταίο γράμμα» ο λόγος που συναντούμε είναι ο πεζός. Ο συγγραφέας σε συνέντευξη όταν ερωτήθηκε για αυτή την σημείωση υποστήριξε ότι: *«Τον πεζό λόγο τον επέβαλε η λιτότητα που πολύ σωστά παρατηρείτε και στον πρωταγωνιστή έδωσα το όνομα ενός πραγματικού ταχυδρόμου που γνώρισα όταν ήμουν μικρός και ήταν η έμπνευση για αυτό το βιβλίο.»* (Κουμπάνου, 2019)

3.3.3 Χαρακτήρες

Κεντρικός χαρακτήρας του βιβλίου είναι ένας ταχυδρόμος ο κύριος Κώστας, ο μοναδικός που μοίραζε τα γράμματα στο νησί και τα διάβαζε σε όσους δεν μπορούσαν και περπατούσε αλλά και έτρεχε από τη μία άκρη του νησιού στην άλλη για να τα παραδώσει γρήγορα στους παραλήπτες τους. Συχνά οι πρωταγωνιστές της ιστορίας κάνουν αισθητή την παρουσία τους μέσα από τα παρακειμενικά στοιχεία και σημειώνουν διπλή παρουσία στον τίτλο αλλά και στην εικόνα (Γιαννικοπούλου, 2008:96). Στην περίπτωση αυτού του βιβλίου ο πρωταγωνιστής αποτελεί την κεντρική και μοναδική εικόνα του εξώφυλλου, κοινοποιώντας την μορφή του στον αναγνώστη από την αρχή, όμως ο τίτλος δεν φέρει το όνομα του αλλά κάτι σχετικό με την ιδιότητά του αυτή του ταχυδρόμου.

Ο χαρακτήρας του ξεδιπλώνεται μέσα από τις σελίδες καθώς προσπαθεί να διαπιστώσει γιατί δεν βρίσκει κανέναν από τους παραλήπτες την τελευταία μέρα της δουλειάς του για να τους αποχαιρετήσει. Ένας απλός και ζεστός άνθρωπος γεμάτος συναίσθημα το οποίο αποτυπώνεται λεκτικά στις λέξεις του βιβλίου αλλά και οπτικά μέσα από τις εικόνες και τα χαρακτηριστικά του προσώπου του.

3.3.4 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία

Εξώφυλλο

Το εξώφυλλο του βιβλίου αρχικά αναπαριστά ένα γραμματόσημο, μέσα στο οποίο φαίνεται ο ήρωας του βιβλίου, ο ταχυδρόμος κύριος Κώστας στην αριστερή πλευρά και στην δεξιά ο τίτλος του βιβλίου. Όπως υποστηρίζει η Γιαννικοπούλου (2008:284), η λεκτική αλλά και η οπτική τροπικότητα του τίτλου και της εικόνας αντίστοιχα προϊδεάζει το κοινό για αυτά που πρόκειται να ακολουθήσουν τόσο σε επίπεδο πλοκής και θεματολογίας όσο και σε ζητήματα ιδεολογικής σχέσης. Διαπιστώνουμε πως στην άνωθεν παραπομπή ισχύει μία ομοιότητα, καθώς στο εξώφυλλο του βιβλίου ο τίτλος αλλά και η εικόνα του ήρωα είναι σημαντικά

στοιχεία για να καθοδηγήσουν τον αναγνώστη στην επιλογή του αλλά και να του δώσουν μία πρώτη εντύπωση για το τι πρόκειται να ακολουθήσει.

Τα ονόματα των δημιουργών είναι τοποθετημένα στο επάνω μέρος και κάτω αριστερά είναι οι εκδόσεις και η γραμματοσειρά είναι μοιάζει χειρόγραφη με μαύρα λεπτά γράμματα. Οι παστέλ αποχρώσεις σε καφέ και γκρι τόνους δίνουν μια αίσθηση ρομαντισμού και νοσταλγίας μια άλλης εποχής. Χαρακτηριστικό του εξώφυλλου είναι η τεχνική του κολλάζ η οποία το κάνει τόσο ξεχωριστό και δίνει μία αίσθηση για τον χαρακτήρα της εικονογράφησης που θα ακολουθήσει. Στην επάνω δεξιά γωνία υπάρχει ένα υδατογράφημα μιας σφραγίδας ταχυδρομείου και από επάνω σε ένα λευκό πλαίσιο κοινοποιείται στον αναγνώστη το βραβείο με το οποίο έχει τιμηθεί το βιβλίο.

Εσώφυλλα-Ταπετσαρία

Τα εσώφυλλα του βιβλίου τα οποία συναντάμε μετά το εξώφυλλο αλλά και πριν το οπισθόφυλλο, είναι σε καφέ απόχρωση με την εντύπωση του παλαιωμένου και ένα επαναλαμβανόμενο μοτίβο με ταχυδρομικούς φακέλους από γράμματα τα οποία είναι σε γήινες καφέ και μπεζ αποχρώσεις. Σε μερικά από τα γράμματα βλέπουμε την τεχνική του κολλάζ από γραμματόσημα, σφραγίδες ταχυδρομείου αλλά και χειρόγραφα γράμματα.

Αφιέρωση

Στο βιβλίο «Ένα τελευταίο γράμμα» διαπιστώνουμε πως ο συγγραφέας δεν το έχει αφιερώσει κάπου όπως συνηθίζει στα υπόλοιπα βιβλία που έγραψε και την χρονολογική περίοδο που ερευνούμε.

Γραμματοσειρά

Η γραμματοσειρά που επιλέχθηκε στο εν λόγω βιβλίο είναι απλή μορφής, χωρίς έντονα γράμματα και ιδιαίτερη γραφή αλλά απλή, κλασική, με μαύρα λεπτά γράμματα που θυμίζει γραφή γραφομηχανής. Παρατηρούμε πως δεν υπάρχει πολυτροπική γραφή όπως συνηθίζει η εικονογράφος, αλλά μια απλή γραφή όπως και η απλότητα και η καθαρότητα που χαρακτηρίζει το κείμενο. Στην περίπτωση του τίτλου του βιβλίου συναντάμε μία διαφορετική γραμματοσειρά από αυτή που έχει επιλεγεί για το κυρίως κείμενο. Παρατηρούμε πως ο τίτλος είναι με πλάγια, καλλιγραφικά γράμματα και η γραμματοσειρά μοιάζει χειρόγραφη. Όπως επισημαίνει η Γιαννικοπούλου «μια προσωπική γραμματοσειρά ενώνει συνωμοτικά τον αναγνώστη με το παραμυθιακό χαρακτήρα και τον εξοικειώνει, προβάλλοντας τις ιδεολογικές

θέσεις του κειμενικού ήρωα πάνω στον εξωκειμενικό αναγνώστη». (2008:315) Αυτή η επιλογή της γραμματοσειράς προσδίδει μία οικειότητα του βιβλίου με τον αναγνώστη με την πρώτη ματιά και δίνει μία πρώτη αίσθηση για το παραμύθι.

Οπισθόφυλλο

Το οπισθόφυλλο του βιβλίου αναπαριστά ένα μονοπάτι με βότσαλα που διασχίζει ο ταχυδρόμος κύριος Κώστας, του οποίου την φιγούρα διακρίνουμε στο επάνω δεξιά μέρος του. Στο κέντρο της σελίδας και προς τα αριστερά υπάρχει η περίληψη του βιβλίου και μία υποσημείωση για το θέμα του. Τέλος κάτω αριστερά βρίσκετε ένα πλαίσιο με τον κωδικό ISBN του βιβλίου.

Βραβεία

Το βιβλίο απέσπασε το «Διεθνές Βραβείο Compostela 2016», για εικονογραφημένα βιβλία, η απονομή έγινε τον Νοέμβριο του 2016 στο Σαντιάγο δε Κομποστέλα της Γαλικίας. Το βιβλίο εκδόθηκε από τον εκδοτικό οίκο «Kalandraka» και κυκλοφορεί στα ισπανικά, στα καταλανικά, στα πορτογαλικά, στα γαλικιανά, στα βασκικά, στα ιταλικά, στα σουηδικά, στα ελληνικά, στα κορεάτικα και στα κινεζικά.

3.3.4 Εικονογράφηση

Μελετώντας το κείμενο του Παπαθεοδούλου σε συνδυασμό με τις εικόνες της Σαμαρτζή διαπιστώνουμε πως η εικόνα αποτελεί προέκταση του κειμένου και έτσι αυτά τα δύο αλληλοσυμπληρώνονται. *«Το στυλ της εικονογράφησης οφείλει να συνάδει προς το ύφος του λεκτικού κειμένου, ακόμη και όταν δεν πρόκειται για τα βιβλία που συνήθως αποκαλούμε ατμοσφαιρικά (mood), δηλαδή εικονογραφημένα παιδικά όπου το θέμα τους δεν διακηρύσσεται, αλλά υπαινίσσεται μέσω της σημειολογίας γραμμών και χρωμάτων.»* (Γιαννικοπούλου 2008:139)

Μία διαφορετική εικονογράφηση, με εικονογραφικά σχέδια απλά και ιδιαίτερα, με αφαιρετικές γραμμές σε μαύρο και λευκό χρώμα που αφήνουν χώρο στη φαντασία. Σύμφωνα με την Γιαννικοπούλου (2008:122), η σημειολογία των γραμμών είναι σημαντική σε ένα εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο καθώς οι απαλές και επίπεδες γραμμές δίνουν μία αίσθηση ηρεμίας και γαλήνης. Πολύχρωμα σπιτάκια και ανθρώπινες μορφές με περιγράμματα που θυμίζουν παιδικά σκίτσα, χαρακτηριστικά συννεφάκια στις σελίδες που κατεβαίνουν από τον ουρανό πιασμένα με συνδετήρες, αληθινά γράμματα, παλιές φωτογραφίες και την τεχνική του

κολλάζ να προσδίδει ακόμη μεγαλύτερη ζωντάνια στις εικόνες. Η χρωματική παλέτα κυμαίνεται σε ζεστές και γήινες αποχρώσεις, καφέ, μπεζ, γκρι, μπλε στο φόντο και στα γεμίσματα των εικόνων σε συνδυασμό με λευκά και μαύρα περιγράμματα στα σκίτσα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: Φαντασία και συναίσθημα

Στο παρόν κεφάλαιο θα αναλυθούν δύο παιδικά αφηγήματα του Αντώνη Παπαθεοδούλου σε εικονογράφηση της Ίριδας Σαμαρτζή: «Στα κύματα της Έλλης» (2018), «Ανέβα επίπεδο» (2018) και θα αναλυθούν ως προς την πλοκή, τις αφηγηματικές τεχνικές, τους χαρακτήρες, τα κειμενικά και τα παρακειμενικά στοιχεία και την εικονογράφηση. Η χρονολογική σειρά έκδοσης των έργων είναι κοινή, το 2018.

4.1 Το συναίσθημα στην Παιδική Λογοτεχνία

Η λογοτεχνία, όπως άλλωστε και κάθε μορφής τέχνη, μοιάζει να είναι ο φυσικός χώρος έκφρασης των πιο δυνατών, των πιο ιδιαίτερων συναισθημάτων, τα οποία αντιμετωπίζονται με σεβασμό ακόμη και όταν είναι αρνητικά (Γιαννικοπούλου & Πασχαλίδου, 2014). Τα παιδικά αφηγήματα αποτελούν μέσο μετάδοσης συναισθημάτων αλλά και εργαλείο το οποίο συμβάλλει στην ανάπτυξη των συναισθημάτων των παιδιών και στην κοινωνικοποίησή τους. Τα παιδιά όταν έρχονται σε επαφή με το βιβλίο ανακαλύπτουν τα συναισθήματα μέσα στη μαγεία των λέξεων και των χρωμάτων, συζητούν για αυτά και περνούν μέσα από τα μονοπάτια της μυθοπλασίας στα δικά τους βιώματα (Πατέρα & Τσιλιμένη, 2012). Σύμφωνα με τις Γιαννικοπούλου και Πασχαλίδου, *«Άλλοτε μέσω της λεκτικής και άλλοτε της οπτικής τροπικότητας, τα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία με πλήθος κειμενικών και περικειμενικών στοιχείων, μεταφέρουν στους αναγνώστες-θεατές τους τα συναισθήματα των μυθοπλαστικών ηρώων και προκαλούν τις δικές τους συναισθηματικές αντιδράσεις για όσα συμβαίνουν στον παραμυθικό κόσμο»* (2014:81).

Τα δύο βιβλία που πρόκειται να αναλυθούν σε αυτό το κεφάλαιο, εκτός από το κοινό της μυθοπλασίας, παρουσιάζουν ένα ειδοποιό στοιχείο. Δίνουν έμφαση στο συναίσθημα, το οποίο φαίνεται να επηρεάζει την πορεία αλλά και την εξέλιξη της ιστορίας. Συγκεκριμένα στο πρώτο βιβλίο «Στα κύματα της Έλλης» (2018) βλέπουμε δύο παράλληλες δράσεις των ηρώων σε ταυτόχρονη εικονογραφική παρουσίαση και αλληλεξάρτηση, καθώς σύμφωνα με τα συναισθήματα της πρωταγωνίστριας Έλλης επηρεάζεται και η πορεία του καπετάνιου Καπτανίκ, που πλέει στα μαλλιά της. Στο δεύτερο αφήγημα με τίτλο «Ανέβα επίπεδο» (2018), ο ιπποτομαχητής «Σερ-Νικ-Ανίκητος-Σούπερ-Ιππότης», καλείται να περάσει όλα τα επίπεδα του παιχνιδιού και να πολεμήσει με έναν άλλο ιππότη, ο οποίος δεν έχει όπλα. Τότε αποφασίζει να τον βοηθήσει να περάσουν τις πίστες μαζί και να φτάσουν στο επίπεδο εκατό, δηλαδή στον τερματισμό παρέα.

Ο Παπαθεοδούλου και η Σαμαρτζή συνεργάζονται στα δύο αυτά βιβλία, η πολυτροπικότητα των οποίων μεταφέρει στον αναγνώστη συναισθήματα συνεργασίας, φιλίας, ενσυναίσθησης, αγάπης αλλά και θυμού, μέσα από μυθοπλαστικές ιστορίες γεμάτες δράση και περιπέτεια.

4.2 «Στα κύματα της Έλλης» (2018)

4.2.1 Πλοκή

Το βιβλίο του Παπαθεοδούλου «Στα κύματα της Έλλης» (2018), είναι μία ιστορία για ένα μικρό κορίτσι την Έλλη και έναν καπετάνιο τον Καπτανίκ. Ο Καπτανίκ είναι δεινός καπετάνιος που έχει ταξιδέψει στα πέρατα του κόσμου, ξέρει από κακοκαιρίες και μέρες δύσκολες αλλά έχει κάτι ξεχωριστό. Αυτό που τον κάνει να ξεχωρίζει είναι πως δεν πλέει με το καράβι του σε θάλασσες και ωκεανούς, αλλά στα μακριά κόκκινα μαλλιά της Έλλης. Η μικρή Έλλη, από την άλλη, είναι ένα κορίτσι με ποικίλα συναισθήματα, υποχρεώσεις στο σχολείο και σε εξωσχολικές δραστηριότητες, η οποία προσπαθεί να διαχειριστεί τις απαιτήσεις της και τα συναισθήματα της, έχοντας καλές και κακές ημέρες.

Ο συγγραφέας σε συνέντευξη στο ηλεκτρονικό περιοδικό «Χάρτης» (Κουπάνου, 2019), για το εν λόγω βιβλίο σχολίασε: *{«Στα σγουρά μαλλιά σου σκιάζονται τα πιο καλοτάξιδα καράβια». Ήταν ένα χαϊκού που είχα γράψει μικρός (Μετεικάσματα, εκδ. Τρίεδρος 2004). Κι από τότε αυτός ο κόσμος, τα μαλλιά ενός κοριτσιού ως θάλασσα για ταξίδια και περιπέτειες, είχε αρχίσει να δημιουργείται στο μυαλό μου. Το ότι όσα συμβαίνουν στον κόσμο αυτό ορίζεται από τα συναισθήματα και την καθημερινότητα της μικρής Έλλης προέκυψε μετά.}*

Η περιπέτεια και το συναίσθημα γίνονται ένα στο βιβλίο του Παπαθεοδούλου, κάνοντας τον μικρό αναγνώστη να ταυτιστεί με την Έλλη και τις εύκολες οι δύσκολες μέρες που βιώνει, τα θετικά και τα αρνητικά συναισθήματά της και να συνειδητοποιήσει όλα λύνονται στο τέλος με ένα μαγικό τρόπο ή στην περίπτωση της Έλλης με ένα «κούρεμα» στα μακριά μαλλιά της.

4.2.2 Αφηγηματικές Τεχνικές

Η ιστορία του αφηγήματος εκτυλίσσεται σε δύο παράλληλες σκηνές. Από την μία πλευρά βλέπουμε την καθημερινότητα της Έλλης στο σπίτι της, στο δωμάτιο της, αγκαλιά με τους γονείς, στο σχολείο της, και από την άλλη βλέπουμε την πορεία του «ταξιδιού» του Καπτανίκ, άλλοτε με φουρτούνες και άλλοτε με νηνεμία στα μαλλιά της Έλλης. Οι δύο ιστορίες αποτυπώνονται παράλληλα εικονογραφικά, καθώς ο θεατής βλέπει τις περιπέτειες του Καπτανίκ αλλά και τις περιπέτειες της Έλλης. Οι δύο δράσεις συμπληρώνονται κειμενικά με κεντρικό πρόσωπο αφήγησης τον Καπτανίκ και τις περιπέτειές του. Ο αφηγητής παρουσιάζει

σε τρίτο πρόσωπο τις περιπέτειες και τις φουρτούνες του καπετάνιου, εστιάζει μόνο σε αυτόν και δείχνει στον αναγνώστη όλα όσα γνωρίζει. Σύμφωνα με τον Καψωμένο (2003), όταν ο αφηγητής λέει όσα γνωρίζει για ένα συγκεκριμένο πρόσωπο, και εστιάζει από την αρχή ως το τέλος σε αυτό τότε έχουμε εσωτερική εστίαση και το είδος της είναι η σταθερή.

4.2.3 Χαρακτήρες

Οι χαρακτήρες στην λογοτεχνία αποτελούν κειμενικές παραμέτρους, με ιδιαίτερη σημασία στα πλαίσια της αφηγηματολογίας (Γιαννικοπούλου, 2008:87). Στο βιβλίο «Στα κύματα της Έλλης» (2018), από το εξώφυλλο ακόμη ο αναγνώστης έρχεται σε επαφή με τον Καπτανίκ και την Έλλη που είναι και οι κεντρικοί χαρακτήρες. Οι κεντρικοί χαρακτήρες έχουν καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη της πλοκής και αναλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος δράσης (Γιαννικοπούλου, 2018).

Η παρουσία των δύο χαρακτήρων εικονογραφικά καλύπτεται σε όλη την έκταση του βιβλίου, καθώς εμφανίζονται σε κάθε σελίδα του και είναι αλληλεξαρτώμενοι αφού ο Καπτανίκ «δρα» στα μαλλιά της Έλλης. Τα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά των πρωταγωνιστών καθώς και η ιδιότητά τους γίνονται αντιληπτά τόσο μέσω του κειμένου αλλά και της εικόνας. Η Σαμαρτζή σχεδίασε τους ήρωες με απλά σχέδια, χωρίς περιγράμματα αποδίδοντας και στους δύο μία πιο παιδική μορφή, έχοντας μεγάλα κεφάλια και μικρότερα σώματα. Τα πρόσωπα τους είναι μεγάλα, με ευδιάκριτα χαρακτηριστικά και ξεκάθαρα συναισθήματα. Η τεχνική του κολλάζ χρησιμοποιήθηκε και για την απόδοση των ηρώων. Η τεχνική αυτή έχει πιο έντονη παρουσία στον ήρωα καπετάνιο, καθώς διακρίνουμε πως το καπέλο του Καπτανίκ είναι ένα χάρτινο караβάκι, το καπάκι των ματιών του είναι από εφημερίδα και το τηλεσκόπιο του είναι ένα ρολό χαρτιού κουζίνας και όχι τόσο έντονη στην Έλλη. Την τεχνική του κολλάζ την διακρίνουμε στα ρούχα της και όχι τόσο στο πρόσωπό της. Στο κείμενο γίνεται λόγος για τον καπετάνιο Καπτανίκ του οποίου οι περιπέτειες σχετίζονται άμεσα με αυτές της Έλλης, χωρίς όμως να γίνεται κειμενική αναφορά σε αυτή.

4.2.4 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία

Εξώφυλλο

Όπως υπογραμμίζει ο Nodelman (2009:91) το εξώφυλλο παραθέτει στον αναγνώστη οπτικές πληροφορίες που αποτελούν βάση για την στάση του αναγνώστη απέναντι στο υπόλοιπο βιβλίο. Στην περίπτωση του βιβλίου «Στα κύματα της Έλλης» (2018), οι πληροφορίες που μας δίνει το εξώφυλλο προϋδεάζουν τον αναγνώστη για το θέμα και την πλοκή. Το βιβλίο

αποτελείται από ένα σκληρόδετο εξώφυλλο μεγέθους A4, στο οποίο είναι τοποθετημένα τα ονόματα των δημιουργών στην κορυφή με λεπτά μαύρα γράμματα σε χειρόγραφο στυλ. Στο επάνω μισό μέρος βρίσκεται ο τίτλος του αφηγήματος με μεγάλα λεπτά μαύρα γράμματα τονισμένα με μπλε σβησμένο χρώμα, στο κάτω μέρος είναι οι εκδόσεις και στην υπόλοιπη έκταση το εικονογραφικό σχέδιο. Το φόντο που επέλεξε η εικονογράφος για το εξώφυλλο είναι σε ένα απαλό γαλάζιο με συννεφάκια σε απόχρωσή του λευκού με γκρι στοιχεία και ένα σύννεφο μπλε σχεδιασμένο με ξυλομπογιά του οποίου το γέμισμα παραπέμπει σε παιδική μουντζούρα. Υπήρχαν επίσης τρία λευκά γλαροπούλια. Το κάτω μέρος της εικόνας αποτελείται από πορτοκαλί και κεραμιδί οριζόντιες γραμμές που αναπαριστούν ένα βυθό, τρία μαύρα ψαράκια και στην άκρη φαίνεται το πρόσωπο της Έλλης, δείχνοντας από την αρχή στον αναγνώστη το «διαφορετικό» βυθό. Στα μαλλιά της Έλλης ή αλλιώς στον βυθό έχει ρίξει άγκυρα ένα καράβι στην κορυφή του οποίου είναι ο καπετάνιος Καπτανίκ.

Εσώφυλλα-Ταπετσαρία

Όπως επισημαίνει η Γιαννικοπούλου (2008), «οι ταπετσαρίες λειτουργούν ως προθάλαμος αποσυμπίεσης που διευκολύνει την ομαλή μετάβαση αποδέκτη από το εξωκειμενικό στο εσωκειμενικό σύμπαν». Η ταπετσαρία που επέλεξε η Σαμαρτζή για το βιβλίο, είναι ένας ουρανός σε ανοιχτή γαλάζια απόχρωση με ροζ ανταύγειες και συννεφάκια σε λευκό, μπλε και γκρι με επαναλαμβανόμενο μοτίβο στο εσωτερικό τους. Την ίδια ταπετσαρία εντοπίζουμε μετά το εξώφυλλο αλλά και πριν το οπισθόφυλλο.

Αφιέρωση

Σε αυτό το βιβλίο ο συγγραφέας δεν βάζει κάποια αφιέρωση, όπως έγινε στην σειρά με τους καλούς και τους κακούς.

Γραμματοσειρά

Το μέρος όπου τοποθετείται το γραπτό κείμενο σε ένα βιβλίο αποτελεί σημαντικό σχεδιαστικό παράγοντα, καθώς ο ρόλος του κειμένου είναι διπλός και ως προς το εικαστικό αποτέλεσμα αλλά και ως προς την αφήγηση (Γιαννικοπούλου, 2008). Στο βιβλίο που εξετάζουμε, το κείμενο καταλαμβάνει διαφορετικές θέσεις σε κάθε σελίδα και έχει διαφορετική έκταση. Η γραμματοσειρά που έχει επιλέξει η εικονογράφος είναι διακριτική, με λεπτά μαύρα γράμματα το στυλ των οποίων θυμίζει χειρόγραφο.

Οπισθόφυλλο

Στο οπισθόφυλλο του βιβλίου παρατηρούμε το ίδιο γαλάζιο φόντο για ουρανό και διάσπαρτα, λευκά και μπλε συννεφάκια. Στο κέντρο του βιβλίου όπου συνήθως τοποθετείται η περίληψη του, διακρίνουμε ένα μεγαλύτερο λευκό σύννεφο στο οποίο ο συγγραφέας παραθέτει μια «πρόταση», «Μα τι μεγάλα πράγματα συμβαίνουν στα μικρά κεφάλια!» αντί για την περίληψη, η οποία όμως νοηματικά αποτυπώνει την κεντρική ιδέα του βιβλίου. Τέλος στο κάτω μέρος υπάρχει το πλαίσιο με τον κωδικό ISBN του βιβλίου.

4.2.5 Εικονογράφηση

Το πιο δυνατό εικονογραφικό στοιχείο που διακρίνουμε στο βιβλίο που αναλύουμε είναι τα μαλλιά της Έλλης. Σε κάθε σελίδα του βιβλίου παρατηρούνται παράλληλες οριζόντιες γραμμές σε κόκκινες και κεραμιδί αποχρώσεις, και εκεί εκτυλίσσεται η δράση και οι περιπέτειες του καπετάνιου Καπτανίκ. Η επιστημονική λειτουργία σχολιάζεται και από τον Nodelman, ο οποίος υποστηρίζει πως: *«Οι παράλληλες γραμμές δράσης των σκιτσογράφων είναι άλλη μία πτυχή αυτής της σύμβασης, και οι εικονογράφοι συχνά τη χρησιμοποιούν με λεπτότητα σε εικόνες όπου οι γραμμές που αναπαριστούν άλλα αντικείμενα λειτουργούν ως γραμμές δράσης»* (2009:245). Έτσι λοιπόν η πολυτροπικότητα με την οποία αποτυπώνεται η εικόνα των μαλλιών της Έλλης αποκτά διττό ρόλο, αφενός πρόκειται για τα μαλλιά της ηρωίδας, και αφετέρου για την θάλασσα στην οποία ατενίζει ο Καπτανίκ.

Οι αποχρώσεις που επέλεξε η Σαμαρτζή για το φόντο του ουρανού είναι διαβαθμίσεις του μπλε, οι οποίες εναλλάσσονται σε ανοιχτές όταν ο χρόνος εκτύλιξης της ιστορίας είναι ημέρα και σε σκούρες όταν είναι νύχτα. Το φόντο συμπληρώνουν λευκά συννεφάκια και λευκά γλαροπούλια. Η απόχρωση των μαλλιών-θάλασσας είναι κόκκινη με λεπτές γραμμές και μικρά μαύρα ψαράκια σε πολύ απλή παιδική μορφή να «κολυμπούν» διάσπαρτα. Σύμφωνα με τον Nodelman (2018), όταν σε ένα βιβλίο υπερισχύουν φωτεινά χρώματα όπως πορτοκαλί, κόκκινο και κίτρινο, τότε το βιβλίο θα είναι εύθυμο. Επίσης, το καράβι του Καπτανίκ κυριαρχεί σε όλες τις σελίδες του βιβλίου, το οποίο υπάρχει σε διάφορες οπτικές γωνίες, ανά σελίδα, καθώς «κινείται» πάνω στα μαλλιά της Έλλης και είναι σε καφέ αποχρώσεις δίνοντας την αίσθηση του ξύλου.

Τα εικονογραφικά σχέδια της Σαμαρτζή σε αυτό το βιβλίο έχουν κάτι κοινό με τα υπόλοιπα που αναλύσαμε στα προηγούμενα κεφάλαια, την τεχνική του κολλάζ. Η αδυναμία της εικονογράφου είναι η χρήση ανακυκλώσιμων υλικών και η μεταξύ τους σύνθεση, δίνοντας στο τελικό αποτέλεσμα αυτή την ξεχωριστή μορφή. Χαρτιά περιτυλίγματος, φωτογραφίες,

κουμπιά, υφάσματα, φελλοί, κλωστές, παιδικά τσιμπιδάκια μαλλιών, ρολά χαρτιού υγείας, μεζούρες, ψαλίδια, μανταλάκια, σπέρτα, σφουγγάρια είναι μερικά από τα επιμέρους αντικείμενα που εντοπίζονται και παίρνουν άλλη χρήση στα σχέδια για την ιστορία του αφηγήματος. Για παράδειγμα, τα μανταλάκια μετατρέπονται σε πυλώνες μια γέφυρας, τα κουμπιά σε φινιστρίνια του καραβιού και το ρολό χαρτιού σε υποβρύχιο. Η τεχνική του κολλάζ μετατρέπει το πιο μικρό εικονογραφικό σχέδιο σε έργο τέχνης και προσφέρει σημεία επεξεργασίας για της πολυεπίπεδης αναγνώσης.

Το αφήγημα «Στα κύματα της Έλλης» (2018), παρουσιάζεται από την πλευρά του Παπαθεοδούλου ως ανάπτυγμα ενός χαϊκού. Η εικονογράφος αναπτύσσει τις εικόνες με την τεχνική του κολλάζ, βάζοντας ένα ονειρικό και συναισθηματικό στοιχείο στη συνολική απεικόνιση, προβάλλοντας με αυτό τον τρόπο και από ποιητικής πλευράς στην εικόνα, η οποία μπορεί να δημιουργήσει ποικίλα συναισθήματα στον αναγνώστη.

4.3 «Ανέβα επίπεδο» (2018)

4.3.1 Πλοκή

Το δεύτερο βιβλίο του τέταρτου κεφαλαίου, «Ανέβα Επίπεδο» (2018), είναι εμπνευσμένο από τα ηλεκτρονικά παιχνίδια. Οι ήρωες μέσα από δοκιμασίες, μάχες με αντιπάλους και εμπόδια «ανεβαίνουν επίπεδο» για να φτάσουν στον τερματισμό. Το διαφορετικό όμως στοιχείο στην περίπτωση του υπό συζήτηση αφηγήματος, είναι πως δεν προβάλλει μία ακόμη μάχη ενός ηλεκτρονικού παιχνιδιού στο οποίο κερδίζει ο καλύτερος, αλλά προβάλλει μία συνεργασία ενός «ισχυρού» που βοηθάει έναν «ανίσχυρο» να φτάσουν παρέα στο τέρμα. Το συναίσθημα κυριαρχεί μπροστά στην δύναμη του ισχυρού, με αποτέλεσμα η συνεργασία των δύο μαχητών και να προάγει την φιλία με ένα ξεχωριστό και πρωτότυπο τρόπο. Η ολοκλήρωση της ιστορίας, με την αίσθηση πληρότητας πραγματοποιείται μέσω της λύσης που δίνεται στην εκτύλιξη των αφηγημάτων (Παπαντωνάκης & Κωτόπουλος, 2011).

4.3.2 Αφηγηματικές Τεχνικές

Διαβάζοντας το «Ανέβα Επίπεδο» (2018), ο αναγνώστης διαπιστώνει πως αφορά ένα προσωπικό βίωμα του αφηγητή. Ο αφηγητής είναι ο ίδιος ο λογοτεχνικός χαρακτήρας, πρωταγωνιστής – αφηγητής ο οποίος λέει την ιστορία του σε πρώτο πρόσωπο. Σχετικά με αυτόν τον τύπο αφηγήματος, η Γιαννικοπούλου (2008), η οποία στηρίζεται στην θεωρία του Genette για την αφηγηματολογία, υποστηρίζει, πως όταν ο αφηγητής διηγείται τα γεγονότα έτσι όπως τα παρατηρεί με τα μάτια ενός χαρακτήρα, τότε η εστίαση είναι εσωτερική.

Η αφήγηση στο βιβλίου του Παπαθεοδούλου, ξεκινάει με ένα διαφορετικό τρόπο από αυτόν που μας είχε συνηθίσει ο συγγραφέας στα έργα του. Πιο συγκεκριμένα ξεκινάει με την παρουσίαση του «Σερ-Νικ-Ανίκητου-Υπερ-Σούπερ-Ιππότη» μέσα σε ένα σύννεφο διαλόγου, και με αυτόν τον τρόπο ο ήρωας συστήνεται στον αναγνώστη σε πρώτο πρόσωπο. Η αποτύπωση του κειμένου στο εικονογραφημένο βιβλίο αξιοποιεί στο σημείο αυτό τεχνικές του κόμικ. Στις επόμενες σελίδες, το κείμενο της αφήγησης συνεχίζεται σε πρώτο πρόσωπο, χωρίς όμως την χρήση σύννεφου διαλόγου, αλλά με απλές προτάσεις σε διάφορα μέρη της κάθε σελίδας. Από το σημείο όπου εμφανίζεται ο «Φόβος-και-Τρόμος-Σούπερ-Μαχητής-Τζόν», παρατηρούμε πως οι αρχικοί διάλογοι των χαρακτήρων του έργου δίνονται μέσα σε συννεφάκια διαλόγου και στην συνέχεια σε απλή μορφή κειμένου στο φόντο των σελίδων. Αξίζει να σημειωθεί πως η εικονογράφος επέλεξε να χρησιμοποιήσει τα σύννεφα διαλόγου σε σημεία «κομβικά» για την ιστορία, όπως στην αρχική παρουσίαση των ηρώων, στον πρώτο μεταξύ τους διάλογο, αλλά και τέλος του αφηγήματος, στο οποίο πρωταγωνιστεί ένα τεράστιο σύννεφο λόγου σε σαλόνι, το οποίο γράφει την λέξη «ΦΙΛΟΙ». Αυτό επιβεβαιώνεται και από τον Nodelman (1988), ο οποίος επισημαίνει ότι τα «μπαλόνια διαλόγου» εμφανίζονται, όταν αυξάνεται η σημασία των λόγων.

4.2.3 Χαρακτήρες

Οι χαρακτήρες ενός εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου μπορεί να έχουν ανθρώπινη μορφή, θεική, να είναι ζώα ή δημιουργήματα της φαντασίας του συγγραφέα (Γιαννικοπούλου, 2008). Στο υπό συζήτηση αφήγημα ο κεντρικός χαρακτήρας, ο οποίος παρουσιάζεται εικονιστικά στο εξώφυλλο, είναι ο «Σερ-Νικ-Ανίκητος-Υπερ-Σούπερ-Ιππότης». Είναι ένας Ιπποτομαχητής, ένας ήρωας ηλεκτρονικού παιχνιδιού και η ιδιότητά του είναι να μάχεται με αντιπάλους και να «ανεβαίνει επίπεδα» μέχρι να φτάσει στο επίπεδο 100. Φτάνοντας στο επίπεδο 100 καλείται να παλέψει με τον «Φόβο-και-Τρόμο-Σούπερ-Μαχητή-Τζόν», τον δεύτερο χαρακτήρα της ιστορίας και ιπποτομαχητή του ηλεκτρονικού παιχνιδιού. Ο «Σερ-Νικ-Ανίκητος-Υπερ-Σούπερ-Ιππότης» παρουσιάζεται ως ένας δυναμικός χαρακτήρας και δυνατός ιπποτομαχητής. Από την άλλη πλευρά, ο «Φόβος-και-Τρόμος-Σούπερ-Μαχητής-Τζόν», παρά το θάρρος του, διαπιστώνουμε ότι παρουσιάζει μια αδυναμία συγκριτικά με τον «Σερ-Νικ-Ανίκητο-Υπερ-Σούπερ-Ιππότη».

«Σφαιρικοί ή πλήρως αναπτυγμένοι χαρακτήρες είναι εκείνοι, των οποίων τα περισσότερα χαρακτηριστικά τους αποκαλύπτονται μέσα στην ιστορία.» (Παπαντωνάκης & Κωτόπουλος, 2011:135). Εξετάζοντας τον τύπο του χαρακτήρα που απεικονίζεται στο βιβλίο λάβαμε υπόψη τη διάκριση που επιχειρούν οι αφηγηματολόγοι μεταξύ επίπεδων και σφαιρικών χαρακτήρων.

Στο αφήγημα διαπιστώνουμε πως δίνονται όλες οι πληροφορίες και τα χαρακτηριστικά για τους χαρακτήρες μέσα από το κείμενο και την εικονογράφηση. Οι δύο τροπικότητες μας οδηγούν να θεωρήσουμε την κατηγορία των σφαιρικών ή πλήρως αναπτυγμένων χαρακτήρων παρόλο που το κείμενο δεν υπεισέρχεται στη σκέψη των ηρώων.

Παρά την κοινή τους ιδιότητα των ιπποτομαχητών, εικονογραφικά παρατηρούνται διαφορές ανάμεσα στους δύο αντιπάλους, με εξαίρεση το γενικό στυλ της εικονογράφησης, το οποίο παραμένει κοινό. Η εικονογραφική απόδοση των ηρώων γίνεται με την μορφή του απεικονισμένου ψηφιδωτού. Ο «Σερ-Νικ-Ανίκητος-Υπερ-Σούπερ-Ιππότης» παρουσιάζεται ως ένας δυνατός και μεγαλόσωμος ιπποτομαχητής, ενώ ο «Φόβος-και-Τρόμος-Σούπερ-Μαχητής-Τζόν», ως ένας μικρόσωμος ιπποτομαχητής, χωρίς σπαθί, κράνος και πανοπλία. Εικονογραφικά μας δίνεται πρώτα αυτή η πληροφορία, η οποία επιβεβαιώνετε κειμενικά στην πορεία της αφήγησης.

Επιπλέον αξίζει να σημειωθεί, πως σύμφωνα με τους Παπαντωνάκη & Κωτόπουλο (2011), η οπτική γωνία, η γωνία λήψης που φέρνει κοντά ή απομακρύνει τον ήρωα από τον αναγνώστη, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην αφηγηματική διαδικασία. Στο αφήγημα, παρατηρούμε διάφορες οπτικές γωνίες απόδοσης των ηρώων, αλλά αυτές που «ξεχωρίζουν» είναι οι κοντινές, στις οποίες φαίνονται τα συναισθήματα των δύο, οι οποίοι αρνούνται να παλέψουν και μεταφέρουν το μήνυμα της φιλίας και της ενότητας. *«Η λήψη της γωνίας από κοντινή απόσταση ή αλλιώς η τεχνική του γκροπλάν, συμβάλει στην δραματικότερη αφήγηση»* (Γιαννικοπούλου 2008:188).

4.3.4 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία

Εξώφυλλο

Όπως υποστηρίζει η Γιαννικοπούλου (2013), η επιμέλεια του εξώφυλλου έχει τύχει ιδιαίτερης προσοχής και φροντίδας από τους δημιουργούς και τους εκδότες, καθώς έχει ιδιαίτερη σημασία στην ανάγνωση όλου του βιβλίου. Από το εξώφυλλο του βιβλίου ο αναγνώστης και ο θεατής συλλέγει πληροφορίες για το βιβλίο, μέσα από τα παρακειμενικά στοιχεία και την εικόνα του. Στην περίπτωση του βιβλίου που μελετάμε, από την αρχή φαίνεται η ιδιαιτερότητα του ως προς την εικονογράφηση, ενώ ο τίτλος νοηματοδοτεί την ιστορία. Αρχικά το στυλ της εικονογράφησης, απεικονίζει ένα περιβάλλον ηλεκτρονικού παιχνιδιού, με τα χαρακτηριστικά «κουτάκια» (pixel) και έτσι κερδίζει τον αναγνώστη. Το εξώφυλλο έχει ως κεντρική εικόνα έναν ήρωα βιντεοπαιχνιδιού, του οποίου η μορφή αποτελείται από πολύχρωμα κουτάκια σε διαβαθμίσεις χρωμάτων δίνοντας την αίσθηση του ηλεκτρονικού παιχνιδιού σε οθόνη με pixel.

Σύμφωνα με τον Nodelman (2009), πολλά εικονογραφημένα βιβλία, έχουν στο εξώφυλλό τους αντίγραφα εικόνων, οι οποίες περιέχονται μέσα στο βιβλίο. Αυτό εντοπίζεται και εδώ καθώς η εικόνα του εξωφύλλου υπάρχει και στην εσωτερική εικονογράφιση του βιβλίου.

Στο επάνω μέρος του εξωφύλλου είναι τοποθετημένος ο τίτλος με λευκά κεφαλαία γράμματα, η γραμματοσειρά του οποίου θυμίζει επίσης βιντεοπαιχνίδι, καθώς τα γράμματα τα σχηματίζουν μικρές τελείες δίνοντας την μορφή των pixel. Πρόκειται για το πρώτο βιβλίο των δύο δημιουργών, στο οποίο εντοπίζουμε τίτλο με κεφαλαία γράμματα και τόσο έντονη γραφή. Ακριβώς κάτω από τον τίτλο, δεξιά και αριστερά, είναι τοποθετημένα τα ονοματεπώνυμα του συγγραφέα και της εικονογράφου αντίστοιχα, με μαύρα λεπτά γράμματα σε στυλ βιντεοπαιχνιδιού με μικρές τελείες όπως και ο τίτλος. Όπως μας πληροφορεί η Γιαννικοπούλου, σχετικά με τον τρόπο απόδοσης των ονομάτων του συγγραφέως και εικονογράφου στα εξώφυλλα των παιδικών βιβλίων: *«Όσον αφορά τα ονόματα των δημιουργών αξίζει να αναφέρουμε ότι αυτά συνιστούν ένα είδος λειτουργικού παρακείμενου, αφού, ενώ φαίνεται να αποτελούν ένα μάλλον ουδέτερο στοιχείο, υπαινίσσονται μια σαφή στάση για τον τόπο πρόσληψης του κειμένου»* (2008:271). Το φόντο που επέλεξε η Σαμαρτζή είναι το έντονο μπλε, χαρακτηριστικό χρώμα αυτών των παιχνιδιών το οποίο έχει μικρές διαβαθμίσεις στα κουτάκια που το συνθέτουν. Τέλος στο κάτω μέρος του εξωφύλλου, στην αριστερή πλευρά, είναι τοποθετημένο το όνομα των εκδόσεων.

Εσώφυλλα-Ταπετσαρία

Η ταπετσαρία στο «Ανέβα επίπεδο» (2018), παρατηρούμε πως δεν είναι συνεχόμενη ή αλλιώς σαλόνι και διαφέρει η αριστερή σελίδα από την δεξιά. Αριστερά, παρατηρούμε ένα έντονο μπλε φόντο, στο κάτω μέρος τέσσερις σειρές με κουτάκια μαύρα και γκρι σε μορφή σκακιέρας και στην δεξιά σελίδα ένα μαύρο φόντο με μία λευκή κλεψύδρα από μικρά κουτάκια-pixel και ακριβώς από κάτω το μήνυμα «φορτώνει». Τα εσώφυλλα προετοιμάζουν τον αναγνώστη και λειτουργούν ως η μετάβαση από το εξώφυλλο στο κύριο μέρος του βιβλίου, και σε αυτή την περίπτωση είναι μέσα στο «θέμα» του ηλεκτρονικού παιχνιδιού, κρίνοντας από τις δύο τροπικότητες, εικόνα και κείμενο.

Αφιέρωση

Μετά την τριλογία των καλών και κακών του δεύτερου κεφαλαίου και την επισήμανση των αφιερώσεων, διαπιστώνουμε πως τα επόμενα έργα του, ο Παπαθεοδούλου δεν τα αφιερώνει

κάπου. Το ίδιο συμβαίνει και στο αφήγημα «Ανέβα επίπεδο» (2018), στο οποίο δεν εντοπίστηκε κάποια αφιέρωση του συγγραφέα.

Γραμματοσειρά

Το συνολικό στυλ εικονογράφησης συμφωνεί με το ύφος της γραμματοσειράς, η οποία «μιμείται» την αίσθηση και την αρχιτεκτονική των ηλεκτρονικών παιχνιδιών. Μικροσκοπικές τελίτσες συνθέτουν τα γράμματα, δίνοντας μία «ηλεκτρονική» αύρα στην γραμματοσειρά. Το χρώμα της γραμματοσειράς είναι μαύρο, όταν το φόντο είναι λευκό. και λευκό, όταν το φόντο είναι μαύρο ή έντονο μπλε για πρακτικούς λόγους ανάγνωσης και αντίθεσης με το φόντο.

Οπισθόφυλλο

Το οπισθόφυλλο το οποίο ανήκει στο συγγραφικό περικείμενο (Μίσιου, 2020), περιλαμβάνει στοιχεία όπως ο επίτιτλος του έργου, τα ονόματα των δημιουργών, ένα κείμενο που πληροφορεί τον αναγνώστη για την υπόθεση του έργου και προκαλεί το ενδιαφέρον του, και ορισμένα στοιχεία έκδοσης. Στην περίπτωση που μελετάμε, το οπισθόφυλλο έχει απλή μορφή, χωρίς να δίνει πολλές πληροφορίες. Αναλυτικότερα, έχει ένα φόντο με κόκκινα κουτάκια τύπου pixel, τα οποία έχουν ένα λεπτό μαύρο περίγραμμα αλλά και μερικά διάσπαρτα κουτάκια σε ανοιχτό κόκκινο χρώμα. Στην μέση της σελίδας υπάρχει μόνο ένα κείμενο στο οποίο συστήνεται ο «Σερ-Νικ-Ανίκητος-Υπερ-Σούπερ-Ιπότης», το οποίο λειτουργεί σαν περίληψη και στο τέλος προσκαλεί τον αναγνώστη για παιχνίδι με την ερώτηση «Παίζουμε;». Είναι ένα κείμενο σε πρώτο πρόσωπο που λειτουργεί ως σύσταση του κεντρικού ήρωα στον αναγνώστη και πρόσκληση για παιχνίδι δηλαδή μία έμμεση «πρόκληση» για ανάγνωση. Για πρώτη φορά στην συνεργασία των δύο δημιουργών, εντοπίζουμε οπισθόφυλλο χωρίς εικόνες, παρά μόνο το φόντο και μία μορφή περίληψης που λειτουργεί ως πρόκληση για τον αναγνώστη

4.3.5 Εικονογράφηση

«Η εικονογράφηση των παιδικών λογοτεχνικών βιβλίων, μέσα από την παράθεση των απεικονίσεων, προσδίδει στην εικόνα λειτουργίες, που εξυπηρετούν την πρόσληψη της αφήγησης και τη συγκρότηση ενός ιδεολογικού υπόβαθρου στο κείμενο» (Σπανάκη, 2011:232). Η εικονογράφηση που επέλεξε η Ίρις Σαμαρτζή, έχει έντονες επιρροές από τα ηλεκτρονικά παιχνίδια και το ψηφιακό περιβάλλον ενός παίκτη ηλεκτρονικών παιχνιδιών. Η ιδιαιτερότητα της εικονογράφησης έγκειται στο γεγονός του ότι η εικόνα αποτυπώνεται με μικρά κουτάκια ή αλλιώς εικονοστοιχεία (pixel) τα οποία συνθέτουν την εικόνα δίνοντας την

αίσθηση του ψηφιδωτού. Το ιδιαίτερο αυτό στυλ ακολουθείται από το εξώφυλλο έως και το οπισθόφυλλο μεταφέροντας το στυλ του βιντεοπαιχνιδιού σε όλο το βιβλίο.

Αναφορικά με τα χρώμα, διαπιστώθηκε πως η εικονογράφος επέλεξε έντονα χρώματα για τα εικονογραφικά σχέδια με τις αντίστοιχες διαβαθμίσεις τους στο εφέ του ψηφιδωτού, και λευκό, μπλε και μαύρο για το φόντο. Η ζωντάνια και η ένταση των χρωμάτων που επέλεξε συμπληρώνουν το στυλ που θέλει να μεταφέρει στον αναγνώστη-θεατή, αυτό του βιντεοπαιχνιδιού. Σύμφωνα με τον Nodelman (2008), το κόκκινο χρώμα υποδηλώνει ένταση, το κίτρινο χαρά και το πράσινο ανάπτυξη.

Πέρα από την επιρροή των βιντεοπαιχνιδιών στο στυλ της εικονογράφησης, εντοπίζεται μία ακόμη επιρροή στο ύφος που επέλεξε η Σαμαρτζή, αυτή των κόμικ. Τα «σύννεφα διαλόγου» που σχολιάστηκαν στην υποενότητα των αφηγηματικών τεχνικών, έχουν ενεργό ρόλο στην συνολική εικόνα του βιβλίου και στο τελικό αποτέλεσμα καθώς δίνουν έμφαση στο κείμενο τονίζοντάς το, αλλά παράλληλα δημιουργούν ένα εντυπωσιακό εικονογραφικό σκηνικό, που θυμίζει κόμικ.

Όπως υποστηρίζει στην μελέτη της η Γιαννικοπούλου, *«Η χρήση της οπτικής τροπικότητας, συμβάλει στον τονισμό της σπουδαιότητας κάποιων σημείων»* (2018:311). Εντύπωση προκαλεί, η χρήση αριθμητικών στοιχείων, συμβόλων, θαυμαστικών, καθώς και λέξεων που υποδηλώνουν ηχητικά εφέ («Πλινκ!»), στο φόντο της εικονογράφησης, και συγκεκριμένα στα σημεία όπου ο κεντρικός ήρωας «περνάει» τις πίστες κερδίζοντας πόντους και ανεβαίνει επίπεδο για να φτάσει το εκατό.

Μελετώντας το τελευταίο εικονογραφικό σαλόνι, το οποίο βρίσκεται στο τέλος του αφηγήματος και αποτελείται από ένα μεγάλο λευκό σύννεφο διαλόγου στο οποίο βρίσκεται η λέξη «ΦΙΛΟΙ», με κεφαλαία πολύχρωμα γράμματα σε μορφή εικονοστοιχείων, διαπιστώνουμε πως οι δύο τροπικότητες, εικόνα και κείμενο λειτούργησαν σε πλήρη αρμονία, μεταδίδοντας στον αναγνώστη το τελικό μήνυμα και το πιο σημαντικό συναίσθημα όλου του βιβλίου, την φιλία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: Ταξίδια Φαντασίας

Στο παρόν κεφάλαιο θα αναλυθούν δύο διασκευές έργων του Ιουλίου Βερν σε παιδικά αφηγήματα με κείμενο του Αντώνη Παπαθεοδούλου και εικονογράφηση της Ίρις Σαμαρτζή: «Ο γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες» (2014), «Ταξίδι στο κέντρο της γης» (2015) Οι διασκευές θα αναλυθούν ως προς την πλοκή, τις αφηγηματικές τεχνικές, τους χαρακτήρες, τα κειμενικά και τα παρακειμενικά στοιχεία και την εικονογράφηση. Επίσης θα πραγματοποιηθεί μία σύγκριση μεταξύ του διασκευαστικού έργου με το αρχικό. Θα παρουσιάσουμε τα έργα με τη χρονική σειρά με την οποία εκδόθηκαν, από το 2014 έως το 2015.

5.1 Διασκευές στην Παιδική Λογοτεχνία

Σύμφωνα με την Σπανάκη , *«η διασκευή συνδέεται με την μεταφορά και τη μετάπλαση μιας ιστορίας από ένα μέσο σε άλλα μέσα»*. (2011:33) Η Καλκάνη (2004), ορίζει την έννοια της διασκευής, αναφερόμενη σε αφηγηματικά έργα για ενήλικες που διασκευάζονται για παιδιά, σημειώνοντας πως πρόκειται για μια διαδικασία μεταφύτευσης και ταυτόχρονης προσαρμογής μιας αρχικής υπόθεσης για ενηλίκους ενός άλλου καιρού σε ιδεολογικά ρεύματα ή πρότυπα μιας μεταγενέστερης κοινωνίας καθώς και σε τρέχουσες αντιλήψεις για το πώς «πρέπει» να είναι φτιαγμένο ένα κείμενο για παιδιά.

Η γλώσσα που θα χρησιμοποιηθεί στη διασκευή, πρέπει να αποδίδει τα νοήματα του πρωτότυπου κειμένου, με *«ανασύνθεση ή συμπύκνωσή τους, με απλούστευση της πιθανής γραμματικοσυντακτικής δομής του πρωτοτύπου, με προοικονόμιση της δράσης, ρητορική εκφορά του λόγου, συγχώνευση των δευτερευόντων προσώπων και έντονη σκηνική ενοποίηση»* (Γραμματάς & Μουδατσάκης , 2008: 50-53).

Στο παρόν κεφάλαιο οι διασκευές οι οποίες πρόκειται να αναλυθούν στις επόμενες υποενότητες, αποτελούν μέρος μιας σειράς βιβλίων που ονομάζεται «Μικρά Ταξίδια με τη Φαντασία του Ιουλίου Βερν» και αποτελούν διασκευές των γνωστών έργων του Ιουλίου Βέρν, «Ο γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες (1999)» και «Ταξίδι στο Κέντρο της Γης» (2005).

Η Κοσκινίδου (2018), εκδότρια του ηλεκτρονικού περιοδικού "Κόκκινη Αλεπού", σχολιάζει το βιβλίο υπο συζήτηση με αναφορά στον συγγραφέα. Γράφει: *«Ο Αντώνης Παπαθεοδούλου, λάτρης των ιστοριών του Βερν, ανέλαβε το πολύ δύσκολο έργο να γνωρίσει σε παιδιά προσχολικής ηλικίας τη μαγεία των κειμένων του Γάλλου συγγραφέα. Βιβλία εκατοντάδων σελίδων χώρεσαν μέσα σε μερικές δεκάδες εικονογραφημένα σαλόνια, δίνοντας τη δυνατότητα σε πολύ μικρά παιδιά να πάρουν μια πρώτη γεύση από τις φανταστικές περιπέτειες που έγραψε*

πριν εκατό και βάλε χρόνια ο Βερν.» Με την πολύτιμη συμβολή της Ίριδας Σαμαρτζή στην εικονογράφηση, οι δύο τους έχουν δημιουργήσει μια εξαιρετικής αισθητικής σειρά που περιλαμβάνει τα βιβλία: «Ο γύρος του κόσμου σε 80 μέρες» (ή ποιος είναι ο πιο πλούσιος), «Από τη Γη στη Σελήνη(ή το κανόνι της ειρήνης)», «Ταξίδι στο κέντρο της Γης (ή ένας πλανήτης γεμάτος μυστικά)», «20.000 λεύγες κάτω από τη θάλασσα (ή ο Νέμο, ο Ναυτίλος κι άλλα μυστήρια του βυθού)», «Ο Ροβήρος ο κατακτητής (ή ο καπετάνιος των ουρανών)» και το πιο πρόσφατο «Πέντε εβδομάδες με το αερόστατο (ή η γνώση είναι περιπέτεια!)».

Κατά την Σπανάκη (2011), στα έργα του Ιουλίου Βερν, σημειώνεται έμφαση στη γενική ιστορία των μεγάλων θαλασσοπόρων και των θαλάσσιων ταξιδιών, καθώς τα ενδιαφέροντα του Βερν ήταν να συνδυάσει τις σύγχρονες ανακαλύψεις και τα θαλάσσια ταξίδια που οδήγησαν στην ανακάλυψη του κόσμου. Τα βιβλία που θα αναλυθούν έχουν θέμα τα ταξίδια και εξιστορούν τόσο την ιστορία των τεχνολογικών ανακαλύψεων, ενώ υπονοούν και την γνωριμία των Ευρωπαίων με τον υπόλοιπο κόσμο.

Σύμφωνα με τους Γραμματά και Μουδατσάκι (2008), στις διασκευές πραγματοποιείται ο εμπλουτισμός, ο εκσυγχρονισμός και συχνά η προσαρμογή του έργου με στοιχεία από τη σύγχρονη πραγματικότητα, ανταποκρινόμενα στα ενδιαφέροντα και τις απαιτήσεις των σημερινών αναγνωστών, διατηρώντας ωστόσο σε ορισμένο βαθμό και την ισοδυναμία με τα πρωτότυπα έργα. Η διαπίστωση αυτή επισημαίνεται στα κείμενα του Παπαθεοδούλου για τα βιβλία που πρόκειται να αναλυθούν, καθώς «εκσυγχρονίζει» τα ταξίδια του Ιουλίου Βερν, προσθέτοντας προβληματισμούς και νέες διαστάσεις στα αρχικά έργα.

5.2 «Ο γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες» (2014)

5.2.1 Πλοκή

Το παιδικό αφήγημα «Ο γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες» (2014), βασίζεται στο ομώνυμο έργο του Ιουλίου Βερν και αποτελεί μία από τις διασκευές του Αντώνη Παπαθεοδούλου και μέρος της σειράς «Μικρά Ταξίδια με τη Φαντασία του Ιουλίου Βερν». Το παιδικό αφήγημα εξιστορεί την ιστορία ενός Άγγλου αριστοκράτη, του ΦιλέαΦογκ, ο οποίος θεωρούσε πως πλούσιος είσαι όταν έχεις εμπειρίες και έχεις ταξιδέψει και όχι όταν έχεις μεγάλη περιουσία, παρότι ο ίδιος είχε. Ένα απόγευμα στην λέσχη όπου σύχναζε με τους φίλους του, στοιχημάτισε πως μπορεί να κάνει το γύρο του κόσμου σε ογδόντα (80) μέρες και σε περίπτωση που έχανε θα έδινε όλη την περιουσία του στους φίλους του. Ξεκίνησε το ταξίδι, μαζί με τον υπηρέτη του, Πασπαρτού, τον οποίο είχε προσλάβει λίγες ώρες νωρίτερα. Όμως κατά την διάρκεια του ταξιδιού του, παρακολουθούνταν στενά, χωρίς ο ίδιος να το γνωρίζει, από τον επιθεωρητή Φιξ,

ο οποίος υποπτευόταν τον Φογκ ως δράστη μιας ληστείας που είχε σημειωθεί σε τράπεζα του Λονδίνου. Ο Φιλέας Φογκ και ο Πασπαρτού, περνούν από το Λονδίνο, το Σουέζ, την Βομβάη, την Καλκούτα, το Χονγκ Κονγκ, τη Γιοκοχάμα, το Σαν Φρανσίσκο και την Νέα Υόρκη βιώνοντας μία ξεχωριστή περιπέτεια σε κάθε χώρα.

Οι περιπέτειες του κύριου Φογκ με τον Πασπαρτού, και η δράση της ιστορίας κρατούν αμείωτο το ενδιαφέρον του μικρού αναγνώστη. Ισχύει και στην περίπτωση της παιδικής διασκευής του έργου το τεχνικό επινόημα του επαναλαμβανόμενου σασπένς. Και στο αφήγημα των Παπαθεοδούλου Σαμαρτζή ισχύει το παρακάτω: «Καθώς η ιστορία εξελίσσεται, παρατηρείται ανοδική πορεία της δράσης (αύξουσα δράση) και αποκαλύπτονται τα συνθετικά της στοιχεία, ανάμεσα στα οποία συγκαταλέγεται και το σασπένς, παρά την αυτόνομη παρουσία του και την ταύτιση του με την ένταση, το δεύτερο συστατικό της δράσης, που κάνει τον αναγνώστη να θέλει να συνεχίσει το διάβασμα» (Παπαντωνάκης, Κωτόπουλος, 2011:178).

Αξίζει να σημειωθεί, πως στην εν λόγω διασκευή ο Παπαθεοδούλου πρόσθεσε ένα υπότιτλο στο τίτλο του έργου, «ή ποιος είναι ο πιο πλούσιος». Με την κίνηση αυτή ο συγγραφέας, πέρα από την μετάδοση της αρχικής ιστορίας του Ιουλίου Βερν, μεταδίδει στον σύγχρονο αναγνώστη, ένα προβληματισμό του ποιος είναι πιο πλούσιος στην ζωή και αν είναι αυτός που έχει τα περισσότερα χρήματα και πλούτο. Αυτή η νέα διάσταση στον τίτλο αλλά και στην πλοκή της ιστορίας, «εκσυγχρονίζει» τη διασκευή μεταφέροντάς την και στην πραγματικότητα της σημερινής κοινωνίας.

5.2.2 Αφηγηματικές Τεχνικές

Ο συγγραφέας μεταφέρει το γνωστό βιβλίο του Βερν, σε παιδικό αφήγημα αποδίδοντας τα γεγονότα και τη δράση σε λίγες μόνο σελίδες. Πέρα από τη διασκευή του βιβλίου και τη μετατροπή του σε ένα «μικρό παιδικό μυθιστόρημα», φαίνεται να παρουσιάζει και να θέτει ένα προβληματισμό στον αναγνώστη για το δίπολο «πλούσιος/φτωχός». Η γνωστή συγγραφέας Έλενα Αρτζανίδου σημειώνει σχετικά με τη διασκευή αυτή:

«Ο Αντώνης Παπαθεοδούλου φροντίζει να διασκεύασει την ιστορία του μεγάλου Ιουλίου Βερν και να προσφέρει, ενώ καταφέρει να την κάνει δική του, το φως της, σαν τον Αυγερινό και την Πούλια, στο στερέωμα της παιδικής λογοτεχνίας. Η πένα του συγγραφέα Παπαθεοδούλου, δίνει μια ζωντάνια στην καταπληκτική ιστορία, ακολουθώντας την επιτυχημένη συνταγή σε αυτή τη φόρμα που τόσο καλά την γνωρίζει ο συγγραφέας. Με μαεστρία και με σβελτάδα στη γραφή του παίρνει τον αναγνώστη από το χέρι και του συστήνει τον Φιλέα Φογκ, που αγαπά το «ακριβώς»

και όποιον άλλον το υποστηρίζει, όπως ο νέος υπηρέτης ο Πασπαρτού, σε μια Αγγλία του 1872 με τους πλούσιους να αρέσκονται να συζητούν στις λέσχες» (Αρτζανίδου, 2014).

Ως προς το είδος του λόγου που κυριαρχεί στο αφήγημα, διαπιστώθηκε πως στο λόγο του αφηγητή παρεμβάλλεται ένας ευθύς λόγος. Έχουμε την περίπτωση που συνδυάζεται η αφήγηση και ο διάλογος. Γράφει η Μίσιου σχετικά: *«Στην αφήγηση, ο αφηγητής ο ίδιος διηγείται τα γεγονότα και μεταδίδει με πλάγιο τρόπο τα λεγόμενα των ηρώων, ενώ στον διάλογο δίνεται χώρος στους χαρακτήρες, παρουσιάζοντας με πιο άμεσο και ζωντανό τρόπο στον αναγνώστη τα ίδια τα γεγονότα, όπως δρα και ένας θεατρικός συγγραφέας» (2020:175).*

5.2.3 Χαρακτήρες

Πρωταγωνιστής της ιστορίας είναι ο Λονδρέζος αριστοκράτης Φιλέας Φόγκ, ο οποίος αποφασίζει να κάνει τον γύρο του κόσμου σε 80 μόνο ημέρες, παρέα με τον υπηρέτη του Πασπαρτού. Ένας σημαντικός χαρακτήρας για την εξέλιξη του έργου, είναι ο επιθεωρητής Φιξ ο οποίος παρακολουθεί τον Φογκ καθ' όλη την διάρκεια του ταξιδιού καθώς τον θεωρεί βασικό ύποπτο για μία ληστεία που διαπράχθηκε στην τράπεζα του Λονδίνου. Στην πορεία του έργου εμφανίζονται και άλλοι χαρακτήρες σε κάθε χώρα που επισκέπτονται και η λειτουργία τους είναι διαμεσολαβητική για το έργο, χωρίς ωστόσο να κατέχουν κειμενική παρουσία, αλλά κυρίως εικονογραφική.

Από εικονογραφικής άποψης οι χαρακτήρες παρουσιάζονται σταθεροί σε όλη την πορεία της ιστορίας, και κυρίως από ενδυματολογικής άποψης προσαρμοσμένοι στην αισθητική της Αγγλίας του δέκατου ενάτου αιώνα. Για παράδειγμα τα ρούχα του πρωταγωνιστή μαρτυρούν την κοινωνική καταγωγή του και τις ενδυματολογικές επιλογές εκείνης της εποχής. Οι υπόλοιποι χαρακτήρες που εμφανίζονται εικονογραφικά σε κάθε χώρα που επισκέπτεται ο Φιλέας Φογκ, εναρμονίζονται σχεδιαστικά, ενδυματολογικά αλλά και αισθητικά με τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις κάθε τόπου, μεταφέροντας πληροφορίες για άλλους λαούς και τόπους στο μικρό αναγνώστη-θεατή.

5.2.4 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία

Εξώφυλλο

Το εξώφυλλο του βιβλίου αποτελείται από ένα ιδιαίτερο και «πολυμορφικό» εικονογραφικό σχέδιο. Πιο συγκεκριμένα απεικονίζει το πρόσωπο του κεντρικού ήρωα Φιλέα Φογκ, χωρίς χαρακτηριστικά προσώπου, με ένα ψηλό καπέλο και ένα μεγάλο μουστάκι. Το μακρόστενο καπέλο εξυπηρετεί δύο σκοπούς, αφενός συμπληρώνει ενδυματολογικά το κοστούμι εποχής

του ήρωα και αφετέρου λειτουργεί εν μέρη ως «χώρος» στον οποίο τοποθετείται ο τίτλος του βιβλίου «Ο γύρος του κόσμου». Στο πρόσωπο του Φογκ και συγκεκριμένα στο ύψος των ματιών, τοποθετείται το αριθμητικό σύμβολο ογδόντα «80» και υπόλοιπο κομμάτι του τίτλου, και στο μουστάκι είναι η τελευταία λέξη του τίτλου, «μέρες». Ο στρατηγικός αυτός τρόπος που επέλεξε η Σαμαρτζή για την ταυτόχρονη παρουσίαση κειμενικών και εικονογραφικών στοιχείων, δημιουργεί ένα σύγχρονο στοιχείο στην εικονογράφηση, ενισχύοντας την πολυτροπικότητα του συνολικού κειμένου. Αναλυτικότερα το όμικρον από την λέξη «γύρος» είναι ένα ρολόι με αλυσίδα που εντάσσεται στο εξώφυλλο με την τεχνική του κολλάζ. Το «80» στο πρόσωπο του Φογκ μεταμορφώνεται σε γυαλιά, δίνοντας την αίσθηση χαρακτηριστικών στο αφαιρετικά αποτυπωμένο πρόσωπο του πρωταγωνιστή της ιστορίας.

Αναφορικά με τα υπόλοιπα παρακειμενικά στοιχεία για τα οποία μας πληροφορεί το εξώφυλλο, διαπιστώνουμε πως στο επάνω δεξιά μέρος της σελίδας κοινοποιείται στον αναγνώστη η σειρά στην οποία ανήκει το βιβλίο «ΜΙΚΡΑ ΤΑΞΙΔΙΑ ΜΕ ΤΗ ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ ΒΕΡΝ», δεξιά και αριστερά, από το μουστάκι, το οποίο έχει βέλη στο τελειώμά του, ο αναγνώστης «οδηγείται» στα ονόματα των δύο δημιουργών. Ένα σημαντικό παρακειμενικό στοιχείο, το οποίο εντοπίζουμε για πρώτη φορά στα έργα των δύο δημιουργών είναι η χρήση του υπότιτλου, καθώς ο Παπαθεοδούλου συμπληρώνει τον τίτλο τοποθετώντας τον εικονογραφικά στους ώμους του αριστοκράτη Φογκ και ακριβώς από κάτω υπάρχει το όνομα των εκδόσεων. Τέλος, υπάρχει ένα πορτοκαλί πλαίσιο, το οποίο γνωστοποιεί στον αναγνώστη-θεατή, πως το βιβλίο της σειράς έχει πουλήσει πενήντα χιλιάδες αντίτυπα.

Σύμφωνα και με τη Μίσσιου (2020:120), το χρώμα αποτελεί ένα ζωτικό μέρος του σχεδίου και σημαντικό χαρακτηριστικό του, το οποίο σχετίζεται τόσο με την αισθητική απόλαυση όσο και με τη νοηματοδότηση. Ως προς τις αποχρώσεις που επέλεξε η Σαμαρτζή για το εξώφυλλο, διαπιστώνουμε πως κινήθηκε σε αποχρώσεις του βεραμάν. Στο φόντο απεικονίζεται ένας χάρτης σε τετραγωνισμένο χαρτί, μιλιμετρέ, σε γκρι-βεραμάν σβησμένο τόνο. Το καπέλο, το μουστάκι και το σακάκι του Φογκ είναι σε έντονο βεραμάν, ενώ το χωρίς χαρακτηριστικά πρόσωπο του σε μπεζ του δέρματος. Η χρωματική επανάληψη που επέλεξε η δημιουργός, καθώς τα χρώματα είναι συγγενή και διαφέρουν στον τόνο, σύμφωνα και με τη σειρά επισημάνσεων που συζητά η Μίσσιου (2020) έχει ως απώτερο σκοπό τη δημιουργία ισορροπίας.

Εσώφυλλα-Ταπετσαρία

Σύμφωνα με τη Γιαννικοπούλου (2008), το εσώφυλλο λειτουργεί ως οπτικό παρακείμενο, το οποίο προδιαθέτει τον αναγνώστη, λιγότερο ή περισσότερο ευνοϊκά πριν από την περιήγησή

του στο κείμενο. Η ταπετσαρία του βιβλίου αναπαριστά ένα εικονογραφικό σαλόνι, στο οποίο είναι τοποθετημένο ένα ημερολόγιο με ογδόντα αριθμημένα κουτάκια από τετράδιο γραφής, όσες δηλαδή και οι ημέρες του ταξιδιού για τον γύρο του κόσμου. Το φόντο είναι σε μπεζ απόχρωση θυμίζοντας παλιό λερωμένο χαρτί από το πέρασμα του χρόνου. Σε μερικά ημερολογιακά κουτάκια υπάρχουν λέξεις με τους σταθμούς και τα ονόματα των χωρών που επισκέφθηκαν ο Φιλέας Φογκ και ο Πασπαρτού. Παράλληλα το ημερολόγιο πλαισιώνεται από διάφορα ασπρόμαυρα εικονογραφικά σχέδια, όπως, γραμματόσημα, φωτογραφίες με χάρτες, καράβια, πλοία, βάρκες, τρένα, ελέφαντες, σφραγίδες ταχυδρομείων και μνημεία, τα οποία ενσωματώθηκαν στην ταπετσαρία με την «αγαπημένη» τεχνική της Σαμαρτζή, το κολλάζ. Όλα αυτά τα στοιχεία που σχετίζονται με το ταξίδι, τοποθετούνται με την ανάλογη σειρά της εξέλιξης της ιστορίας, προϊδεάζοντας τον αναγνώστη για το τι θα ακολουθήσει.

Αφιέρωση

Το παρόν βιβλίο δεν έχει κάποια αφιέρωση σε κάποιο πρόσωπο.

Γραμματοσειρά

Η γραμματοσειρά που χρησιμοποιήθηκε στο κείμενο του Παπαθεοδούλου, είναι απλή, σε λευκό χρώμα όταν το φόντο είναι με σκούρα χρώματα και σε μαύρο χρώμα όταν το φόντο είναι με ανοιχτά χρώματα. Αυτό εξυπηρετεί τον αναγνώστη καθώς οι αντιθέσεις των χρωμάτων, διευκολύνουν την ανάγνωση. Παρότι η εικονογράφος Ίρις Σαμαρτζή συνηθίζει να χρησιμοποιεί πολυτροπικές γραμματοσειρές. Στο εν λόγω έργο διαπιστώνουμε πως η μοναδική περίπτωση πολυτροπικής γραφής εντοπίζεται στο εξώφυλλο. Προφανώς θέλησε να τονίσει το κείμενο μέσα από την ταύτιση του με τα εικονογραφικά σχέδια, τα οποία είναι έντονα ,εναλλάσσονται καθώς και διατηρούν πιο χαμηλούς τόνους στο στυλ της γραμματοσειράς ώστε να μην κουράσει τον αναγνώστη-θεατή.

Οπισθόφυλλο

Το οπισθόφυλλο μέσα από το λεκτικό του κείμενο, προσφέρει στον αναγνώστη πληροφορίες και ενδείξεις αναφορικά με τα πρόσωπα, τις προθέσεις, την κατάσταση, τον τόπο και τον χρόνο της διήγησης (Μίσσιου, 2020). Στην περίπτωση του εν λόγω βιβλίου, η περίληψη περιγράφει με ενδιαφέροντα τρόπο την ιστορία του κύριου Φογκ, για τις συνήθειες του, το στοίχημα που έβαλε, ακόμη και το αποτέλεσμα του στοιχήματος, δίνοντας στον αναγνώστη πληροφορίες για το τέλος του βιβλίου. Η περίληψη είναι τοποθετημένη στην αριστερή επάνω γωνία της σελίδας,

με απλή μαύρη γραμματοσειρά. Στο σύνολο του κειμένου της περίληψης τονίζεται η λέξη «ακριβώς», δύο φορές, με έντονα και μεγαλύτερα βεραμάν γράμματα, κάτι που δεν γίνεται τυχαία, καθώς η λέξη αυτή είναι καθοριστική για το τέλος του αφηγήματος.

Περί της εικονογράφησης, διαπιστώνουμε πως κυριαρχεί μία απλότητα στα εικονογραφικά σχέδια. Συγκεκριμένα απεικονίζεται ένα «δωμάτιο τύπου χωλ» και υπάρχει μία κρεμάστρα τοίχου με δύο παλτό σε καφέ και βεραμάν, ένα καφέ καπέλο, και ένα ημιδιάφανο λευκό κασκόλ, κάτω ακριβώς το καπέλο που φοράει ο Φογκ στο εξώφυλλο και δίπλα μία ανοιχτή καφέ βαλίτσα με κόκκινες και μαύρες λωρίδες. Το υπόλοιπο εικονογραφικό σχέδιο αποτυπώνει το πάτωμα του «χωλ», με μπεζ τετραγωνισμένο χαρτί, μιλιμετρέ αντί για πλακάκι, με την τεχνική του κολλάζ.

Βραβεία

Το βιβλίο «Ο γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες», δεν έχει τιμηθεί με κάποιο βραβείο,

5.2.5 Εικονογράφηση

Παρατηρώντας το αφαιρετικό εικονογραφικά εξώφυλλο ο αναγνώστης-θεατής θα περίμενε κάτι αντίστοιχο για την εικονογράφηση στο εσωτερικό του βιβλίου. Η Σαμαρτζή όμως άλλαξε το στυλ της εικονογράφησης σε πιο ρεαλιστικά σχέδια και αντιπροσωπευτικά για την εποχή, τις εναλλαγές του σκηνικού, αλλά και για ένα τόσο γνωστό, οικείο και αγαπημένο βιβλίο μικρών και μεγάλων. Κάθε σελίδα του βιβλίου έχει μία ξεχωριστή εικονογράφηση, καθώς δεν επαναλαμβάνεται κανένα εικονογραφικό σχέδιο και ο αναγνώστης-θεατής «βλέπει» κάτι καινούργιο. Από την έναρξη της ιστορίας και το σαλόνι της λέσχης στην οποία πήγαινε ο αριστοκράτης Φόγκ, το σταθμό των τρένων που ξεκίνησε το ταξίδι, την «εξωτική» Βομβάη, την Καλκούτα, τη Γιοκοχάμα της Ιαπωνίας, το Σαν Φρανσίσκο, τη Νέα Υόρκη, το πλοίο για Γαλλία, τη φυλακή και τέλος το Λονδίνο, η Σαμαρτζή με ρεαλιστικά και πλούσια εικονογραφικά σχέδια, μεταφέρει στο θεατή με λεπτομέρεια στο ύφος, και σε χαρακτηριστικά του κάθε τόπου να προτείνει εικόνες για να ταξιδεύει ο ίδιος ο θεατής/αναγνώστης σε όλα αυτά τα μέρη.

Αυτό που κάνει την εικονογράφηση ξεχωριστή, είναι οι διατάξεις των εικόνων στη σελίδα. Παρατηρούνται διάφορα πλαίσια, σκιές και βάθος, διαχωρισμοί σελίδας, εμβόλιμες εικόνες μέσα στις ήδη υπάρχουσες, δημιουργώντας μία συγκεκριμένη εικονογράφηση και οπτικά αλλά και λειτουργικά για τον αναγνώστη, ο οποίος έχει να περιεργαστεί πολλές πληροφορίες, αλληλένδετες και αλληλεξαρτώμενες μεταξύ τους.

Ως προς την αποτύπωση των αντικειμένων, διαπιστώθηκε μία λεπτομερής απόδοση, άλλοτε με σκίτσα και άλλοτε με ρεαλιστικά αντικείμενα σε μορφή κολλάζ. Αυτό που χαρακτηρίζει όλα τα εικονογραφικά σχέδια είναι η χρήση μοτίβων. Πιο συγκεκριμένα σχέδια από υφάσματα, επαναλαμβανόμενα μοτίβα, γεωμετρικά σχέδια, λουλούδια, γραμμικά σχέδια, είναι μερικά από τα μοτίβα που διακοσμούν τις εικόνες. Επίσης η αδυναμία της δημιουργού στην τεχνική του κολλάζ φαίνεται και στο εν λόγω βιβλίο καθώς ρεαλιστικές φωτογραφίες αντικειμένων όπως, λάμπες, χάρτες, βαλίτσες, ρολόγια, υδρόγειος, κάδρα, πετσετάκια, ξύλινα έπιπλα, φλυτζάνι καφέ και εικόνες από ζώα, γίνονται μέρος της εικονογράφησης, δίνοντας μια ιδιαίτερη αισθητική.

Τα χρώματα που επέλεξε η Σαμαρτζή, «προσαρμόζονται» ανάλογα με το μέρος που εκτυλίσσεται η ιστορία. Στην αρχική τοποθεσία του Λονδίνου, τα χρώματα είναι σε πιο σκούρες αποχρώσεις και τα μοτίβα που επέλεξε πιο γραμμικά και «βαριά» όπως καρό, λαχούρια, παλιοί χάρτες. Σε εξωτικές χώρες παρατηρήθηκαν έντονα και φωτεινά χρώματα, με εντυπωσιακά μοτίβα και έντονα διακοσμητικά στοιχεία. Στη Βομβάη κυριαρχεί το μαύρο χρώμα περιμετρικά του εικονογραφικού σαλονιού, το οποίο δικαιολογείται καθώς απεικονίζεται μια πομπή κηδείας, και το μαύρο μπορεί να συμβολίζει το πένθος.

Η δημιουργός καταφέρνει να «χωρέσει» όλες τις κειμενικές πληροφορίες στις σελίδες του βιβλίου μέσα από την εικονογράφησή της, την οποία χαρακτηρίζει η ζωντάνια και η δράση.

5.2.6 Σύγκριση διασκευής με το αρχικό έργο

Το παιδικό αφήγημα «Ο γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες» (2014), βασίζεται στο ομώνυμο έργο του Ιουλίου Βερν και αποτελεί διασκευή του Αντώνη Παπαθεοδούλου σε εικονογράφιση της Τρις Σαμαρτζή. Μελετώντας τη μετάφραση του πρωτόλειου έργου από την Μαριάννα Τζιαντζή «Ο γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες» (1999), προέκυψαν κάποιες διαπιστώσεις.

Ο Παπαθεοδούλου μετέφερε το αρχικό μυθοπλαστικό αφήγημα και το μετέτρεψε σε «παιδικό μυθοπλαστικό αφήγημα», διατηρώντας τα βασικά στοιχεία της πλοκής. Ο πρωτότυπος λοιπόν μύθος, περνάει μέσα από άλλα έργα και εποχές, ανάλογα με την ψυχосύνθεση του συγγραφέα, την εποχή δημιουργίας και το σκοπό συγγραφής (Φεγγερού, 2012). Παρατηρήθηκε διατήρηση της πλοκής με το αρχικό κείμενο, αλλά της ταυτότητας και της ιδιότητας των χαρακτήρων και των ονομάτων τους με βάση το αρχικό έργο. Η διαφορά που εντοπίστηκε ως προς την πλοκή, είναι πως στο αρχικό έργο ο Φιλέας Φογκ παντρεύτηκε την αγαπημένη του Αούντα μετά την άφιξη του στο Λονδίνο ενώ στη διασκευή παρουσιάστηκε στον αναγνώστη πρώτα ο γάμος και

μετά η άφιξη στο Λονδίνο. Στο αρχικό έργο η πρόταση γάμου είχε καθοριστική σημασία για το τέλος, γιατί με αφορμή το γεγονός της οργάνωσης του γάμου ο Πασπαρτού συνειδητοποίησε την διαφορά ημέρας και πως δεν είχε περάσει η ημερομηνία που θεωρούσαν, με αποτέλεσμα ο Φιλέας Φογκ να προλάβει να πάει στην λέσχη και να κερδίσει το στοίχημα. Αναφορικά με τις αφηγηματολογικές τεχνικές εντοπίστηκαν κοινά στοιχεία, καθώς ο συγγραφέας της διασκευής διατήρησε την αφήγηση σε συνδυασμό με διαλογικά μέρη, όπως διαπιστώθηκε στο πρωτόλειο έργο.

Επιπλέον επισημαίνεται πως ο συγγραφέας, «μετέφερε» το αρχικό έργο στη σύγχρονη κοινωνία, προσθέτοντας στοιχεία και προβληματισμούς που την απασχολούν και προσάρμοσε το έργο με βάση τα σύγχρονα τεχνολογικά επιτεύγματα.

Η τεχνική της παράλειψης, της απλοποίησης δηλαδή του αρχικού κειμένου γίνεται αντιληπτή σε όλη την έκταση του λεκτικού κειμένου της διασκευής τόσο μέσα από τα λόγια του αφηγητή όσο και των χαρακτήρων του έργου, ώστε το μεγάλο σε έκταση αρχικό αφήγημα να προσαρμοστεί στο παιδικό αναγνωστικό κοινό.

Συμπεραίνουμε πως η διασκευή μετέφερε την αύρα και αισθητική του αρχικού έργου στον μικρό αναγνώστη, δίνοντας την δυνατότητα στα μικρά παιδιά να γνωρίσουν τις περιπέτειες του Ιουλίου Βερν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

5.3 .«Ταξίδι στο κέντρο της γης» (2015)

5.3.1 Πλοκή

Ένα ακόμη μυθιστόρημα διασκεύασαν οι συνεργάτες δημιουργοί που μας απασχολούν στην εργασία αυτή. Ο συγγραφέας Παπαθεοδούλου σε συνεργασία με την εικονογράφο Σαμαρτζή για την σειρά των βιβλίων «Μικρά ταξίδια με τη φαντασία του Ιουλίου Βερν», διασκεύασαν το αφήγημα «Ταξίδι στο κέντρο της γης» το οποίο αποτελεί μία ακόμη διασκευή τους, αυτή τη φορά με θέμα την εξερεύνηση του κέντρου της γης.

Πρωτοστάτης της περιπέτειας του μυθιστορήματος του Ιουλίου Βερν είναι «ο διάσημος» καθηγητής Ορυκτολογίας, Όττο Λίντενμπροκ και μαζί του ο ανιψιός του Άξελ, ο οποίος με αφορμή ένα παλιό βιβλίο γραμμένο στη γλώσσα των Βίκινγκς και ενός μικρού κίτρινοχρωμού χαρτιού, του οποίου το «ανάποδο» μήνυμά του κρύβει ένα μυστικό, ξεκίνησαν την εξερεύνηση και την ανακάλυψη του κέντρου της γης. Το ταξίδι τους ξεκίνησε από την Ισλανδία και το ηφαίστειο Σνέφελ, παρέα με τον Χανς, έναν οδηγό που γνώριζε την περιοχή. Η περιπέτεια ξεκίνησε κατά την κατάβαση τους, μέσα σε ένα σβησμένο κρατήρα ενός ηφαιστείου, όπου διάφορα γεγονότα διαδραματίστηκαν. Στο «ταξίδι» τους συναντάνε παράξενα μέρη,

προϊστορικά αντικείμενα και απολιθώματα, αλλόκοτα φυτά, παράξενες θάλασσες, ιδιαίτερα δάση, πράγματα της φαντασίας μέχρι να φτάσουν στο τέλος, όπου μέσα από μία ανατίναξη και περνώντας από ορμητικά νερά, φτάνουν στην «πραγματικότητα» και «προσγειώνονται» στη Σικελία.

Οι γεωλογικές πληροφορίες και τα μυστικά της γης σε συνδυασμό με τα ευτράπελα που συμβαίνουν κρατούν το ενδιαφέρον του αναγνώστη αμείωτο και του μεταφέρουν επιστημονικές πληροφορίες αλλά και αξίες και στάσεις μέσα από την πιθανή ταύτιση του αναγνώστη με τους ήρωες, οι οποίοι εξερευνούν και μαθαίνουν μέσα από τα λάθη τους, χωρίς να το «βάζουν κάτω».

Ο συγγραφέας μεταφέρει το ομώνυμο έργο του Ιουλίου Βερν και φέρνει σε επαφή τον μικρό αναγνώστη με τα αγαπημένα έργα του Βερν, με απλό και εύληπτο τρόπο, χωρίς να χάνεται το νόημα και η ουσία του αρχικού έργου. Επίσης, όπως και στο προηγούμενο βιβλίο, έτσι και σε αυτό «τοποθετεί» ένα υπότιτλο στον τίτλο, «ή ένας πλανήτης γεμάτος μυστικά». Ο προβληματισμός που θέτει ο συγγραφέας πέρα από τα μηνύματα του αρχικού έργου, είναι πως η επιστημονική κοινότητα συνεχίζει να ανακαλύπτει στοιχεία για τον πλανήτη μας και για τα μυστικά που κρύβει και τον παρουσιάζει με τόσο μεστό και απλό τρόπο παρακινώντας τους μικρούς αναγνώστες να τα ανακαλύψουν.

5.3.2 Αφηγηματικές Τεχνικές

Αφηγηματικά ο Παπαθεοδούλου μετέφερε την ιστορία του Ιουλίου Βερν με απλό τρόπο και κατανοητή γλώσσα. Αφηγητής της ιστορίας, είναι ο μικρός Άξελ, ο οποίος διηγείται στον αναγνώστη την ιστορία του. Αυτός ο τύπος του αφηγητή με βάση την συμμετοχή του στην αφήγηση είναι το είδος του *αυτοδιηγητικού*, καθώς ο ίδιος είναι και πρωταγωνιστής (Γιαννικοπούλου, 2008). Μέσα στην αφήγηση του παρεμβάλλονται διαλογικές σκηνές με τον θείο του πρωταγωνιστή, οι οποίες δίνουν άλλο τόνο στην αφήγηση των γεγονότων, προσδίδοντας ζωντάνια και δράση. Τέλος, ως προς την εστίαση, διακρίνουμε το είδος της μηδενικής καθώς ο αφηγητής φαίνεται να λέει περισσότερα από όσα οποιαδήποτε πρόσωπο, είναι δηλαδή παντογνώστης αφηγητής.

5.2.3 Χαρακτήρες

Οι πρωταγωνιστές και βασικοί χαρακτήρες στο εν λόγω αφήγημα, είναι ο διάσημος για την εποχή του καθηγητής Ορυκτολογίας Όττο Λίντενμπροκ και ο ανιψιός του Άξελ, ο οποίος «διψάει» για περιπέτεια. Οι δύο τους λοιπόν ξεκίνησαν το ταξίδι της ανακάλυψης των

μυστικών του κέντρου της γης, παρέα με τον βοηθό τους Χανς, έναν μισθωμένο Ισλανδό οδηγό που γνώριζε τα μέρη.

Η διερεύνηση μερικών τεχνικών φαινομενικά ασήμαντων ή αυτονόητων είναι χρήσιμη, καθώς διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην πληρέστερη απόδοση των μυθιστορηματικών χαρακτήρων. (Παπαντωνάκης & Κωτόπουλος, 2011). Μέσα από τις τροπικότητες που μελετάμε, την εικόνα και το κείμενο, διαπιστώνουμε πως πολλά στοιχεία διαμορφώνουν το χαρακτήρα των ηρώων και βοηθούν τον αναγνώστη να σχηματίσει μία γνώμη για κάθε ήρωα. Ο καθηγητής Ορυκτολογίας, με την ιδιότητα του επιστήμονα, εικονογραφικά παρουσιάζεται με γκριζα μαλλιά και γυαλιά, επίσημη ενδυμασία, και τονίζεται κειμενικά πως είναι διάσημος για την εποχή του άρα τα λεγόμενα του λειτουργούν ως προερχόμενα από αυθεντία. Από την άλλη, ο Άξελ είναι ένα μικρό αγόρι που παρουσιάζεται γεμάτο περιέργεια και όρεξη για δράση. Εικονογραφικά φαίνεται περιποιημένος και με ευγενική καταγωγή παρατηρώντας τις ενδυματολογικές του επιλογές και τις συνήθειες εκείνης της εποχής αλλά τα χαρακτηριστικά του προσώπου του, μαρτυρούν τη «δίψα» για ανακάλυψη. Τέλος, ο Χάνς, ο μισθωμένος βοηθός, είναι ένα κυνηγός που γνώριζε τα μέρη που θα ξεκινούσε η εξερεύνηση, βοήθησε πολύ στην κατάβαση χάρη στην δύναμη του και στις γνώσεις του για τα μονοπάτια της περιοχής, ο οποίος παρουσιάζεται εικονογραφικά ως ψηλός και γεροδεμένος ήρωας με μεγάλη σωματική διάπλαση.

5.3.4 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία

Εξώφυλλο

Στο εξώφυλλο του αφηγήματος με μία «πρώτη ματιά» ο αναγνώστης-θεατής διαπιστώνει ένα μοντέρνο και αφαιρετικό εικονογραφικό στυλ με πολυτροπικά στοιχεία. Αρχικά, στο κέντρο του εξωφύλλου είναι τοποθετημένη η υδρόγειος σφαίρα με πράσινες και μπλε αποχρώσεις για τη στεριά και τη θάλασσα αντίστοιχα. Γύρω από την υδρόγειο, υπάρχουν πέντε τροχιές κυκλικές με μαύρο περίγραμμα, των οποίων το χρώμα όσο απομακρύνονται από την υδρόγειο, σβήνει. Στο κέντρο της υδρογείου, στον πυρήνα της γης, βρίσκεται ένας κίτρινος κύκλος, μέσα στον οποίο φαίνεται ένας λευκός κύκλος και τρεις μαύρες ανθρώπινες φιγούρες. Το φόντο του εξωφύλλου είναι σε κεραμιδί και κόκκινο χρώμα, το οποίο σύμφωνα με την Μίσιου, *«έχει την ικανότητα να διεγείρει πνευματικά και συναισθηματικά τον άνθρωπο και να τον ενεργοποιεί»* (2020:122).

Ως προς τα παρακειμενικά στοιχεία τα οποία δίνουν σημαντικές πληροφορίες στον αναγνώστη, αρχικά διακρίνεται ο τίτλος με λευκά έντονα γράμματα, τα οποία είναι τοποθετημένα κατά

μήκος της υδρογείου. Η πολυτροπικότητα που διακρίνει τον τίτλο, μετατρέπει τα γράμματα σε εικόνες. Αναλυτικότερα, το «ι» από το «ταξίδι» σε ένα αναπαριστά ένα ηφαίστειο, το «ο» από το «κέντρο» είναι ο πυρήνας της γης και το «η» από την «Γη» είναι ένας δεινόσαυρος. Όλα τα εικονογραφικά σχέδια που προκύπτουν από τα γραμματικά στοιχεία, δεν είναι τυχαία, καθώς αποτελούν καθοριστικά «στοιχεία» για το κυρίως έργο, τα οποία «παρουσιάζονται» στον αναγνώστη από την αρχή. Ο Παπαθεοδούλου τοποθετεί ένα υπότιτλο με έντονα τirkουάζ γράμματα κάτω από τον τίτλο, όπως και στο προηγούμενο βιβλίο της σειράς, «ή ένας πλανήτης γεμάτος μυστικά», θέτοντας στον αναγνώστη μια περιέργεια για αυτό που θα ακολουθήσει. Οι υπόλοιπες παρακειμενικές πληροφορίες που δίνονται είναι η σειρά βιβλίων που ανήκει το εν λόγω έργο μπαίνει επάνω αριστερά, τα ονόματα των δημιουργών δεξιά από την υδρογείο με έντονα χρωματιστά κεφαλαία γράμματα, οι εκδόσεις στο κάτω μέρος της σελίδας και τέλος ένα πλαίσιο που γνωστοποιεί στον αναγνώστη τον αριθμό των αντιτύπων που πουλήθηκαν.

Εσώφυλλα-Ταπετσαρία

Το εσώφυλλο του βιβλίου «Ταξίδι στο κέντρο της Γης», αποτελεί ένα από τα πιο σύνθετα και «πλούσια» εικονογραφικά εσώφυλλα της Σαμαρτζή από όλα όσο έχουμε μελετήσει στην παρούσα εργασία. Το εικονογραφικό σαλόνι της ταπετσαρίας αποτελεί ένα κολλάζ αντικειμένων, όχι με τυχαία επιλογή αλλά με στοιχεία που αξιοποιούν οι πρωταγωνιστές οι οποίοι λαμβάνουν μέρος στην πλοκή της ιστορίας, με αντικείμενα των πρωταγωνιστών και στιχάκια από το κείμενο του συγγραφέα. Αναλυτικότερα, υπάρχουν σελίδες από το σημειωματάριο του Άξελ, με τα σκίτσα και τις σημειώσεις όλων όσων κατέγραψε στο ταξίδι, πετρώματα και λίθοι με τις ονομασίες τους, πυξίδα, φύλλα, χάρτες, φωτογραφίες από μνημεία, χειρόγραφα σημειώματα και σχέδια για την γη και τον πυρήνα της. Όλα αυτά τα στοιχεία που ο αναγνώστης αντλεί από την ταπετσαρία, τον προϊδεάζουν για το τι θα ακολουθήσει στο «Ταξίδι στο κέντρο της Γης»

Αφιέρωση

Το παρόν βιβλίο δεν έχει κάποια αφιέρωση σε κάποιο πρόσωπο.

Γραμματοσειρά

Κατά κύριο λόγο, η γραμματοσειρά στο σύνολο του αφηγήματος είναι απλή σε μαύρο ή λευκό χρώμα ανάλογα με την απόχρωση του φόντου. Σε μερικά σημεία του κείμενου ο συγγραφέας

εισάγει κάποιες λέξεις που υποδηλώνουν ήχο όπως το «3...2...1...ΜΠΟΥΜ!!!» που είναι ο ήχος της έκρηξης. Αυτό σύμφωνα με το Χαραλαμπίκη (1993), συμβαίνει γιατί το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο προορίζεται να διαβαστεί δυνατά και ο λόγος του στέκεται μετέωρος ανάμεσα στην τυπικότητα του γραπτού λόγου και τη χαλαρότητα της προφορικής επικοινωνίας. Αυτές οι λέξεις είναι με «τονισμένες» με έντονα μαύρα γράμματα.

Οπισθόφυλλο

Το οπισθόφυλλο αποτελεί σημαντικό στοιχείο για την επιλογή του βιβλίου από τον αναγνώστη και μέσο μετάδοσης σημαντικών πληροφοριών. *«Το κείμενο του οπισθόφυλλου έχει λοιπόν δύο λειτουργίες: αφενός να προσανατολίσει τον αναγνώστη, να του δώσει στοιχειωδώς κατευθυντήριες γραμμές προς το νόημα της ιστορίας, αφετέρου να λειτουργήσει ως ανοιχτό τέλος το οποίο αφήνει τον αναγνώστη να αποφασίσει, απαντώντας στο φιλοσοφικών διαστάσεων ερώτημα»* (Μίσσιου, 2020:105).

Στο «Ταξίδι στο κέντρο της Γης», ενώ στο εξώφυλλο διακρίνουμε την «εξωτερική» εικόνα της γης, στο οπισθόφυλλο η Σαμαρτζή επιλέγει να εικονογραφήσει την «εσωτερική» εικόνα της γης, δίνοντας στον αναγνώστη-θεατή τη δυνατότητα να «τρυπώσει» στα άδυτα της γης και προσφέροντάς του μία εικόνα από τα ταξίδι στο εσωτερικό της. Έτσι λοιπόν κυριαρχεί ένας λαβύρινθος με μονοπάτια μέσα στη Γη, και μεγάλα ανοίγματα σε σπηλιές στα οποία υπάρχουν στοιχεία, όπως σάκος, απολιθώματα ζώων, βράχια, βαλίτσα φαρμακείου, θαλάσσιο πλάσμα, ξύλινος κορμός. Στα υπόγεια μονοπάτια, κυλά ένα ρυάκι το οποίο έχει «βέλη» τα οποία οδηγούν κάπου.

Τα χρώματα που επέλεξε η εικονογράφος για τα σχέδια της είναι ρεαλιστικά. Συγκεκριμένα κυριαρχεί το σκούρο καφέ χρώμα για τα μονοπάτια, το μπλε για το ρυάκι και αντίστοιχα χρώματα για τα αντικείμενα ανάλογα με την ιδιότητά τους. Το φόντο είναι σε κόκκινο κεραμιδί χρώμα όπως και στο εξώφυλλο, με λευκά μικρά διάσπαρτα σχέδια και λευκά περιγράμματα γύρω από τα μονοπάτια.

Τα παρακειμενικά στοιχεία που εντοπίζουμε αποτελούν μέρος της εικονογράφησης, καθώς η περίληψη τοποθετείται σε ένα μεγάλο άνοιγμα ή σπηλιά που σχηματίζουν τα εσωτερικά μονοπάτια με λευκά γράμματα σε απλή γραμματοσειρά. Δύο λέξεις είναι μόνο τονισμένες με έντονα κίτρινα γράμματα, «Ουάου» και «μυστικό μήνυμα», οι οποίες εντοπίζονται και στο κυρίως κείμενο. Τέλος το πλαίσιο με τον κωδικό βιβλίου ISBN βρίσκεται σε ένα ακόμη «άνοιγμα» μαζί με την ηλεκτρονική σελίδα του εκδοτικού οίκου.

Βραβεία

Το βιβλίο «Ο γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες», δεν έχει τιμηθεί με κάποιο βραβείο.

5.3.5 Εικονογράφηση

Μελετώντας την εικονογράφηση στο «Ταξίδι στο κέντρο της Γης», από την σειρά βιβλίων «Μικρά ταξίδια με τη φαντασία του Ιουλίου Βερν», διαπιστώνουμε πως κινείται στην ίδια προσέγγιση με την εικονογράφηση του βιβλίου «Ο γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες», καθώς αποτελεί ένα από σειρά βιβλίων. Η ίδια τακτική, είχε ακολουθηθεί από τους δυο δημιουργούς σε άλλη σειρά βιβλίων, σε αυτή των «καλών και κακών» που αναλύθηκε στα πρώτα κεφάλαια. Αρχικά, η γενική εικόνα της εικονογράφησης είναι η ρεαλιστική απόδοση των σχεδίων και αντικειμένων σε συνδυασμό με τις τεχνικές που χαρακτηρίζουν την εικονογράφο, όπως το κολλάζ, τα λεπτομερή σκίτσα και η πολυτροπικότητα στη χρήση των εικόνων και των λέξεων. Αυτό επισημάνθηκε από την ίδια την εικονογράφο σε συνέντευξη που παραχώρησε, όταν ερωτήθηκε για τις απολύτως ρεαλιστικές εικονογραφήσεις και αν χαρίζουν κάτι στην έκδοση, εκείνη σχολίασε πως: «Κοίτα να δεις τι γίνεται. Έχεις πάντα να διαχειριστείς ένα διαφορετικό κείμενο. Ο Βερν που κάνω με τον Αντώνη τι είναι; Δεν είναι ρεαλιστική απεικόνιση ενός κειμένου;» (Σαμαρτζή, Συνέντευξη, 2015). Η απόδοση μιας μυθιστορηματικής ιστορίας, ενός τόσο μεγάλου συγγραφέα και η μετατροπή του σε παιδικό βιβλίο δεν θα μπορούσε να μην έχει και ρεαλιστικές εικόνες έτσι ώστε η δημιουργός να αποτυπώσει ένα διασκευασμένο κείμενο με δημιουργικό τρόπο.

Ξεκινώντας από το γραφείο του καθηγητή Λίντενμπροκ, και στη συνέχεια ταξιδεύοντας στην Γερμανία, στην Δανία, έπειτα στο εσωτερικό ενός κρατήρα, περνώντας από υπόγεια τοπία με θάλασσες, πλάσματα, φυτά, προϊστορικά δάση και τέλος στη Σικελία, ο αναγνώστης-θεατής γνωρίζει μέρη αληθινά και φανταστικά, μαθαίνει πληροφορίες για το εσωτερικό της γης, τα προϊστορικά χρόνια μέσα από μία ρεαλιστική απεικόνιση των εικόνων, ώστε να ταξιδέψει και ο ίδιος έμμεσα στα άδυτα της γης. Όλα αυτά αποδίδονται με ρεαλιστικά χρώματα, σκιές και αποχρώσεις ανάλογα με την τοποθεσία και τον χρόνο εκτύλιξης της ιστορίας και χρήση μοτίβων αλλά και στοιχείων κολλάζ.

Πολύ σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η διάταξη των εικόνων στο αφήγημα, για δύο λόγους. Πρώτον για να καταφέρει να αποδοθεί όλο το έργο του Ιουλίου Βερν με οικονομία εικόνων, και δεύτερον για να κρατήσει σε ενδιαφέρον τον αναγνώστη-θεατή χωρίς να κουράσει η θέαση των πολλών εικόνων. Η Σαμαρτζή με «στρατηγικό» τρόπο τοποθέτησε τις εικόνες στη σειρά, με διαφορετικές διατάξεις, πλαίσια, προοπτική, και διάφορες οπτικές γωνίες στην απόδοση

των εικόνων. Όπως επισημαίνει η Μίσσιου, «σε εικονιστικές αφηγήσεις όπως στον κινηματογράφο ή στη φωτογραφία, η επιλογή γωνιών θέασης προσδίδει δυναμισμό και διαφοροποιεί τις σκηνές». (2020:158) Σε μερικές εικόνες η γωνία θέασης είναι από ψηλά, και ο αναγνώστης βρίσκεται σε υπερυψωμένη θέση σχετικά με το αντικείμενο. Αυτό εξυπηρετεί αχανή σκηνικά, και δίνει βάθος στη σκηνή για μορφές που μετακινούνται σε ευρύχωρες εκτάσεις (Μίσσιου, 2020). Σε ένα άλλο σημείο του βιβλίου παρατηρήθηκε μία αλλαγή διάταξης στη φορά ανάγνωσης του βιβλίου, από οριζόντια σε κάθετη, σε δύο σελίδες, δημιουργώντας ένα «κάθετο σαλόνι». Η συγκεκριμένη παρέμβαση φάνηκε να εξυπηρετεί εικονογραφικούς κυρίως σκοπούς καθώς αποτυπώνεται ένα τεράστιο μονοπάτι με ένα ρυάκι με νερό, το οποίο ακολουθώντας το θα οδηγούσε τους ήρωες στην έξοδο μετά από μέρες εξερεύνησης.

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό της εικονογράφησης είναι η ανίχνευση λεκτικών αναφορών και γραφιστικών στοιχείων, όπως για παράδειγμα, σημειώσεις, γράμματα, λέξεις πάνω σε χάρτες. Όλα αυτά τα «κρυμμένα» λεκτικά κείμενα, σύμφωνα με την Μίσσιου (2020), περιέχουν οι εικόνες που προσδιορίζουν τοπωνύμια ή εγκαταστάσεις περιβάλλοντος χώρου, αποσπάσματα εφημερίδων, και άλλου είδους κείμενα τα οποία έχουν ενημερωτικό και προειδοποιητικό χαρακτήρα.

Τέλος διαπιστώθηκε πως οι εικόνες ήταν σε πλήρη αρμονία με το κείμενο του Παπαθεοδούλου, σε ένα δύσκολο διασκευαστικό εγχείρημα λόγου του μεγάλου όγκου. Οι δύο τροπικότητες (εικόνες και λέξεις) ήταν σε ισορροπία μεταξύ τους, με το τελικό αποτέλεσμα να κερδίζει τον μικρό αναγνώστη.

5.3.6 Σύγκριση διασκευής με το αρχικό έργο

Ο συγγραφέας Παπαθεοδούλου σε συνεργασία με την εικονογράφο Σαμαρτζή δημιούργησαν το διασκευαστικό αφήγημα «Ταξίδι στο κέντρο της γης» (2015), βασιζόμενοι στο πρωτότυπο έργο του Ιουλίου Βερν. Σύμφωνα με τη μετάφραση του έργου «Ταξίδι στο κέντρο της Γης» (2005), από τη Μαρία Σπηλιοπούλου προκύπτουν διάφορα κοινά και μη κοινά στοιχεία.

Ο Παπαθεοδούλου στηρίζεται σε κάποια βασικά στοιχεία του, όπως τα μορφολογικά και δομικά χαρακτηριστικά του πρωτότυπου έργου του Βερν, προκειμένου να δημιουργηθεί το δευτερογενές έργο της διασκευής. Ο μύθος, η δράση αλλά και η πλοκή διατηρούνται στο δευτερογενές δημιούργημα όπως και στο αρχικό έργο. Οι βασικοί χαρακτήρες του αρχικού έργου, διατηρούνται στη διασκευή με μία διαφορά. Ο Άξελ, στο αρχικό έργο παρουσιάζεται ως ένας έφηβος ο οποίος σπουδάζει πλάι στον διάσημο καθηγητή και θείο του Ότο Λίντενμπροκ, ενώ στη διασκευή που μελετάμε παρουσιάζεται ως ο μικρός ανιψιός του. Στο

πρωτόλειο έργο συναντάμε και άλλους δευτερεύοντες χαρακτήρες, οι οποίοι δεν αναφέρονται στη διασκευή του Παπαθεοδούλου και δεν επηρεάζουν την πλοκή για την οικονομία στην έκταση της διασκευής. Η αλλαγή αυτή, προσαρμόζει την ηλικία του πρωταγωνιστή με αυτή του μικρού αναγνώστη, εξυπηρετώντας άλλους σκοπούς. Ο μικρός αναγνώστης, ταυτίζεται ηλικιακά με τον ήρωα και ο μύθος προσαρμόζεται στο αντίστοιχο αναγνωστικό κοινό. Η απόσταση λοιπόν ανάμεσα στο πρωτογενές δημιούργημα και στη διασκευή ενδεχομένως να οφείλεται σε επιλογές του διασκευαστή αλλά και σε εμπορικούς λόγους.

Ως προς τις αφηγηματολογικές τεχνικές, και στα δύο έργα παρατηρείται κοινή αφηγηματολογική προσέγγιση. Αφηγητής της ιστορίας, είναι ο Άξελ, ο οποίος διηγείται στον αναγνώστη την ιστορία του. Ο τύπος του αφηγητή είναι αυτός του *αυτοδιηγητικού*, καθώς ο ίδιος ο αφηγητής είναι και πρωταγωνιστής.

Η τεχνική της παράλειψης, της απλοποίησης δηλαδή του αρχικού κειμένου γίνεται αντιληπτή σε όλη την έκταση του λεκτικού κειμένου της διασκευής τόσο μέσα από τα λόγια του αφηγητή όσο και των χαρακτήρων του έργου ώστε το μεγάλο σε έκταση αρχικό αφήγημα να προσαρμοστεί στο παιδικό αναγνωστικό κοινό.

Διαπιστώνεται πως η διασκευή που μελετάμε ήταν σε συμφωνία με το αρχικό έργο, μεταδίδοντας στον μικρό αναγνώστη όλα τα στοιχεία που έκαναν ξεχωριστό το αρχικό αφήγημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: Ειδικές συνεργασίες

Στο παρόν κεφάλαιο θα αναλυθούν δύο παιδικά αφηγήματα του Αντώνη Παπαθεοδούλου σε εικονογράφηση της Ίρις Σαμαρτζή: «Παιδιά που μετακινούνται» (2018), «Το μυστικό του μπλε κύκλου» (2019) και θα αναλυθούν ως προς την πλοκή, της αφηγηματικές τεχνικές, τους χαρακτήρες, τα κειμενικά και τα παρακειμενικά στοιχεία και την εικονογράφηση. Ο διαχωρισμός των υποενοτήτων πραγματοποιήθηκε βάση της χρονικής σειράς έκδοσης από το 2018 έως το 2019.

6.1 Η ενσυναίσθηση και η κριτική σκέψη στην Παιδική Λογοτεχνία

Η σχέση ανάμεσα στο κείμενο και στην εικόνα σε ένα εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, είναι πολύ σημαντική και ταυτόχρονα καθοριστική τόσο στη ερμηνεία, όσο και στην κατανόηση του νοήματος του περιεχομένου από τον αναγνώστη (Γιαννικοπούλου, 2008, Καλογήρου, 2003, Sipe, 1998). Το παιδί από τη μικρή κιόλας ηλικία έρχεται σε επαφή με ερεθίσματα, με τα βιβλία να το βοηθούν να ξεκλειδώσει τη μαγεία της πραγματικότητας (Γιαννικοπούλου, 2016).

Για το λόγο αυτό, συχνά παρατηρείται γονείς και εκπαιδευτικοί να αναζητούν συμβουλές και λύσεις για να βοηθήσουν τα παιδιά τους, που αντιμετωπίζουν διαφόρου τύπου προβλήματα, κατά την ανάπτυξή τους, βρίσκοντας τις απαντήσεις που χρειάζονται στα παιδικά βιβλία που θίγουν σύγχρονα κοινωνικά ζητήματα (Πατέρα & Τσιλιμένη, 2012). Παράλληλα, η Καρπόζηλου (1994), υποστηρίζει πως οι ικανότητες που μπορούν να αναπτυχθούν μέσα από την επαφή των παιδιών με τα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία, αφορούν την παρατήρηση, την ταξινόμηση, τη σύγκριση, την οργάνωση και την κριτική σκέψη.

Στη θεωρία της η Rosenblatt υποστηρίζει ότι ο αναγνώστης κατέχει ενεργό ρόλο απέναντι σε κάθε είδος της λογοτεχνίας, καθώς είναι αυτός ο οποίος θα μετατρέψει τα στοιχεία του κειμένου σε σύμβολα με νόημα (Roep&Karolidis, 2005). Η δύναμη του παιδικού βιβλίου είναι σημαντική, καθώς ο μικρός αναγνώστης καλείται να «δει» πίσω από τις λέξεις και τις εικόνες, να προβληματιστεί, να μπει στην θέση του ήρωα και των χαρακτήρων και να αναγνωρίσει κρυμμένα μηνύματα. Ο Sigmund Freud, ισχυρίστηκε πως «...αρχικά αντιλαμβανόμαστε την ψυχολογική κατάσταση του άλλου και στη συνέχεια βάζουμε τον εαυτό μας στη θέση του, προσπαθώντας να καταλάβουμε, συγκρίνοντας την κατάσταση με τη δική μας» (1921:40-42).

Επομένως μέσα από το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο ο μικρός αναγνώστης ταυτίζεται με τους ήρωες, αναπτύσσει τα συναισθήματά του και καλλιεργεί την ενσυναίσθηση του. Επίσης μέσα από τους προβληματισμούς και τις γνώσεις που μεταδίδουν οι λέξεις και οι εικόνες, αναπτύσσει την κριτική του σκέψη.

Αξίζει να σημειωθεί πως εκτός των παραπάνω «λειτουργιών», ένα κοινό στοιχείο των αφηγημάτων που ακολουθούν είναι το ότι αποτελούν βιβλία γνώσεων. Στα δύο βιβλία εντοπίζονται στοιχεία γνώσεων, καθώς παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες στα παιδιά με ένα τρόπο εύληπτο και αρκετά αναλυτικό με τη βοήθεια της εικονογράφησης. Με τον όρο «βιβλία γνώσεων» εννοούμε τα βιβλία αυτά που πρωταρχικό στόχο έχουν την παροχή γνώσεων και πληροφοριών στον αναγνώστη, μέσα από την παρουσίαση δεδομένων, παρατηρήσεων, περιγραφών και εξηγήσεων (Καρπόζηλου, 1994) όχι μόνο του φυσικού, επιστημονικού, τεχνολογικού, πνευματικού κόσμου, αλλά και του κοινωνικού.

6.2 «Παιδιά που μετακινούνται» (2018)

6.2.1 Πλοκή

Το παρόν βιβλίο αποτελεί μία ειδική συνεργασία του συγγραφέα Αντώνη Παπαθεοδούλου και της εικονογράφου Ίριδας Σαμαρτζή με τους φορείς του Κύκλου των Δικαιωμάτων του Παιδιού του Συνήγορου του Πολίτη και της Unicef στο πλαίσιο των δράσεων τους για τα παιδιά που μετακινούνται. *«Ο Συνήγορος του Πολίτη, εντοπίζοντας τις ανάγκες που υπάρχουν στο πεδίο της παιδικής προστασίας και ιδιαίτερα στα θέματα των παιδιών προσφυγικής και μεταναστευτικής προέλευσης, ανέλαβε - μεταξύ των άλλων θεσμικών παρεμβάσεών του- να προωθήσει σε συνεργασία με τη Unicef εργασία ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των ίδιων των παιδιών.»*(Συνήγορος του Πολίτη, 2019). Αναφορικά με την συνεργασία των φορέων και των δύο δημιουργών, όπως επισημαίνεται μέσα από το δελτίο τύπου: *«Ο συγγραφέας Αντώνης Παπαθεοδούλου και η εικονογράφος Ίριδα Σαμαρτζή, προσέφεραν τη δημιουργικότητά τους, για την κατασκευή ενός μπλοκ ζωγραφικής που διαφέρει από τα υπόλοιπα. Το μπλοκ ενθαρρύνει τα παιδιά πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης να μάθουν για τις περιπέτειες και τις δυσκολίες των παιδιών σε κίνηση, να συζητήσουν με γονείς και εκπαιδευτικούς για την προστασία των δικαιωμάτων τους και να εκφράσουν την γνώμη τους, καλλιεργώντας την ενσυναίσθηση και την κριτική σκέψη τους, με απώτερο στόχο την καλύτερη ένταξη όλων των παιδιών στο κοινωνικό και εκπαιδευτικό περιβάλλον.»* (Συνήγορος του Πολίτη, 2019).

Το βιβλίο πραγματεύεται ένα ευαίσθητο θέμα, αυτό της μετακίνησης των παιδιών από μία χώρα σε άλλη εξαιτίας του πολέμου, των φυσικών καταστροφών ή για ένα καλύτερο επίπεδο

ζωής. Είναι ένα «διαδραστικό» βιβλίο, καθώς μέσα από την αφήγηση ζητείται από το παιδί αναγνώστη να «απαντήσει» σχεδιάζοντας, αντιστοιχώντας, ζωγραφίζοντας ή γράφοντας απαντήσεις, όπως γιατί αναγκάστηκε να φύγει ή ποια αντικείμενα θα έπρεπε να πάρει στην τσάντα του. Αυτού του είδους οι ερωτήσεις και η συμμετοχή του παιδιού στην αφήγηση, καλλιεργούν στο παιδί-αναγνώστη την ενσυναίσθηση, καθώς το ίδιο το παιδί μπαίνει νοητά στη θέση των παιδιών, αλλά και την κριτική του σκέψη καθώς καλείται να προβληματιστεί και να απαντήσει για πράγματα και συνθήκες τις οποίες μπορεί να μην είχε σκεφτεί. Αξίζει να σημειωθεί πως κατά την διάρκεια της εξέλιξης του βιβλίου, παρουσιάζονται τα δικαιώματα των παιδιών και στη συνέχεια μέσα από παιχνίδια και ερωτήσεις τα παιδιά οδηγούνται στην εμπέδωσή τους.

Η ιστορία του βιβλίου ολοκληρώνεται προτρέποντας τα παιδιά, να αξιοποιήσουν τις ζωγραφιές, τις ιδέες του και τις λέξεις που σημείωσαν κατά την διάρκεια της αφήγησης να σκεφτούν και άλλα ώστε να βοηθήσουν με οποιοδήποτε τρόπο τα παιδιά που μετακινούνται, τόσο ατομικά όσο και με τους συμμαθητές και τους δασκάλους τους.

6.2.2 Αφηγηματικές Τεχνικές

Σύμφωνα με τον Γάλλο θεωρητικό Genette, αναφορικά με το «ποιος βλέπει», μέσα δηλαδή από τίνος τα μάτια ο αναγνώστης παρακολουθεί όσα συμβαίνουν, ορίζει την εστίαση. Η εστίαση διακρίνεται σε *μηδενική, εσωτερική και εξωτερική εστίαση* βάσει της σχέσης που ορίζεται ανάμεσα στον αφηγητή και τον κεντρικό/κεντρικούς χαρακτήρες της ιστορίας (Genette, 2009). Στην περίπτωση του αφηγήματος διακρίνουμε την εξωτερική εστίαση, καθώς ο αφηγητής μας λέει λιγότερα από όσα ξέρουν τα ίδια τα πρόσωπα, έχουμε μία ελεγχόμενη ροή πληροφορίας και μιλάμε για τριτοπρόσωπο κέντρο συνείδησης όταν αφηγητής και εστιαστής είναι διαφορετικά πρόσωπα. (Καψωμένος, 2003)

Χαρακτηριστικό στοιχείο στην αφήγηση του εν λόγω βιβλίου, είναι η συμμετοχή του αναγνώστη, καθώς μέσα από το κείμενο του Παπαθεοδούλου καλείται να απαντήσει σε διάφορες ερωτήσεις και προβληματισμούς και μέσα από τα σχέδια της Σαμαρτζή να «συμπληρώσει-σχεδιάσει» ότι σκέφτεται. Σύμφωνα με τον Καψωμένο (2003), ο οποίος στηρίζεται θεωρία του Genette, η λειτουργία της αφήγησης που συναντάμε είναι η *επικοινωνιακή*, καθώς εξασφαλίζεται αδιάκοπη επαφή μεταξύ του αφηγητή-πομπού και του ακροατή-δέκτη του.

6.2.3 Χαρακτήρες

Οι χαρακτήρες του βιβλίου είναι τα «Παιδιά που μετακινούνται». Από το τίτλο του βιβλίου και τις δύο παιδικές φιγούρες του εξωφύλλου κοινοποιούνται στον αναγνώστη οι κεντρικοί ήρωες του. *«Ο αφηγητής επιλέγει να παρουσιάσει τον πρωταγωνιστή τοποθετημένο μέσα στο χρόνο και στο τόπο, περιγράφοντας μία κατάσταση ή μια ενέργεια, στην οποία συμμετέχει και η οποία ταιριάζει στη φυλική του ταυτότητα.»* (Παπαντωνάκης & Κωτόπουλος, 2011:124) Συγκεκριμένα ο Παπαθεοδούλου στην αρχή του κειμένου κάνει λόγο για *«28.000.000 παιδιά στον πλανήτη, έχει χρειαστεί να μετακινηθούν»*.

Οι Παπαντωνάκης, Κωτόπουλος (2011), στο βιβλίο τους επισημαίνουν πως τα παιδιά αναγνώστες αρέσκονται σε ήρωες της ίδιας ή λίγο μεγαλύτερης ηλικίας. Στο αφήγημα που σχολιάζουμε οι ήρωες-χαρακτήρες είναι παιδιά, και αντίστοιχα παιδιά καλούνται να διαβάσουν και να απαντήσουν στις ερωτήσεις του βιβλίου.

6.2.4 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία

Εξώφυλλο

Το εξώφυλλο του βιβλίου «Παιδιά που μετακινούνται» (2018), είναι η πρώτη επαφή του αναγνώστη με τον τίτλο, το στυλ της εικονογράφησης που θα ακολουθήσει και τους φορείς που εξέδωσαν το βιβλίο. Αναλυτικότερα το βιβλίο αποτελείται από μία σπирάλ μεταλλική βιβλιοδεσία και 26 σελίδες με λευκό φόντο, θυμίζοντας έντονα ένα μπλοκ ζωγραφικής. Ο τίτλος του βιβλίου καταλαμβάνει όλη την έκταση του εξωφύλλου, σημειώνοντας διπλό ρόλο, τόσο κειμενικό για την αναφορά του τίτλου όσο και εικονογραφικό. Ο πολυτροπικός τίτλος είναι τοποθετημένος στο κέντρο με την λέξη «ΠΑΙΔΙΑ» σε κεφαλαία γράμματα και το υπόλοιπο κομμάτι «(που μετακινούνται)» με μικρά γράμματα μέσα σε παρένθεση. Το στυλ των γραμμάτων είναι ξεχωριστό, καθώς είναι σχεδιασμένα με πολύχρωμη πλαστελίνη σαν ένα χοντρό κορδόνι. Στη συνέχεια του τίτλου «(που μετακινούνται)», παρατηρείται πολυτροπικότητα στην χρήση των γραμμάτων, καθώς μερικά από αυτά χρησιμοποιούνται ως βάση για εικονογραφικά σχέδια. Αναλυτικότερα το «ου» μετατρέπεται σε ρόδες αυτοκινήτου, το «ν» σε θάλασσα που πλέει ένα καράβι, το «ι» σε αεροπλάνο και το «ι» σε πόδι που «φοράει ένα παπούτσι». Δεν είναι τυχαίο ότι τα εικονογραφικά σχέδια που προέκυψαν από τα γράμματα της λέξης «μετακινούνται» αποτελούν μεταφορικά μέσα (αυτοκίνητο. καράβι, αεροπλάνο) ή μέσα μετακίνησης (πόδι-παπούτσι). Στο κάτω μέρος της σελίδας υπάρχουν δύο παιδάκια, φτιαγμένα από πλαστελίνη σε πολύ απλή μορφή και οι λεπτομέρειες των προσώπων

τους αλλά και οι τσάντες που κρατάνε στην πλάτη έχουν σχεδιαστεί με μαύρο λεπτό περίγραμμα.

Αξίζει να σημειωθεί πως τα ονόματα των δημιουργών δε αναφέρονται στο εξώφυλλο του βιβλίου. Το μόνο στοιχείο που γνωστοποιείται στον αναγνώστη, είναι οι φορείς της Unicef και του Συνήγορου του Πολίτη δεξιά αριστερά από την εικόνα που επιμελήθηκαν την έκδοση.

Εσώφυλλα-Ταπετσαρία

Το βιβλίο-μπλοκ ζωγραφικής δεν έχει εσώφυλλα και ταπετσαρία. Μετά το εξώφυλλο και πριν το κυρίως μέρος υπάρχει μία μεταβατική σελίδα η οποία πληροφορεί τον αναγνώστη για το είδος του βιβλίου. Αρχικά, γνωστοποιεί στον αναγνώστη το σκοπό του Κύκλου των Δικαιωμάτων του Παιδιού του Συνήγορου του Πολίτη, της Unicef. Έπειτα, περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο ο συγγραφέας Αντώνης Παπαθεοδούλου και η εικονογράφος Ίριδα Σαμαρτζή συνεργάστηκαν με τους προαναφερθέντες φορείς για τη δημιουργία του βιβλίου – μπλοκ ζωγραφικής. Είναι το μοναδικό σημείο μέσα στο βιβλίο, όπου γνωστοποιούνται τα ονόματα των δημιουργών, καθώς όπως προαναφέρθηκε δεν υπήρχαν στο εξώφυλλο όπως συνηθίζεται.

Αφιέρωση

Στο βιβλίο αυτό διαπιστώνουμε πως δεν υπάρχει κάποια αφιέρωση.

Γραμματοσειρά

Η γραμματοσειρά που επιλέχθηκε στα «Παιδιά που μετακινούνται» (2018), είναι απλής μορφής, θυμίζοντας στο στυλ της γραφομηχανής, σε μαύρο χρώμα. Παρατηρήθηκε πως σε ορισμένα σημεία του κειμένου είναι έντονη, συγκεκριμένα εκεί όπου ο συγγραφέας θέλει να τονίσει το κείμενο και ο αναγνώστης αντίστοιχα να δώσει την απαιτούμενη προσοχή. Το μέγεθος του κειμένου και της γραμματοσειράς συγκριτικά με την συνολική σελίδα καταλαμβάνει μικρή έκταση ως επί το πλείστο, ενώ σε μερικές άλλες σελίδες καταλαμβάνει μεγαλύτερη. Το μεγαλύτερο μέγεθος γραμματοσειράς παρατηρήθηκε στο εξώφυλλο του βιβλίου, όπου ο τίτλος καταλαμβάνει όλο το εξώφυλλο.

Οπισθόφυλλο

Στο βιβλίο, διαπιστώνουμε μία ιδιαιτερότητα στο κομμάτι του εξώφυλλου. Παρά τις αναμενόμενες πληροφορίες που μας δίνει ένα εξώφυλλο σύμφωνα με τα παρακειμενικά του

στοιχεία και τη μεθοδολογία που βασιζόμαστε, διαπιστώνουμε ότι στην ειδική αυτή συνεργασία στο οπισθόφυλλο μεταφέρονται στον αναγνώστη μόνο πληροφορίες για την επικοινωνία με τον Συνήγορο του Πολίτη-Συνήγορο του Παιδιού αλλά και του Οργανισμού της Unicef. Στο κάτω μέρος υπάρχουν τα λογότυπα των δύο οργανισμών, η έκδοση μέσω της Unicef αλλά και ο μήνας και το έτος της έκδοσης.

Συμφώνα με τη Μίσσιου (2020), το κείμενο του οπισθόφυλλου εξυπηρετεί δύο λειτουργίες, καθώς προσανατολίζει τον αναγνώστη, κατευθύνοντας το νοηματικά και αφετέρου λειτουργεί ως ανοιχτό τέλος αφήνοντας τον αναγνώστη να αποφασίσει. Η εικονογράφος για πρώτη φορά στο εν λόγω βιβλίο, δεν τοποθέτησε κανένα εικονογραφικό στοιχείο τονίζοντας τη σημασία της έκδοσης και της συνεργασίας καθώς και τον τρόπο επικοινωνίας, για να προμηθευτεί ο αναγνώστης το βιβλίο ή να απευθυνθεί προσωπικά στους φορείς.

Βραβεία

Το εν λόγω βιβλίο δεν έχει διακριθεί με κάποιο από τα βραβεία που απονέμονται για τα αφηγήματα της παιδικής λογοτεχνίας ή την εικονογράφησή τους.

6.2.5 Εικονογράφιση

Η εικονογράφος, Τρις Σαμαρτζή στο παιδικό αφήγημα «Παιδιά που μετακινούνται» (2018), χρησιμοποιεί την τεχνοτροπία του κολλάζ με την προθήκη ενός καινούργιο υλικού, συγκριτικά με αυτά που είχαμε συνηθίσει μέχρι τώρα, την πλαστελίνη. Η πλαστελίνη αποτελεί αγαπημένη ασχολία των παιδιών και η εικονογράφος χρησιμοποιώντας αυτό το υλικό, μετατρέπει την εικονογράφιση πιο άμεση και οικεία για τα παιδιά. Από το εξώφυλλο διαπιστώνουμε την χρήση αυτού του «νέου» υλικού, με τον τίτλο από «κορδόνι» πολύχρωμης πλαστελίνης και δύο παιδικές φιγούρες από το ίδιο υλικό.

Παρατηρώντας το κύριο μέρος του βιβλίου, η εικόνα που αντικρίζει ο αναγνώστης στις πρώτες σελίδες του, είναι η υδρόγειος, με μπλε βάση από πλαστελίνη αναπαριστώντας τη θάλασσα και από πάνω μεγάλα πράσινα κομμάτια πλαστελίνης που αναπαριστούν τις ηπείρους. Το λευκό φόντο κυριαρχεί σε όλες σχεδόν τις σελίδες, μαζί με την υδρόγειο και ολοκληρώνεται με διακεκομμένες γραμμές και βελάκια σε διάσπαρτα μέρη της σελίδας. Οι διακεκομμένες γραμμές αναπαριστούν τις διαδρομές του αεροπλάνου, του καραβιού, του αυτοκινήτου και των παπουτσιών, τα οποία είναι από πλαστελίνη και είναι τα μεταφορικά μέσα μετακίνησης των «παιδιών που μετακινούνται». Η επιλογή του λευκού φόντου δεν είναι διόλου τυχαία,

καθώς επιδιώκει το μάτι του αναγνώστη να επικεντρωθεί στους χαρακτήρες περισσότερο και λιγότερο στα στοιχεία του περιβάλλοντα χώρου (Nodelman, 2009).

Επιπρόσθετα παρατηρήθηκε σε όλες τις σελίδες, ο συνδυασμός πλαστελίνης με μαρκαδοράκι για σκίτσο. Η εικονογράφος έχοντας για βάση την πλαστελίνη είτε στην υδρόγειο, είτε στα παιδιά, ολοκληρώνει τα σχέδια της προσθέτοντας λεπτομέρειες με μαρκαδοράκι.

Η απλότητα των υλικών και των εικονογραφικών σχεδίων κάνει την εικονογράφηση να ξεχωρίζει και κερδίζοντας τον αναγνώστη. Η εικονογράφηση αποτέλεσε σημαντικό ρόλο στον εν λόγω βιβλίο, καθώς εξαιτίας της μικρής έκτασης του κειμένου μεγάλης συμμετοχής του αναγνώστη, η «βαρύτητα» της μετάδοσης των πληροφοριών είναι εικονιστική. Παρόλα αυτά η συνεργασία του κειμένου και την εικόνας βρίσκεται σε απόλυτη αρμονία και ισορροπία.

6.3 «Το μυστικό του μπλε κύκλου» (2019)

6.3.1 Πλοκή

Το εκπαιδευτικό αυτό βιβλίο έχει δημιουργηθεί στο πλαίσιο της Δράσης COST ES1403 του Ευρωπαϊκού Δικτύου COST με την επωνυμία NEREUS, την οποία προεδρεύει και συντονίζει η διευθύντρια του Διεθνούς Ερευνητικού Κέντρου Νερού Νηρέας του Πανεπιστημίου Κύπρου, Δρ. Φάττα-Κάσινου και του ερευνητικού έργου ANSWER (H2020-MSCA-ITN-2015/675530) στο οποίο είναι συντονίστρια. Η επιστημονική ομάδα του Νηρέα συμπράττει με τους δημιουργούς Αντώνη Παπαθεοδούλου και Ίριδα Σαμαρτζή για τη δημιουργία ενός εικονογραφημένου βιβλίου γνώσεων με θέμα το νερό.

Η κυρία Φάττα-Κάσινου, σε συνέντευξη που έδωσε στο ηλεκτρονικό περιοδικό για το παιδικό βιβλίο «Κόκκινη Αλεπού» σχολίασε τι ήταν αυτό που την παρακίνησε για την δημιουργία ενός τέτοιου βιβλίου: *«Η συγγραφή ενός παιδικού βιβλίου που ν' αφορά στο νερό υπήρχε στο μυαλό μου ως προσωπικός στόχος και επιθυμία εδώ και πολλά χρόνια. Από μικρή αγαπούσα πολύ τη χημεία και αυτό με ώθησε να σπουδάσω Χημικός Μηχανικός και τελικά να ασχοληθώ με τη μηχανική περιβάλλοντος και συγκεκριμένα με την έρευνα στον τομέα της διαχείρισης υδάτων και υγρών αποβλήτων. Με πολλή δουλειά, επιμονή και τύχη κατάφερα να δημιουργήσω μια καταπληκτική ομάδα από εξαιρετικούς ερευνητές που όλοι υπεραγαπούν την έρευνα και οι προσπάθειες της ομάδας έφεραν μεγάλες επιτυχίες με χρηματοδότηση για έρευνα και οι οποίες συνέβαλαν στη δημιουργία αυτού του εκπαιδευτικού βιβλίου. Οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ στο Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα των Δράσεων Marie Skłodowska-Curie και COST (European Cooperation in Science and Technology) για την χρηματοδότηση του έργου ANSWER (H2020-MSCA-ITN-2015/675530) και της Δράσης NEREUS (COST Action ES1403) που συντονίζω, στο*

πλαίσιο των οποίων δημιουργήθηκε αυτό το βιβλίο. Όλες οι γνώσεις που προκύπτουν μέσα από την εργαστηριακή επιστημονική έρευνα γίνονται πιστεύω περισσότερο πολύτιμες όταν με απλό τρόπο μεταφέρονται στην κοινωνία και όλοι ενημερώνονται για τα θέματα τα οποία απασχολούν τη σχετική επιστημονική κοινότητα. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι να καταφέρεις να κεντρίσεις το ενδιαφέρον των μικρών αναγνωστών με στόχο την ενδυνάμωση της ενημέρωσης των ανθρώπων από μικρή ηλικία, αλλά και με τον έμμεσο στόχο στο να ανακαλύψουν τα παιδιά πως ίσως κάποια από αυτά να θελήσουν στο μέλλον να ασχοληθούν με τις επιστήμες, τη μηχανική, την έρευνα.»

Από την πλευρά τους οι δημιουργοί, Αντώνης Παπαθεοδούλου και Ίρις Σαμαρτζή σε συνέντευξη (2019), σχολίασαν για την συνεργασία αυτή: «Εμείς κληθήκαμε να βοηθήσουμε με λέξεις και χρώματα. Το βιβλίο αυτό για το νερό και την επαναχρησιμοποίησή του το γράψαμε μαζί με σπουδαίους επιστήμονες και υπέροχους ανθρώπους. Γράφτηκε σε καφετέριες της Λευκωσίας, εικονογραφήθηκε κυριολεκτικά σε πλοία και αεροπλάνα, διορθώθηκε σε πανεπιστήμια και διεθνή συνέδρια. Η διαδικασία του γραψίματος έμοιαζε πιο πολύ με σεμινάριο. Εμείς λέγαμε ιδέες για παραδείγματα και για διατυπώσεις και οι επιστήμονες του Νηρέα μας εξηγούσαν γιατί μας κάνουν ή δεν μας κάνουν, μας ανέλυαν πόσα ακόμη σημαίνουν οι συγκεκριμένες λέξεις. Κι όπως είναι λογικό, από τη μία απορία στην άλλη, φεύγαμε γνωρίζοντας πολύ περισσότερα, αλλά και μην ξέροντας τι από όλα θα διαλέξουμε να πούμε! Από τους ρύπους πηγαίναμε στα αντιβιοτικά, από τα αντιβιοτικά στο πώς μεταλλάσσουν με τρόπο που δεν θέλουμε την πανίδα. Μαζί, ανακαλύψαμε πώς και τα πιο εξιδεικευμένα θέματα τελικά μας αφορούν όλους, συνδέονται με όλα και φυσικά μπορούν να έχουν την πιο εκλαϊκευμένη, ενδιαφέρουσα, παιχνιδιάρικη, εκδοχή τους. Όταν δε ερχόταν η ώρα των διορθώσεων... εκεί καταλάβαμε τι σημαίνει επιστήμη και πόση σημασία έχουν οι λεπτομέρειες, ένα κόμμα που μπήκε λίγο πιο πριν από ό,τι έπρεπε, ένα χρώμα που δεν ανταποκρίνεται ακριβώς στην πραγματικότητα. Το βιβλίο το φτιάξαμε μαζί με τη Δέσπω και την ομάδα της για να κάνουμε και τα μικρά παιδιά μέλη, κοινωνούς, της Κοινωνίας του Αέναου Μπλε Κύκλου της BlueCircle Society, μιας πραγματικής ομάδας (ναι, τα ονόματα είναι φανταστικά, αλλά οι καθηγητές μας είναι πραγματικοί) νέων επιστημόνων και ερευνητών ταγμένων να καθαρίζουν, να προστατεύουν, να φροντίζουν, το πιο πολύτιμο αγαθό στη Γη: το νερό.»

Επιπρόσθετα η διευθύντρια του Διεθνούς Ερευνητικού Κέντρου Νερού Νηρέας του Πανεπιστημίου Κύπρου, Δρ. Φάττα-Κάσινου (2019) σε συνέντευξη επισήμανε την σημαντικότητα της συνεργασίας της με τους δημιουργούς για την υλοποίηση της ιδέας της. Πιο συγκεκριμένα ανέφερε: *{Ο Αντώνης και η Ίρις, με το τεράστιο ταλέντο τους, συνέβαλαν στο*

να κάνουν το όνειρο μου πραγματικότητα. Το σύμπαν νομίζω πως συνωμότησε και τους έφερε στο δρόμο μου και ήμουν τόσο τυχερή που κατάλαβαν αμέσως την επιθυμία που τους περιέγραφα και μπόρεσαν να μεταφέρουν όλα αυτά τα τεχνικά, δύσκολα και ίσως ακαταλαβίστικα γενικώς περί... «νερολογίας» σε αυτό το βιβλίο που κρατάτε σήμερα στα χέρια σας. Το τελικό προϊόν αυτής της προσπάθειας, αυτό το βιβλίο δηλαδή, αποτελεί μεγάλη ικανοποίηση για μένα και τους συνεργάτες μου, Ειρήνη, Λήδα και Κώστα, μαζί με τους οποίους δουλέψαμε με πολλή αγάπη και ενθουσιασμό. Δεν είναι εύκολο να μεταφράζεις δύσκολες τεχνικά έννοιες με τρόπο που να γίνονται κατανοητές σε παιδιά, να είναι ευχάριστες και ενδιαφέρουσες και ταυτόχρονα να είναι επιστημονικά ακριβείς και σίγουρα αυτό δε θα το είχαμε καταφέρει χωρίς τον Αντώνη και την Ίριδα.}

Στόχος του βιβλίου είναι η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση των παιδιών μέσα από την ενημέρωση, την ενσυναίσθηση και την ανάπτυξη της κριτικής τους σκέψης για τα θέματα νερού, αλλά και την καλλιέργεια της περιβαλλοντικής συνείδησης. Οι επιστημονικές γνώσεις για τη ρύπανση και την απορρύπανση του νερού περνάνε στο μικρό σε ηλικία αναγνώστη με πολύ διασκεδαστικό τρόπο, μέσα από απλά λόγια αλλά επιστημονικά τεκμηριωμένα.

Η αρχή στο βιβλίο, γίνεται με το «Δρ. Τομ Άτομο», ένας από τους επιστήμονες και μελετητές της «Κοινωνίας του Αέναου Μπλε Κύκλου» και προστάτη του νερού, ο οποίος καλωσορίζει το μικρό αναγνώστη και «υποψήφιο» μέλος της κοινωνίας. Αντίστοιχα και άλλοι επιστήμονες «συστήνονται» και παρουσιάζουν πληροφορίες για το νερό και την ομάδα τους, κοινοποιώντας στον αναγνώστη όλες τις λεπτομέρειες για την επιστήμη της «νερολογίας».

Στο βιβλίο θα μπορούσαμε να προσδώσουμε έναν ακόμη τίτλο, αυτού του βιβλίου γνώσεων. Το βιβλίο είναι χωρισμένο σε οκτώ «μυστικά κεφάλαια». Αναλυτικότερα στο πρώτο κεφάλαιο μαθαίνουμε για το νερό, το ζωτικής σημασίας στοιχείο και το χημικό του τύπο, τις μορφές που το συναντάμε (υγρό, στερεό, αέριο), στο δεύτερο κεφάλαιο που το βρίσκουμε και με ποιους τρόπους το χρησιμοποιούμε, στο τρίτο κεφάλαιο για τον κύκλο που κάνει και πώς ανατροφοδοτεί λίμνες, ποτάμια και θάλασσες, τα υδραγωγεία, τον καθαρισμό του νερού, τη διαδρομή που κάνει υπογείως μέσα από σωλήνες και τον τρόπο με τον οποίο το νερό φτάνει τελικά στις βρύσες των σπιτιών μας, στο τέταρτο κεφάλαιο τα διαφορετικά είδη νερού που υπάρχουν στον πλανήτη, για να φτάσουμε στα πιο σημαντικά, στο κεφάλαιο πέμπτο για το νερό που πετάμε, στο κεφάλαιο έκτο τον τρόπο που μπορούμε να το καθαρίσουμε και να το ξαναχρησιμοποιήσουμε, στο έβδομο κεφάλαιο για τους ρύπους και τέλος στο όγδοο κεφάλαιο για την αποστολή που έχει η Κοινωνία του Αέναου Μπλε Κύκλου αλλά και δική μας αποστολή.

6.3.2 Αφηγηματικές Τεχνικές

Σύμφωνα με το Γάλλο θεωρητικό, η εστίαση ρυθμίζει την αφηγηματική πληροφορία. Η εστίαση ή αφηγηματική προοπτική, έχει σχέση με το πρόσωπο που ελέγχει την πληροφορία, που «βλέπει» την ιστορία και αναφέρεται στην σχέση που έχει ο αφηγητής με τα υπόλοιπα πρόσωπα της ιστορίας (Μίσσιου, 2020). Στην περίπτωση του «Μυστικού του Μπλε Κύκλου», ο αφηγητής γνωρίζει όσα και τα πρόσωπα της ιστορίας και αποτελεί τον αφηγητή που συμμετέχει στην ιστορία και αφηγείται σε α' πρόσωπο. Το είδος αυτό αποτελεί την εσωτερική εστίαση που εμφανίζεται σε τρία είδη, σε σταθερή, μεταβλητή, και πολλαπλή. Στην περίπτωση που μελετάμε διακρίνουμε το είδος της *μεταβλητής*, αυτής δηλαδή που «αλλάζει το εστιακό πρόσωπο και διάφορα γεγονότα αναφέρονται μέσα από την σκοπιά διαφορετικών προσώπων» (Μίσσιου, 2020:175). Πιο συγκεκριμένα η μεταβλητή εστίαση εντοπίζεται στο βιβλίο, καθώς οι διαφορετικοί χαρακτήρες, οι υπερασπιστές του νερού «παίρνουν τον λόγο» σε κάθε κεφάλαιο και αφηγούνται.

6.3.3 Χαρακτήρες

Οι χαρακτήρες μια ιστορίας αποτελούν σημαντική κειμενική παράμετρο ιδίως στα πλαίσια της αφηγηματολογίας. Ο κάθε χαρακτήρας αποκτά τη δική του ταυτότητα μέσα στην ιστορία. Συνήθως τα χαρακτηριστικά του είναι σταθερά, ενώ όταν μεταβάλλονται υπονοούν ίσως τη δύσκολη θέση στην οποία βρίσκονται (Γιαννικοπούλου, 2008).

Στο βιβλίο που μελετάμε οι χαρακτήρες που μας συστήνονται είναι σταθεροί και είναι τα μέλη της «Κοινωνίας του Αέναου Μπλε Κύκλου», δηλαδή υπερασπιστές, μελετητές, επιστήμονες και προστάτες της πιο σπουδαίας ουσίας του πλανήτη του νερού. Το ρόλο του επιμορφωτή έχει ο Δρ. Τομ Άτομος. Ο ίδιος και η ομάδα του η Δρ. Σέλια Σερλκ, ο Δρ Σκοτ Γουότερ, Ο Δρ. Λάμπης Κρούσταλος, Δρ. Αντρέ Αντίβ και η Στρατηγός Κλαίρη Κλιν μας συστήνονται σε κάθε κεφάλαιο από τα οκτώ του βιβλίου και μας μούν στα μυστικά της «νερολογίας». Τέλος μία ομάδα παιδιών, είναι αυτοί που καλούνται να μάθουν όλες τις πληροφορίες και να «ξεναγηθούν» στα «Μυστικά του μπλε κύκλου».

6.3.4 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία

Εξώφυλλο

Με βάση τη Μίσσιου (2020), το εξώφυλλο αποτελεί το πρώτο μέρος στο οποίο εστιάζει ο αναγνώστης, πολλές φορές κίνητρο για να περάσει στο εσωτερικό του έργου αλλά και μπορεί να επηρεάσει την ανταπόκριση του σε αυτό. Βλέποντας το εξώφυλλο του βιβλίου,

παρατηρούμε ένα μπλε σκούρο φόντο, με μπλε σωληνώσεις σε πιο ανοιχτή απόχρωση το οποίο αναπαριστά ένα δίκτυο ύδρευσης. Σε διάσπαρτα σημεία υπάρχουν εικονογραφικά σχέδια μικροβίων, σε αποχρώσεις τρκουάζ, κίτρινου και κόκκινου τα οποία από τα χαρακτηριστικά των προσώπων τους φαίνονται χαρούμενα να «παίζουν» στις σωληνώσεις. Στη γωνία κάτω αριστερά υπάρχει ένα παιδί το οποίο σχηματίζει το σήμα της ησυχίας με το δάχτυλό του. Ο τίτλος και η εικονογράφηση βρίσκονται σε αρμονία, καθώς το «μυστικό» του τίτλου αποτυπώνεται και στην εικονογράφηση. Ο αναγνώστης-θεατής βλέπει στα «άδυστα» των σωληνώσεων και ένα παιδί τον προτρέπει να κάνει ησυχία, μεταφέροντας τον στον κλίμα του «μυστικού» και της «εξιχνίασης» της ιστορίας για το κύριο μέρος του βιβλίου.

Αναφορικά με τα παρακειμενικά στοιχεία που εντοπίζονται στο εξώφυλλο, ο αναγνώστης-θεατής πληροφορείται για τους δημιουργούς του αφηγήματος, ως προς το κείμενο και την εικονογράφηση καθώς αναφέρονται τα ονόματα τους στο επάνω μέρος του βιβλίου με λευκά μικρά γράμματα. Στο κέντρο του βιβλίου είναι τοποθετημένος ο τίτλος «ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΜΠΛΕ ΚΥΚΛΟΥ» με μαύρα κεφαλαία γράμματα, μέσα σε έναν μεγάλο μπλε κύκλο, κείμενο και εικόνα σε πλήρη συμφωνία. Στο κάτω μέρος του βιβλίου σε ένα λευκό οριζόντιο πλαίσιο, αναφέρονται οι εκδόσεις του βιβλίου. Τέλος αξίζει να σημειωθεί πως στο εξώφυλλο υπάρχει ένα αυτοκόλλητο που πληροφορεί τον αναγνώστη για το βραβείο με το οποίο έχει τιμηθεί το βιβλίο, αυτό της «Ελληνικής Παιδικής Λογοτεχνίας» το 2019.

Εσώφυλλα-Ταπετσαρία

Στο εσώφυλλο του βιβλίου παρατηρούμε ένα μπλε φόντο με το χημικό τύπου του νερού σε λευκό χρώμα, η γραμματοσειρά του οποίου θυμίζει γραφή κιμωλίας. Ο χημικός τύπος του νερού επαναλαμβάνεται σε όλη τη σελίδα συμμετρικά, δημιουργώντας ένα μοτίβο. Μετά το εσώφυλλο, υπάρχει ένα κείμενο της Αναπληρώτριας Καθηγήτριας του Πανεπιστημίου της Κύπρου, Δέσπως Φάττα-Κασσίνου, στο οποίο περιγράφει λεπτομέρειες για τη σύλληψη της ιδέας του βιβλίου αλλά και ευχαριστήρια μηνύματα.

Η ταπετσαρία πριν το οπισθόφυλλο είναι η ίδια με την αρχική, με τη διαφορά ότι το εσώφυλλο αυτό λειτουργεί και ως «χώρος» παρουσίασης των φορέων που συμμετείχαν στην έκδοση αλλά και έναν πίνακα με της σημαίες των χωρών που συμμετέχουν στο δίκτυο επιστημόνων και οργανισμών της Δράσης NEREUSES1403 του Ευρωπαϊκού Προγράμματος COST.

Αφιέρωση

Παρατηρήθηκε πως δεν υπάρχει κάποια αφιέρωση στο εν λόγω παιδικό αφήγημα, παρά μόνο το προαναφερθέν ευχαριστήριο μήνυμα μετά το εσώφυλλο.

Γραμματοσειρά

Η γραμματοσειρά που επιλέχθηκε για τα κείμενα του βιβλίου είναι απλής μορφής, χωρίς κάποιο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό. Η μόνη αναφορά που αξίζει να σημειωθεί είναι ότι η ένταση της γραμματοσειράς αλλάζει στα κειμενικά σημεία, τα οποία πρέπει να τονιστούν από την πλευρά του συγγραφέα αλλά και για να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή από την πλευρά του αναγνώστη. Αντίστοιχα για τον ίδιο λόγο κάποιες λέξεις είναι τονισμένες με κεφαλαία γράμματα.

Οπισθόφυλλο

Το οπισθόφυλλο του βιβλίου έχει ένα κίτρινο φόντο με σταγόνες μπλε σε στυλ υδατογραφήματος αναπαριστώντας τη βροχή, η οποία «καταλήγει» στο κάτω μέρος της σελίδας, σε έναν μπλε κύκλο όπως δίνεται εικονογραφικά, περιμετρικά του οποίου είναι σχεδιασμένα ουρανοξύστες, κτίρια, καράβια, δέντρα, ποτιστήρια, σύννεφα με βροχή και ζώα, τα οποία συμβολίζουν τον κύκλο του νερού. Μέσα στον κύκλο βρίσκεται το ISBN του βιβλίου και η ηλεκτρονική διεύθυνση των εκδόσεων. Στο κάτω μέρος σε ένα λευκό οριζόντιο πλαίσιο, είναι τοποθετημένα τα σύμβολα και τα ονόματα των φορέων που συνεργάστηκαν, του «Πανεπιστημίου Κύπρου» και του «International Water Research Center» αντίστοιχα.

Η περίληψη του βιβλίου είναι τοποθετημένη στο κίτρινο φόντο, με μαύρα έντονα γράμματα σε παιγνιώδη στυλ γραφής αλλά και προτροπής ώστε ο υποψήφιος αναγνώστης να διαβάσει το βιβλίο και να ανακαλύψει το «μυστικό». Τέλος υπάρχει μία σημείωση με μπλε γράμματα, αστείου χαρακτήρα η οποία επισημαίνει στον υποψήφιο αναγνώστη, πως αν έχει φίλους μικρόβια να σιγουρευτεί πρώτα πως είναι με το μέρος του.

Βραβεία

Στους δημιουργούς του βιβλίου «Το μυστικό βιβλίο του μπλε κύκλου» (2018), στον συγγραφέα Αντώνη Παπαθεοδούλου και την εικονογράφο Ίριδα Σαμαρτζή απονεμήθηκε το Βραβείο κοινού Public 2019, στην κατηγορία Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία.

6.3.5 Εικονογράφηση

«Ο Nodelman αναφέρει πως τα εικονοβιβλία περιέχουν πληροφορίες οι οποίες αντλούνται ταυτόχρονα από τον οπτικό και εικονιστικό κώδικα και η πρόθεσή του είναι να αποδείξει ότι η ενότητά τους προκύπτει από το λεπτό παιχνίδι των δύο κωδίκων» (Μίσσιου, 2020). Οι εικόνες μεταφέρουν πληροφορίες στον αναγνώστη ακόμη και αν δεν υπάρχει κείμενο, όπως για παράδειγμα στα εικονογραφημένα βιβλία χωρίς λόγια. Όταν όμως συνδυάζεται αρμονικά η ύπαρξη των δύο τροπικότητων, κειμένου και εικόνας τότε ο αναγνώστης έχει την δυνατότητα της ανάλυσης και κατανόησης του περιεχομένου με περίσσεια λεπτομέρεια.

Στην περίπτωση του βιβλίου που αναλύουμε, η λεπτομερής παρουσίαση όλων των κειμενικών πληροφοριών του Παπαθεοδούλου, με απλά λόγια για την εύκολη κατανόηση του μικρού αναγνώστη, σε συνδυασμό με την λεπτομερή εικονογράφηση της Σαμαρτζή που μετατρέπει τον αναγνώστη-θεατή σε επιστήμονα «μεταφέροντας» τον εικονιστικά μέσα στο εργαστήριο, συμβάλλουν τόσο στην αρμονική συνύπαρξη εικόνας και κειμένου αλλά και στο βασικό σκοπό του βιβλίου, την ανάπτυξη της ενσυναίσθησης και κριτικής σκέψης απέναντι στο νερό και στο περιβάλλον και στην καλλιέργεια οικολογικής συνείδησης.

Αναλυτικότερα ο αναγνώστης-θεατής από την αρχή της εικονογράφησης μεταφέρεται στα εργαστήρια των επιστημόνων και ακολουθώντας μία λεπτομερή ξενάγηση. Η Σαμαρτζή φρόντισε να αποτυπώσει και την παραμικρή λεπτομέρεια του εργαστηρίου, από τα μικροσκόπια, του πίνακες, τα αντιδραστήρια, τους επιστήμονες με τις στολές τους και ότι άλλο υπάρχει σε ένα εργαστήριο. Καθώς αλλάζουν οι επιστήμονες την παρουσίαση των «μυστικών» του νερού, αλλάζει και ο χώρος. Έτσι λοιπόν το εικονογραφικό ταξίδι συνεχίζεται στο δωμάτιο των παιδιών, σε νησί, σε βόλτα από ψηλά με αερόστατο, σε αμμουδιά, ώστε να καταλήξει και πάλι στο εργαστήριο και στον περιβάλλοντα χώρο του Πανεπιστημίου της Κύπρου.

Αυτό που παρατηρήθηκε είναι ότι η εικονογράφος αποτύπωσε τα σχέδια ρεαλιστικά αλλά με ένα παιδικό και απλό στυλ. Όλα τα εικονογραφικά σχέδια είναι σχεδιασμένα, οι χαρακτήρες των επιστημόνων αλλά και των παιδιών έχουν αποδοθεί με σκίτσα και με πολύ απαλά περιγράμματα. Αξίζει να σημειωθεί πως δεν εντοπίστηκε η τεχνική του κολλάζ και η χρήση ανακυκλώσιμων υλικών ή ρεαλιστικών αντικειμένων στην πλαισίωση της εικονογράφησης, παρότι η τεχνική αυτή χαρακτηρίζει την εικονογράφο.

Τα χρώματα που επέλεξε η εικονογράφος, είναι ρεαλιστικά και φωτεινά, καθώς κάθε αντικείμενο ή στοιχείο φύσης αποτυπώνεται με το ρεαλιστικό του χρώμα, χωρίς να εντοπίζουμε ιδιαιτερότητες στην χρήση του χρώματος. Ο ρόλος των χρωμάτων είναι αναπαραστατικός, καθώς «η πρωταρχική του λειτουργία του χρώματος είναι να αποτυπώσει την

πραγματική απόχρωση των πραγμάτων, όπως αυτά παρουσιάζονται στον πραγματικό κόσμο, συμβάλλοντας έτσι στον ρεαλισμό και την αληθοφάνεια μιας εικόνας και βοηθώντας μας να αντιληφθούμε την πραγματικότητα» (Μίσιου, 2020:122).

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Διερευνήθηκαν έντεκα εικονογραφημένα αφηγήματα συνεργασία των Α.Παπαθεοδούλου συγγραφέα και της εικαστικού Ίριδας Σαμαρτζή τα οποία κυκλοφόρησαν από το 2011 ως το 2019. Τα αφηγήματα αυτά συνδέονται με ευρύτερα θέματα που απασχολούν την Παιδική Λογοτεχνία και επίκαιρα ζητήματα όπως η μετανάστευση και το νερό. Θέματα όπως το καλό και το κακό, ο γραμματισμός, τα συναισθήματα, και τα φανταστικά ταξίδια αποτελούν σημεία ανάπτυξης της αφήγησης των βιβλίων. Το χιούμορ, η αντίθεση και η επιδίωξη να μπορούν τα βιβλία να κρατήσουν το ενδιαφέρον του παιδιού και να προάγουν την κριτική σκέψη, αποτελούν στοιχεία που επισημαίνονται σε όλα τα έργα. Η τεχνική του κολλάζ και η χρήση ανακυκλώσιμων υλικών στην δημιουργία της εικονογράφησης δηλώνουν την σχέση των εικονογραφήσεων με ευρύτερες καλλιτεχνικές πρακτικές οι οποίες προβάλλουν και υποστηρίζουν έμμεσα την επαναχρησιμοποίηση αντικειμένων και διάφορων υλικών. Η μεταμοντέρνα διάσταση της μυθοπλασίας και η χρήση του χιούμορ υπογραμμίζουν την αφηγηματική συνοχή των ιστοριών και τη σημασία της πολυτροπικότητας στη νοηματοδότηση των συμβάντων των ιστοριών. Εκτός από πρωτότυπες μυθοπλασίες με ήρωες του παραμυθιού οι δημιουργοί έχουν διασκευάσει και κλασικά έργα της λογοτεχνίας για μικρά παιδιά (του Βερν) με εικονογράφηση που διευκολύνει την πρόσβαση στα συμβάντα των έργων. Η περίπτωση των δυο συνεργατών αποτελεί μια αξιόλογη παρουσία στη σύγχρονη Παιδική Λογοτεχνία καθώς ο διάλογός τους στη σύνθεση των έργων για το τελικό αποτέλεσμα στο σχεδιασμό των βιβλίων συμβάλει στην αποτύπωση τεχνικών και αναζητήσεων κατά χαρακτηριστικό τρόπο έτσι ώστε να θεωρούνται ότι διαθέτουν το «δικό» τους στυλ. Γενικότερα, η θεματολογία τους και τα μοτίβα που χρησιμοποιούν συνδέουν το παιδικό βιβλίο με τις ευρύτερες αναζητήσεις για το αναγνωστικό κοινό μικρής παιδικής ηλικίας. Επισημαίνεται ότι από εκδοτική άποψη τα βιβλία τους κυκλοφορούν μεμονωμένα αλλά και σε σειρά με κοινό θέμα, πράγμα που διευκολύνει γενικότερα το αναγνωστικό κοινό να εντοπίζει βιβλία με τα συγκεκριμένα θέματα που απασχολούν την κοινωνία και την εκπαίδευση. Η αξιοποίηση της τεχνολογίας των ψηφιακών μέσων στην παραγωγή των βιβλίων για παιδιά διευρύνει την διαδραστικότητα των βιβλίων και καλλιεργεί τη φιλιαναγνωσία.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Κατά το χρονικό διάστημα 2011-2019 δυο δημιουργοί έργων για παιδιά, ο Αντώνης Παπαθεοδούλου, συγγραφέας και η Ίρις Σαμαρτζή εικονογράφος προχώρησαν σε συνεργασία παράγοντας βιβλία τα οποία κυκλοφόρησαν σε σειρές και εκτιμήθηκαν από τους ειδικούς και το κοινό. Στην εργασία μας αναλύονται έργα ενδεικτικά της συνεργασίας τους και των τάσεων των εκδόσεων αυτής της περιόδου. Αντλώντας θέματα, έννοιες και μοτίβα από τον κύκλο των ζητημάτων που απασχολούν το παιδικό βιβλίο για το μικρό παιδί οι δυο δημιουργοί έδωσαν τη δική τους οπτική στα βιβλία τους. Αποτελούν χαρακτηριστική περίπτωση συνεργατών που σχεδόν για μια δεκαετία συνεργάζονται διαμορφώνοντας τα παιδικά τους αφηγήματα με αναγνωρίσιμα χαρακτηριστικά και πλήθος επινοήσεων.

Η παρούσα εργασία ασχολείται με τη μελέτη έντεκα (11) παιδικών εικονογραφημένων αφηγημάτων του συγγραφέα Αντώνη Παπαθεοδούλου σε εικονογράφιση της Ίριδας Σαμαρτζή. Μελετώνται η πολυτροπικότητα, η σχέση της εικόνας και του κειμένου εφαρμόζοντας τις θεωρίες του Nodelman και της Γιαννικοπούλου. Επιπλέον, μελετώνται οι αφηγηματικές τεχνικές σύμφωνα με την θεωρία του Genette. Διερευνάται η διακειμενικότητα και η νεωτερικότητα των κειμένων, ως προς τον σύγχρονο τρόπο γραφής μυθοπλασίας αλλά και εικονογράφισης των παιδικών αφηγημάτων.

Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στη μεθοδολογία που χρησιμοποιήσαμε αξιοποιώντας τους προαναφερθέντες θεωρητικούς ως προς την ανάλυση εικόνας και κειμένου με εφαρμογή σε παιδικά εικονογραφημένα αφηγήματα δυο συνεργατών δημιουργών.

Το δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας ασχολείται με την πρώτη σειρά έργων των δυο δημιουργών, αποτελεί μια τριλογία που συζητά το καλό και το κακό, ενώ ο γενικός τίτλος της σειράς είναι «Οι καλοί και οι κακοί». Αποτελείται από τα εξής αφηγήματα: «Οι καλοί και οι κακοί πειρατές» (2011), «Οι καλοί και οι κακοί ιππότες» (2012), «Οι καλές και οι κακές μάγισσες» (2013). Τα τρία βιβλία αξιοποιούν το σχήμα της αντίθεσης και γνωστούς ήρωες της παιδικής μυθοπλασίας, όπως πειρατές, ιππότες και μάγισσες, ενώ πραγματεύονται το φαινόμενο του εκφοβισμού μέσα από μία χιουμοριστική προσέγγιση. Οι λέξεις και οι εικόνες συνέβαλλαν από κοινού στην χιουμοριστική προσέγγιση του θέματος με απώτερο σκοπό την αντιμετώπισή του, την αποδοχή και την ευγένεια.

Το τρίτο κεφάλαιο ασχολείται με δυο αφηγήματα που θεματοποιούν τα γράμματα και κατά προέκταση ασχολούνται με τον γραμματισμό, την κατάκτηση της γλώσσας και τη σύνδεση μεταξύ των μερών του λόγου στο κείμενο καλλιεργώντας την αντίληψη των παιδιών για τη γραπτή μορφή της γλώσσας και τα γράμματα. Στο κεφάλαιο αυτό περιλαμβάνονται δυο

αφηγήματα: «Ο ραφτάκος των λέξεων» (2017), «Ένα τελευταίο γράμμα» (2017). Οι δημιουργοί καταπιάνονται με το θέμα και αποσαφηνίζουν την έννοια του γράμματος αφενός ως σύμβολο του αλφαβήτου αλλά και αφετέρου ως μέσο γραπτής επικοινωνίας μέσω ταχυδρομείου. Εικονογραφικά γίνεται ένα «παιχνίδισμα» με τα γράμματα και τις εικόνες προβάλλοντας την πολυτροπικότητα που δημιουργείται με τη χρήση τους.

Το τέταρτο κεφάλαιο περιλαμβάνει δύο αφηγήματα: «Στα κύματα της Έλλης» (2018), «Ανέβα επίπεδο» (2018). Τα αφηγήματα αποτελούν έργα, τα οποία μέσα από μυθοπλαστικές ιστορίες, με φανταστικούς ήρωες και στοιχεία σουρεαλισμού δίδουν έμφαση στο συναίσθημα. Μέσα από την περιπετειώδη πλοκή και την αφαιρετική εικονογράφηση οι δύο δημιουργοί δείχνουν πως το συναίσθημα μπορεί να επηρεάζει την πορεία αλλά και την εξέλιξη της ιστορίας, καλλιεργώντας την ενσυναίσθηση και την φιλία.

Το πέμπτο κεφάλαιο ασχολείται με τη δεύτερη σειρά έργων των Παπαθεοδούλου και Σαμαρτζή τα οποία τοποθετούνται στην κατηγορία «Ταξίδια Φαντασίας» με τα εξής αφηγήματα: «Ο γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες» (2014), «Ταξίδι στο κέντρο της γης» (2015). Πρόκειται για αφηγήματα τα οποία είναι μέρος της σειράς του Παπαθεοδούλου, «Μικρά Ταξίδια με τη Φαντασία του Ιουλίου Βερν» και αποτελούν διασκευές των γνωστών έργων του Ιουλίου Βερν. Οι δύο δημιουργοί με απλό λόγο και ρεαλιστική εικονογράφηση, προσάρμοσαν και μετέτρεψαν τα αρχικά έργα σε αφηγήματα για μικρά παιδιά, διατηρώντας τον περιπετειώδη χαρακτήρα, την δράση, την πλοκή των ιστοριών και τους αρχικούς χαρακτήρες.

Το έκτο κεφάλαιο μελετά δυο έργα των δημιουργών που σχεδιάστηκαν να λειτουργήσουν διαδραστικά. Δίνουν έμφαση σε σύγχρονα προβλήματα όπως η μετανάστευση και το νερό. Τα αφηγήματα «Παιδιά που μετακινούνται» (2018) και «Το Μυστικό του Μπλε Κύκλου» (2019) ανήκουν στο κεφάλαιο «Ειδικές συνεργασίες». Πραγματεύονται ειδικές συνεργασίες των δημιουργών με φορείς και συγκεκριμένα τον Κύκλο των Δικαιωμάτων του Παιδιού του Συνήγορου του Πολίτη, της Unicef και της Δράσης COST ES1403 του Ευρωπαϊκού Δικτύου COST με την επωνυμία NEREUS του Διεθνούς Ερευνητικού Κέντρου Νερού Νηρέας του Πανεπιστημίου Κύπρου. Αποτελούν «επίκαιρα» αφηγήματα με θέματα που απασχολούν την σύγχρονη κοινωνία, όπως το προσφυγικό και τα παιδιά που μετακινούνται και την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση του μικρού αναγνώστη σχετικά με το νερό.

Επιπλέον η μεταμοντερνιστική διάσταση του σχεδιασμού του βιβλίου γίνεται αντιληπτή από την ενδεχομενικότητα που παρουσιάζεται αρχικά στο σχήμα των αντιθέτων που χαρακτηρίζει τα τρία πρώτα βιβλία καθώς και σε άλλες ευρηματικές επινοήσεις. Συγκεκριμένα η χρήση κολλάζ που παρατηρείται σε πολλά από τα υπό συζήτηση έργα των δύο δημιουργών με

οικολογικό προσανατολισμό και στοιχεία ανακύκλωσης, δημιουργούν νέα σκηνικά για την πολυτροπικότητα και κατευθύνουν την πρόσληψη του αφηγήματος μέσα από διαφορετικές αλλά εντελώς σύγχρονες οπτικές καλλιτεχνικού και κοινωνικού προβληματισμού. Γενικότερα η μετανεωτερική μυθοπλασία των βιβλίων των δύο δημιουργών, αναδεικνύει τη συμμετοχή τους σε τρόπους έκφρασης συνδεδεμένους με τα ευρύτερα καλλιτεχνικά ρεύματα σε μία συγκυρία που διέπετε από τις δυναμικές των σύγχρονων συμβάντων της περιόδου 2010-2020 και επηρέασαν την ζωή των ενηλίκων δημιουργών και των παιδιών αναγνωστών. (Σπανάκη, Προσωπική Επικοινωνία 25/8/2020).

Επιπρόσθετα, η μελέτη των εκδόσεων των δυο δημιουργών οδηγεί στην επισήμανση ότι τα παρακειμενικά δεδομένα στο σύνολο των βιβλίων είναι μεταμοντέρνα και αξιοποιούν την τρέχουσα τεχνολογία, επιδιώκοντας τη διαδραστικότητα των βιβλίων. Για παράδειγμα η εναρμόνιση της έκδοσης με την ανάπτυξη της τεχνολογίας και την δυνατότητα ακουστικής αφήγησης με την χρήση QR-Code, καθώς και το διαφημιστικό «kidclub Βιβλιοπαρέα», στοιχεία που εμπεριέχονται στο βιβλίο «Ο ραφτάκος των λέξεων» (2017), έδωσαν μία άλλη πνοή και χρήση στο βιβλίο κάνοντάς το πιο διαδραστικό και προσκαλώντας τη συμμετοχή του παιδιού αναγνώστη. Η πολυτροπικότητα των εικόνων σε σχέση με τα κείμενα, όπως παρουσιάζεται στα επί μέρους κεφάλαια για τα διαφορετικά βιβλία ωθεί τον αναγνώστη-θεατή σε μία λεπτομερή παρατήρηση των παρακειμενικών στοιχείων και συμβάλλει θετικά στην κατανόηση του κειμένου και στην ανάπτυξη κριτικής σκέψης ως προς το θέμα που διαπραγματεύεται το κάθε βιβλίο ή η κάθε σειρά.

Ως προς το εικονογραφικό στυλ που απεικονίζεται στα υπό συζήτηση έργα παρατηρείται ποικιλία στις εικαστικές αναζητήσεις. Σε όλα τα βιβλία υπάρχουν σκίτσα, ενώ μεγάλη είναι η παρουσία ανακυκλώσιμων υλικών και της τεχνικής κολλάζ. Επίσης, πολλά από τα σχέδια είναι αφαιρετικά, ενώ μεγαλύτερος ρεαλισμός εντοπίζεται στην σειρά διασκευασμένων βιβλίων του Ιουλίου Βερν.

Αναφορικά με το κείμενο του συγγραφέα, είναι προσιτό στα παιδιά, με σύγχρονο λόγο αλλά και με χιουμοριστικό χαρακτήρα. Οι αφηγηματικές τεχνικές που ακολούθησε ο συγγραφέας δεν παρουσιάζουν μεγάλη διαφοροποίηση στα αφηγήματα που μελετήθηκαν. Χρησιμοποιείται ο αφηγηματοποιημένος λόγος, και στα διαλογικά μέρη ο αναπαριστώμενος λόγος. Η εστίαση του αφηγητή κατά κύριο λόγο ήταν μηδενική, ενώ σε μερικές περιπτώσεις υπήρχε εσωτερική εστίαση καθώς ο αφηγητής εστίαζε σε ένα μόνο πρόσωπο.

Η εργασία αυτή ανέδειξε μέσα από συνεντεύξεις με την εικονογράφο Ίριδα Σαμαρτζή ορισμένες όψεις της εξέλιξης της καλλιτεχνικής πορείας της, Γι' αυτό το λόγο κρίθηκε σκόπιμο

να αναφερθούν οι διακρίσεις που έλαβε η ίδια αλλά και τα έργα της. Σημαντικός σταθμός στην επαγγελματική της πορεία ήταν το 2016 όταν απέσπασε το «Διεθνές Βραβείο Compostela 2016» για εικονογραφημένα βιβλία, με το βιβλίο «Ένα τελευταίο γράμμα» σε κείμενο του Αντώνη Παπαθεοδούλου από τις εκδόσεις Παπαδόπουλος. Όπως σχολιάζει η ίδια σε προσωπική συνέντευξη (2020), υπάρχει η Ίρις «πριν και μετά το βραβείο» καθώς όταν ανατρέχει σε παλιές δουλειές της διαπιστώνει πως έχουν αλλάξει πολλά στην ίδια αλλά και στον τρόπο που δουλεύει και σκέφτεται την εικονογράφιση και πως αν τώρα της ανέθεταν ένα από τα βιβλία που μελετήθηκαν στην παρούσα εργασία θα τα χειριζόταν διαφορετικά ίσως ως προς την τεχνική και το ύφος.

Αξίζει να αναφερθεί πως η Ίρις Σαμαρτζή ήταν η υποψήφια Ελληνίδα εικονογράφος για το Παγκόσμιο Βραβείο Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους «Hans Christian Andersen Award 2020» και «Hans Christian Andersen Award 2021».

Σπουδαία διάκριση για τους δύο δημιουργούς πέρα από το βραβείο Compostela, αποτελεί η υποψηφιότητά τους για το βραβείο ALMA (Astrid Lindgren Memorial Award), το οποίο αποτελεί το κορυφαίο βραβείο για δημιουργό παιδικών βιβλίων (συγγραφέα ή εικονογράφο) ή φορέα φιλαναγνωσίας. Απονέμεται κάθε χρόνο από το 2002, όταν και θεσμοθετήθηκε από τη Σουηδική κυβέρνηση, με σκοπό να ενισχύσει το ενδιαφέρον για τη λογοτεχνία για παιδιά και νέους.

Το έργο των δυο δημιουργών αποτυπώνει χαρακτηριστικά στοιχεία των τάσεων και των θεμάτων που απασχολούν την Παιδική Λογοτεχνία κατά τη δεκαετία 2010-2020. Η πολυτροπική διάσταση των εκδόσεων των αφηγημάτων και η προσέγγιση από πλευράς τους εξαιρετικά επίκαιρων θεμάτων αναδεικνύει την συμβολή τους στην παραγωγή νεωτερικού αφηγήματος για παιδιά στην Ελλάδα και την Κύπρο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πρωτεύουσα βιβλιογραφία

Παπαθεοδούλου, Α., (2011), *Οι καλοί και οι κακοί πειρατές*, Αθήνα: Παπαδόπουλος.

Παπαθεοδούλου, Α., (2012), *Οι καλοί και οι κακοί ιππότες*, Αθήνα: Παπαδόπουλος.

Παπαθεοδούλου, Α., (2013), *Οι καλές και οι κακές μάγισσες*, Αθήνα: Παπαδόπουλος.

Παπαθεοδούλου, Α., (2014), *Ο γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες*, Αθήνα: Παπαδόπουλος.

Παπαθεοδούλου, Α., (2015), *Ταξίδι στο κέντρο της γης*, Αθήνα: Παπαδόπουλος.

Παπαθεοδούλου, Α., (2017), *Ένα τελευταίο γράμμα*, Αθήνα: Παπαδόπουλος.

Παπαθεοδούλου, Α., (2017), *Ο Ραφτάκος των λέξεων*, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Παπαθεοδούλου, Α., (2018), *Ανέβα επίπεδο*, Αθήνα: Παπαδόπουλος.

Παπαθεοδούλου, Α., (2018), *Στα κύματα της Έλλης*, Αθήνα: Παπαδόπουλος.

Παπαθεοδούλου, Α., (2018), *Παιδιά που μετακινούνται*, Unicef, Συνήγορος του Πολίτη.

Παπαθεοδούλου, Α., (2019), *Το μυστικό του μπλε κύκλου*, Αθήνα: Παπαδόπουλος.

Δευτερεύουσα βιβλιογραφία

Αρτζανίδου, Ε., (2014). ΔΙΑΒΑΣΜΑΤΑ / Διασκευάζοντας τον Ιούλιο Βερν. Think free oripionion magazine, Ανακτήθηκε στις 11/09/2020 από:

<https://www.thinkfree.gr/%ce%b4%ce%b9%ce%b1%ce%b2%ce%b1%cf%83%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b1-%ce%b4%ce%b9%ce%b1%cf%83%ce%ba%ce%b5%cf%85%ce%ac%ce%b6%ce%bf%ce%bd%cf%84%ce%b1%cf%82-%cf%84%ce%bf%ce%bd-%ce%b9%ce%bf%cf%8d%ce%bb%ce%b9/>

Αρτινοπούλου Β., (2010). *Η σχολική διαμεσολάβηση- Εκπαιδεύοντας τους μαθητές στη διαχείριση της βίας και του εκφοβισμού*, Αθήνα, Εκδ.: Νομική Βιβλιοθήκη Σ.σ.: 45-46, 144.

Βερν, Ι., (1999), *Ο γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες*, μτφ. Μαριάννα Τζιαντζή, Αθήνα: ΕΡΕΥΝΗΤΕΣ.

Βερν, Ι., (2005), *Ταξίδι στο κέντρο της Γης*, μτφ. Μαρία Σπηλιοπούλου, Αθήνα: ΜΟΝΤΕΡΝΟΙ ΚΑΙΡΟΙ.

Γιαννικοπούλου, Α. (2006). Πρωτοπρόσωπη αφήγηση στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο. Το Εγώ του κειμένου και το Εγώ της εικόνας συναντούν το Εγώ του αναγνώστη. Τζ. Καλογήρου (Επιμ.), *Το εικονογραφημένο βιβλίο δεν είναι μόνο για μικρά παιδιά* (σελ. 17-39). Αθήνα: Παπαδόπουλος.

Γιαννικοπούλου, Α. (2008). *Στη χώρα των Χρωμάτων: Το σύγχρονο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο*, Αθήνα: Παπαδόπουλος

Γιαννικοπούλου, Α., & Πρεβεζάνου, Β., (2010). *ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ*, Αθήνα: ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ.

Γιαννικοπούλου, Α. & Πασχαλίδου, Ε. (2014). ΤΑ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΣΤΟ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟ ΒΙΒΛΙΟ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ. *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού*, 13, 79-91. Ανακτήθηκε 28 Αυγούστου 2020 από: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/omep/article/view/17919>

Γιαννικοπούλου, Α. (2016). *Το εικονογραφημένο βιβλίο στην προσχολική εκπαίδευση, Φιλιαναγνωστικές δράσεις*, Αθήνα: Πατάκης.

Γραμματάς, Θ.Α., & Μουδατσάκης, Τ., (2008). *Θέατρο και πολιτισμός στο σχολείο για την επιμόρφωση εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης*, Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Genette, G., (2007), *Σχήματα III*, Αθήνα: Πατάκη.

Καλκάνη, Ε. (2006). Οι διασκευές αριστοφανικών κωμωδιών για παιδιά: το παράδειγμα της Ειρήνης, από τη Σ. Ζαραμπούκα, *Κείμενα* 4, 1-21.

Ανακτήθηκε 19 Δεκεμβρίου, 2020 από: <http://keimena.ece.uth.gr>

Καψωμένος, Ε.Γ. (2003). *Η θεωρία του αφηγηματικού λόγου του Gérard Genette: Αφηγηματολογία. Θεωρία και μέθοδοι ανάλυσης της αφηγηματικής πεζογραφίας*, Αθήνα: Πατάκης.

Κοσκινίδου, Ζ., (2018). Μικρά ταξίδια με τη φαντασία του Ιουλίου Βερν, Κόκκινη Αλεπού. Ανακτήθηκε στις 11/9/2021 από:

<https://kokkinialepou.gr/mikra-taxidia-me-ti-fantasia-tou-iouliou-vern/>

Καλογήρου, Τ. (2003). *Τέρψεις και ημέρες ανάγνωσης*. Τόμος Β'. Αθήνα: Εκδόσεις της Σχολής Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου.

Καρπόζηλου, Μ. (1994). *Το Παιδί στη Χώρα των Βιβλίων*, Αθήνα: Καστανιώτης

Κουπάννου, Α., (2019). Γιαπωνέζικος κήπος: συνέντευξη με τον Αντώνη Παπαθεοδούλου, Χάρτης, 6. Ανακτήθηκε 25/8/2021 από:

<https://www.hartismag.gr/hartis-6/hartaki/giapwnezikos-khpos-synenteyxh-me-ton-antwnh-paraioeodoyloy>

Kepes, G., (1944), *The Language of vision*, Chicago.

Μίσσιου, Μ. (2020). *Βουβά κόμικς και εικονοβιβλία: Τεχνικές αφήγησης στα βιβλία*

χωρίς λέξει,. Αθήνα: ΚΑΛΕΙΔΟΣΚΟΠΙΟ.

Nodelman, P. (1988). *Words about Pictures: The Narrative Art of Children's Picture Books*, London: The University of Georgia Press.

Nodelman, P., (2009), *Λέξεις για τις εικόνες. Η αφηγηματική τέχνη του παιδικού εικονογραφημένου βιβλίου*, Μτφ.: Πέτρος Παναού, Αθήνα: Πατάκη.

Οικονομίδου, Σ. (2000). *Χίλιες και μία ανατροπές*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Παπαθεοδούλου, Α., (2015), *Οι «καλοί και οι κακοί»*, του Αντώνη Π. και της Ίριδας Σ., Προσωπική Συνέντευξη στον Απόστολο Πάππο για το Elniplex στις 26/04/2015. Ανακτήθηκε στις 15/04/2020 από το: <https://www.elniplelex.com/%CE%BF%CE%B9-%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CE%BF%CE%AF-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BF%CE%B9-%CE%BA%CE%B1%CE%BA%CE%BF%CE%AF->

[%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B1%CE%BD%CF%84%CF%8E%CE%BD%CE%B7-%CF%80-%CE%BA%CE%B1%CE%B9/](#)

Παπαθεοδούλου, Α., (2015), Ο συγγραφέας Αντώνης Παπαθεοδούλου μιλά για τη σχολική βία!, Προσωπική Συνέντευξη στο Public Blog στις 04/03/2015. Ανακτήθηκε στις 10/04/2020 από το:

<https://blog.public.gr/scholiki-via-tropi-antimetopisis-o-singrafeas-antonis-papatheodoulou-aranta-stis-erotisis-tou-public-blog>

Παπαθεοδούλου. Α., & Σαμαρτζή. Ι., (2019). Κόκκινη Αλεπού, Ανακτήθηκε στις 30/8/2021 από:

<https://kokkinialepou.gr/emeis-klithikame-na-voithisoyme-me-lexe/>

Παπαντωνάκης, Γ.Δ. & Κωτόπουλος, Τ.Η. (2011), *Σκηνικό Χαρακτήρες και πλοκή.* Διαβάζοντας ένα λογοτεχνικό κείμενο για παιδιά και νέους, Αθήνα:ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΙΩΝ.

Παπούλια Τζελέπη, Π., (2001). *Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ,* Αθήνα: ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ.

Πατέρα, Α. & Τσιλιμένη, Τ., (2012). *Φιλαναγνωσία και κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού: Θεωρητικές προσεγγίσεις, δραστηριότητες και παιχνίδια,* Αθήνα: Επίκεντρο.

Roen, D., & Karolides, N. (2005). Louise Rosenblatt: A Life in Literacy, The Alan Review.

Σπανάκη, Μ. (2011). *Ο Καζαντζάκης και η Παιδική Λογοτεχνία, Μύθος και Ιστορία στα Μυθιστορήματα- Ο Μέγας Αλέξανδρος στα παλάτια της Κνωσού,* Κύπρος: Gutenberg

Σπανάκη, Μ. (2020). Προσωπική Επικοινωνία στις 25/8/2020.

Σαμαρτζή, Ι., (2020), Προσωπική Συνέντευξη, (Μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στις 26/5/2020).

Σαμαρτζή. Ι., (2020), Ίρις Σαμαρτζή: Τα φαντασιακά της σύμπαντα, υποψήφια για το βραβείο ALMA. Προσωπική Συνέντευξη στην Πέπη Νικολοπούλου για το elculture στις 19/11/2020.

Ανακτήθηκε στις 10/9/2021 από:

<https://www.elculture.gr/blog/article/iris-samartzi-ta-fantasiaka-tis-sybanta-ypopsifia-gia-to-vraveio-alma/>

Συνήγορος του Πολίτη Ανεξάρτητη Αρχή. (2019). ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ: Δράσεις για τα δικαιώματα των παιδιών που μετακινούνται, Ανακτήθηκε στις 6/9/2021 από: <https://www.synigoros.gr/resources/20190314-dt.pdf>

Sigmud. F., (2014). *Ψυχολογία των μαζών και ανάλυση του εγώ*, μτφ. Παπατσογιάννης Αθήνα: Πλέθρον, Σελ 40-42.

Sipe, L. R. (1998). How picture books work: A semiotically framed theory of text–picture relationships, *Children’s Literature in Education*, 29, 97– 108.

Τάφα, Ε., (2011). *Ανάγνωση και γραφή στην προσχολική εκπαίδευση*, Αθήνα: Πεδίο.

Τζιόβας Δ., (1987). *Μετά την Αισθητική- Θεωρητικές Δόκιμες και Ερμηνευτικές Αναγνώσεις της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα: Γνώση. Σ.σ.: 54.

Τζιόβας Δ., (1993). *Το Παλίμψηστο της Ελληνικής Αφήγησης- Από την αφηγηματολογία στη διαλογικότητα*. Αθήνα: Εκδόσεις Οδυσσεάς Σ.σ.: 38.

Yannicopoulou, A. A. (2003). The visual meanings of written texts: The puns. *International Journal of Learning*, 10, 1-10.

Φαρίνου- Μαλαματάρη, Γ., (1987). *Αφηγηματικές τεχνικές στον Παπαδιαμάντη (1887-1910)*, Αθήνα: Κέδρος σ.σ.: 38, 80, 90, 96, 171, 227.

Φάττα – Κάσινου Δ. (2019). Δέσπω Φάττα – Κάσινου, Κόκκινη Αλεπού. Ανακτήθηκε στις 30/8/2021 από:

<https://kokkinialepou.gr/despo-fatta-kasinoy/>

Φεγγερού, Π. (2012). Τα κλασσικά εικονογραφημένα και το ιστορικό μυθιστόρημα για παιδιά: μύθος και πραγματικότητα. (Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή), Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Τμήμα Παιδαγωγικό Δημοτικής Εκπαίδευσης.

Χαραλαμπάκης, Χ., (1993). Παρατηρήσεις στη γλώσσα του παιδικού βιβλίου (σελ. 57-74). Α. Κατσίκη-Γκίβαλου (Επιμ.), *Παιδική Λογοτεχνία: θεωρία και Πράξη*. Τόμ. Α. Αθήνα: Καστανιώτης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΩΝ

Βιογραφικό σημείωμα του συγγραφέα Αντώνη Παπαθεοδούλου

<https://www.epbooks.gr/sygrafeis/papatheologou-antonis/>

Ο Αντώνης Παπαθεοδούλου γεννήθηκε το 1977 στον Πειραιά. Σπούδασε κινούμενο σχέδιο και εργάζεται στη διαφήμιση. Από το 1999 γράφει και μεταφράζει ιστορίες, τραγούδια και σενάρια για παιδιά.

Βιβλία του έχουν βραβευτεί με το Κρατικό Βραβείο Εικονογραφημένου Παιδικού Βιβλίου, με το βραβείο του Κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου, το Βραβείο Εικονογραφημένου Παιδικού Βιβλίου του περιοδικού Διαβάζω, το Βραβείο Βιβλίου Γνώσεων του Κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου (IBBY), το Ειδικό Βραβείο Βιβλιοπωλών Public κ.ά.

Το βιβλίο Ένα Τελευταίο Γράμμα που δημιούργησε με την Ίριδα Σαμαρτζή απέσπασε το Διεθνές Βραβείο Compostela 2016. Πολλά βιβλία του έχουν συμπεριληφθεί στις λίστες των WhiteRavens της Διεθνούς Παιδικής Βιβλιοθήκης του Μονάχου επί σειρά ετών.

Βιβλία του έχουν μεταφραστεί στα γαλλικά, αγγλικά, σουηδικά, ισπανικά, πορτογαλικά, γαλικικά, καταλανικά, κινεζικά, κορεατικά και ιαπωνικά, κι έχουν μεταφερθεί στο θέατρο και το κουκλοθέατρο.

Βιογραφικό σημείωμα της εικονογράφου Ίρις Σαμαρτζή

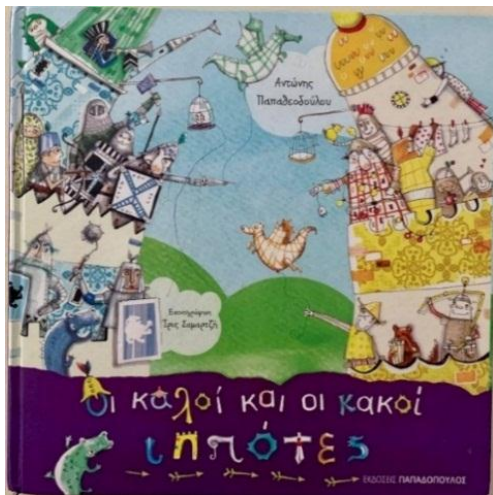
<https://www.epbooks.gr/eikonografoi/samartzi/>

Η Ίρις Σαμαρτζή γεννήθηκε στην Αθήνα. Σπούδασε Γραφιστική και Αρχιτεκτονική εσωτερικού χώρου-διακόσμηση στη Σχολή Βακαλό, από όπου αποφοίτησε με υποτροφία. Έχει παρακολουθήσει σεμινάρια παιδικής ζωγραφικής και δραματικής τέχνης στην εκπαίδευση. Ασχολείται από το 2004 με την εικονογράφηση παιδικών βιβλίων και πολλά βιβλία της έχουν βραβευτεί.

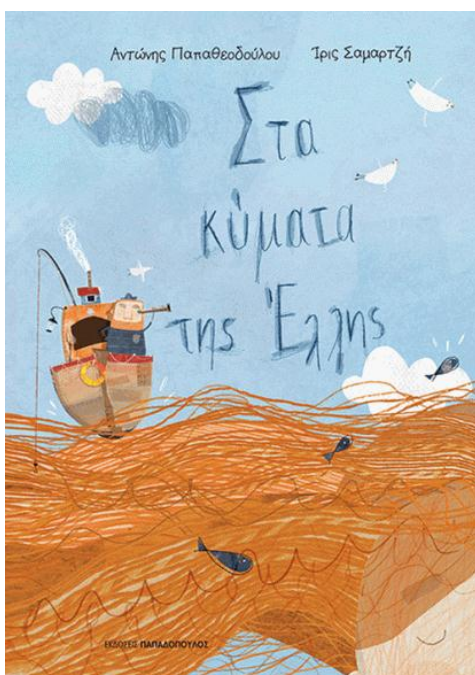
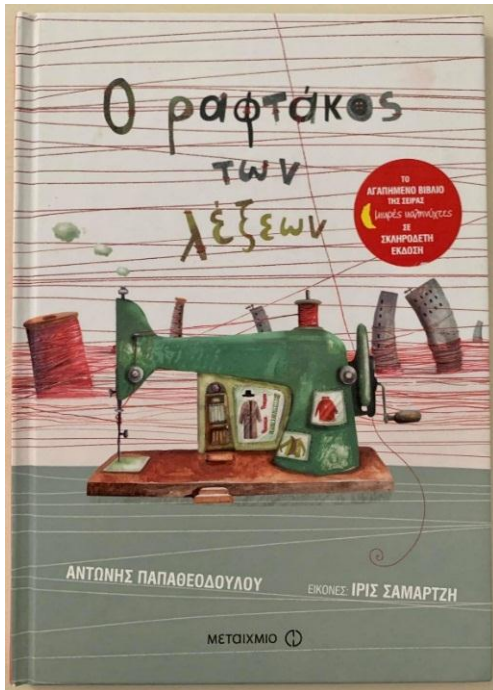
Το 2012 τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο Εικονογραφημένου Παιδικού Βιβλίου για το βιβλίο του Αντώνη Παπαθεοδούλου Οι καλοί κι οι κακοί πειρατές. Το 2014 το βιβλίο Οδύσσεια, η πολυμήχανη ιστορία της Μ. Αγγελίδου αναγράφηκε στους τιμητικούς πίνακες του IBBY HONOUR LIST για την εικονογράφησή του. Το 2015 βραβεύτηκε από τον Κύκλο Ελληνικού Παιδικού βιβλίου για το βιβλίο της Α. Δαρλάση Το Παλιόπαιδο. Το 2016 εικονογράφησε το βιβλίο Ένα Τελευταίο Γράμμα του Αντώνη Παπαθεοδούλου, το οποίο απέσπασε το Διεθνές Βραβείο Compostela 2016, και το Καλοκαίρι, φθινόπωρο, χειμώνας, άνοιξη, καλοκαίρι... της Αργυρούς Πιπίνη, το οποίο κέρδισε Βραβείο από τον Κύκλο Ελληνικού Παιδικού βιβλίου. Το 2017, βραβεύτηκε με Κρατικό Βραβείο και Βραβείο από τον Κύκλο Ελληνικού Παιδικού βιβλίου για το βιβλίο του Σωτήρη Τριβιζά Ο μαγικός κόσμος του Φεδερίκο. Παράλληλα, διδάσκει εικαστικά σε παιδιά προσχολικής ηλικίας και πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

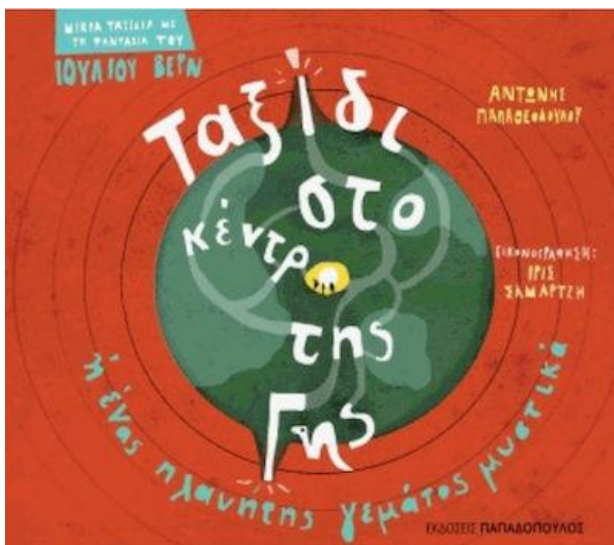
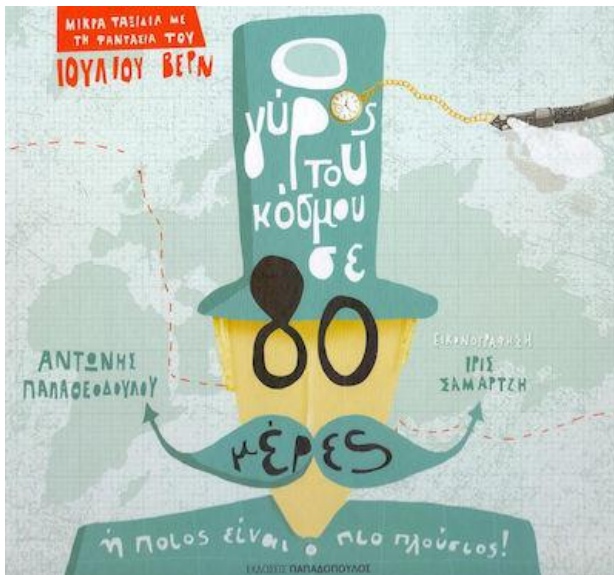
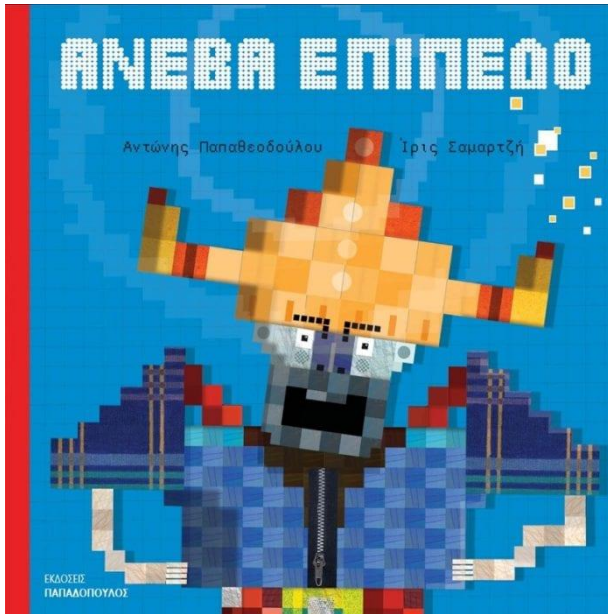
Η Ίρις Σαμαρτζή είναι η υποψήφια Ελληνίδα εικονογράφος για το Παγκόσμιο Βραβείο Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους Hans Christian Andersen Award 2020.

ΕΞΩΦΥΛΛΑ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΑΦΗΓΗΜΑΤΩΝ

**ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΟΥ ΙΡΙΣ
ΣΑΜΑΡΤΖΗ ΣΤΙΣ 21/05/2020 (Μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου)**

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΡΙΣ ΣΑΜΑΡΤΖΗ:

Καταρχάς πριν ξεκινήσω, να σου πω ότι τα βιβλία αυτά τα έχω κάνει πριν πολλάααααχρόνια..Από τότε έχουν αλλάξει πολλά σε μένα, στον τρόπο που δουλεύω, που σκέφτομαι την εικονογράφηση κλπ. Οπότε θα προσπαθήσω όσο μπορώ να μπω στο ρόλο του παλιού μου εαυτού για να σου απαντήσω. Εν ολίγοις αν τώρα μου ανέθεταν ένα από αυτά τα βιβλία θα το χειριζόμουν διαφορετικά ίσως ως προς την τεχνική και το ύφος.

ΚΑΛΟΙ ΚΑΙ ΚΑΚΟΙ:

1.Παρατήρησα μία αντίθεση στα χρώματα μεταξύ των καλών και κακών. Πιο συγκεκριμένα στους κακούς χρησιμοποιείται πιο ψυχρά χρώματα ενώ στους καλούς πιο θερμά. Για ποιο λόγο θέλατε να τονίσετε την αντίθεση των δύο;

Σαφέστατα συμβαίνει αυτό. Έγινε επίτηδες για να τονίζεται η αντίθεση. Απλά ενώ κάποιος θα θεωρούσε ότι θα βάλω τα θερμά στους κακούς-που βράζουν και κοκκινίζουν από το θυμό τους- επέλεξα να κάνω το αντίθετο γιατί μια θερμή παλέτα έχει πιο χαρούμενους τόνους (πορτοκαλί-κίτρινο- ροζ- κόκκινο κλπ.). Και στο προφίλ των καλών που καλοπερνάνε, απολαμβάνουν τη ζωή και κάνουν πλάκες, ταιριάζανε πιο πολύ τα θερμά φωτεινά χρώματα λόγω της ιδιοσυγκρασίας τους.

2.Τα σκίτσα που επιλέξατε να σχεδιάσετε πως τα εμπνευστήκατε; Τι υλικά χρησιμοποιήσατε;

Σε αυτή τη σειρά δούλεψα με μαρκαδοράκι μαύρο. Μετά τα περιγράμματα έκανα τα γεμίσματα με χρωματιστούς μαρκαδόρους και ξυλομπογιές. Και μετά σκανάρισμα και επεξεργασία στον υπολογιστή. Οι χαρακτήρες ήθελα να είναι αστείοι και ο κάθε καλός να έχει το alterego του σε έναν κακό. Αυτό ισχύει σε όλα τα βιβλία της σειράς ώστε στο τέλος όταν συμπυλώνονται να βρίσκει ο καθένας το αντίθετό του- το φίλο του. Τα επιμέρους χιουμοριστικά σκηνικά και τις λεπτομέρειες τα έκανα με τη βοήθεια του γιου μου που ήταν

μικρός τότε και διασκέδαζε πολύ βοηθώντας με να βρούμε τα χαρακτηριστικά των ηρώων. Θεωρώ ότι οι λεπτομέρειες σε ένα βιβλίο κερδίζουν πάντα τα παιδιά και οξύνουν την παρατηρητικότητα τους. Και ανακαλύπτουν ότι παράλληλα με την κεντρική ιστορία, ουσιαστικά εξελίσσονται κι άλλες μικρές ιστορίες από πίσω. Είναι ένα ωραίο παιχνίδι αναζήτησης που τους παρέχω όποτε μου το επιτρέπει ένα κείμενο.

3. Η παρουσίαση των ηρώων σας στις σελίδες (στα αριστερά οι κακοί και στα δεξιά οι καλοί) είναι για να δώσετε έμφαση στην σύγκριση;

Ναι ήθελα να είναι ένα μοτίβο που να επαναλαμβάνεται από την αρχή μέχρι το τέλος. Και σιγά σιγά να πλησιάζουν τα δυο καράβια προς το τέλος ώστε να έρχεται η κορύφωση. Στον εκδότη δεν άρεσε αυτή η επανάληψη για να πω την αλήθεια και γι' αυτό έκανα επεμβάσεις στο φόντο. Αλλά τελικά νομίζω έπρεπε να επιμείνω γιατί δεν μου αρέσει που αλλάζει συνεχώς η θάλασσα και η διακόσμηση γύρω. Είπαμε... αν το έκανα τώρα θα άλλαζα επιμέρους στοιχεία.

4. Με την γραμματοσειρά που χρησιμοποιήσατε δίνετε έμφαση σε κάποια γράμματα τα οποία μετατρέπετε και σε εικόνες. Για ποιον λόγο;

Η αλήθεια είναι ότι όταν ξεκίνησα αυτό το πείραμα στους πειρατές δεν ήξερα ότι θα ακολουθούσαν και οι ιππότες και οι μάγισσες. Για ένα βιβλίο που τυπώνεται και ενδέχεται να τυπωθεί και σε άλλες γλώσσες το να φτιάχνεις γράμματα είναι λίγο δεσμευτικό. Γιατί αν τυχόν μεταφραστεί θα πρέπει να υπολογίσεις και γραμματοσειρά για την άλλη γλώσσα. Εκείνη τη στιγμή φάνταζε σαν ένα ωραίο “παιχνίδι” με σύμβολα πειρατικά που τόνιζε περισσότερο το περιεχόμενο του βιβλίου. Αν το εικονογραφούσα τώρα δεν θα το έκανα, γιατί βαραίνει πολύ και καλύτερα είναι να εστιάζει το παιδί στην υπόθεση κι όχι στα γράμματα. Παρόλα αυτά σαν γραμματοσειρά έτυχαν μεγάλης αποδοχής σαν στοιχείο του βιβλίου.

5. Υπάρχει κάποια εικόνα που κρύβει μία δεύτερη ιστορία πέρα από αυτή που έχει γραφτεί μέσα από τις λέξεις του κ. Παπαθεοδούλου;

Στο συγκεκριμένο βιβλίο ίσως όχι τόσο πολύ. Ο κάθε χαρακτήρας έχει τη δική του προσωπικότητα, τις δικές του αδυναμίες και παραξενιές, όπως και στην πραγματική ζωή.

Άλλωστε το νόημα του βιβλίου είναι πολύ δυνατό. Επιπλέον εγώ από τη μεριά μου ήθελα να αναδείξω το προφίλ του θύτη και του θύματος σε μια κατάσταση μπούλινγκ. Στόχος ήταν να μην δαιμονοποιήσω τον θύτη και να μην προβάλω το θύμα σαν αδύναμο κρικό. Γιατί αυτό ισχύει και στην πραγματικότητα. Κι ο θύτης έχει τις δικές του αδυναμίες που κρύβει. Και το θύμα μπορεί να αντιδράσει με διαφορετικό τρόπο στο κάλεσμα του θύτη.

6.Στα εσώφυλλα έχετε επιλέξει να παρουσιάζετε τα πορträίτα των ηρώων. Για ποιον λόγο;

Πάντα δίνω σημασία στις φόδρες του βιβλίου. Θεωρώ ότι είναι κάπως σαν επιμύθιο του βιβλίου και θέλει ιδιαίτερη προσοχή. Εννοείται ότι έχω κάνει κατά καιρούς φόδρες πιο διακοσμητικές σε άλλα βιβλία, αλλά συνήθως ήταν πολύ δυνατό το κείμενο μέσα που δεν χρειαζόταν κάτι άλλο. Σε αυτήν την περίπτωση είναι μία γνωριμία με τους ήρωες του βιβλίου ώστε μετά το διάβασμα το παιδί να τους ξεχωρίσει, να τους αντιληφθεί καλύτερα, να τους αναγνωρίσει και κυρίως να δει με ποιον ταυτίζεται περισσότερο.

Ο ΡΑΦΤΑΚΟΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ:

1.Τα σκίτσα σας είναι πιο αφαιρετικά συγκριτικά με τα προηγούμενα παραμύθια. Ποια ήταν η έμπνευση σας;

Δεν ξέρω αν είναι αφαιρετικά. Με την έννοια ότι οι εικόνες είναι αρκετά περιγραφικές. Σίγουρα όμως κάποιες είναι πιο μεταφορικές θα μπορούσαμε να πούμε. Και σίγουρα το στοιχείο της λεπτομέρειας-παρατήρησης όπως στους καλούς- κακούς απουσιάζει, γιατί δεν είναι το ζητούμενο σε αυτό το βιβλίο. Η συγκεκριμένη ιστορία μας ταξιδεύει νοερά στα μικρά μαγαζιά είτε είναι ραφτάδικα είτε οτιδήποτε άλλο, όπου η προσωπική επαφή μετράει και οι λέξεις έχουν τη δική τους σημασία, σε αντίθεση με τη ζωή μας στις απρόσωπες μεγαλουπόλεις, όπου όλοι λειτουργούμε και καταναλώνουμε σαν καλοκαρδισμένες μηχανές. Οπότε εικονογραφικά κινήθηκα με βάση το στοιχείο της ανθρώπινης σχέσης αλλά και της αποξένωσης.

2. Η αποτύπωση των λέξεων σε μορφή κλωστής είναι μαγική! Ποια τεχνική χρησιμοποιήσατε;

Εκείνη την εποχή δούλευα πολύ με τέμπερες και στοιχεία κολλάζ. Είναι μια χρονοβόρα διαδικασία και το αποτέλεσμα είναι αρκετά εικαστικό. Τώρα πια είμαι πιο λιτή. Όπως και νήχει όμως θεωρώ ότι ταιριάζει με το ύφος του βιβλίου και τη ζεστασιά που νιώθεις όταν το διαβάζεις. Κάποιες λέξεις είναι ζωγραφισμένες (πχ. στο παλτό) κάποιες είναι σβαναρισμένες λέξεις από λεξικό που έχουν “κολληθεί” μετά στον υπολογιστή, όπου έγινε και η τελική επεξεργασία. Ήθελα κάποιες να είναι πιο έντονες και να ξεχωρίζουν από τις άλλες, αλλά συγχρόνως να δίνεται και η αίσθηση της πλέξης.

3. Η αναπαράσταση της πόλης γίνεται με πλεγμένες κλωστές και γράμματα και κουβαρίστρες. Δώσατε διπλή μορφή σε αντικείμενα. Για ποιον λόγο;

Γιατί ουσιαστικά το θέμα το βιβλίου είναι πως συνδεόμαστε όλοι με ένα αόρατο νήμα. Πως όλοι οι κάτοικοι της πόλης είχαν το ραφτάκο σαν αφετηρία και όλοι με κάποιον τρόπο συνδέονταν μεταξύ τους. Γι’ αυτό και τα σπίτια γίνονται κουβαρίστρες και η κόκκινη κλωστή είναι η ζωή που τα τυλίγει. Όταν η μικρή πόλη γίνεται μια μεγάλη πόλη, αυτό το νήμα κόβεται κατά μια έννοια, οι λέξεις διασκορπίζονται, τα γράμματα τα παίρνει ο αέρας.

4. Στο εξώφυλλο επιλέξατε την ραπτομηχανή και όχι τον κεντρικό ήρωα όπως και υπάρχει και στον τίτλο. Θεωρείτε πως είναι η κεντρική εικόνα του βιβλίου καθώς παρατίθεται σε πολλές σελίδες;

Στην πρώτη έκδοση του βιβλίου υπήρχε ο ραφτικός στο εξώφυλλο. Όταν αποφάσισε το Μεταίχιμο να βγάλει μία πιο συλλεκτική έκδοση σε μεγαλύτερο μέγεθος είπα να μην επαναλάβω το ίδιο γιατί σαν ήρωας και σαν ιστορία είχε πια κατακτήσει τις καρδιές μικρών και μεγάλων. Οπότε θέλησα να κάνω χρήση ενός στοιχείου πιο αφαιρετικού μέσα από το βιβλίο και να μην αποκαλύψω τον πρωταγωνιστή.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Τα έργα σας εντάσσονται σε μια πιο γενική τάση των εικαστικών στη χώρα, και αν ναι σε ποια;

Όχι δεν νομίζω ότι εντάσσονται συγκεκριμένα σε κάποιο ύφος. Γενικά στην εικονογράφηση δεν έχουμε κάποιο κίνημα που ακολουθούμε. Υποθέτω αυτό γίνεται, γιατί αφητηρία μας είναι πάντα το παιδί και το πώς αντιλαμβάνεται μια εικόνα και τον κόσμο γύρω του.

2. Πηγαίνετε τακτικά σε διεθνείς εκθέσεις παιδικού βιβλίου πχ στη Φρανκφούρτη;

Στην Φρανκφούρτη δεν έχω πάει ποτέ. Πηγαίνω στην έκθεση της Μπολόνια που είναι μια έκθεση εξολοκλήρου για το παιδικό βιβλίο. Κι αυτό όποτε μου το επιτρέπουν τα οικονομικά μου.

3. Έχετε πραγματοποιήσει κάποια έκθεση με τα έργα των παιδικών βιβλίων σας; Αν όχι είναι στα σχέδια σας;

Έχω συμμετάσχει σε ομαδικές εκθέσεις αλλά όχι κάτι δικό μου αποκλειστικά. Δεν το θέλω ακόμη να πω την αλήθεια γιατί ελπίζω πως έχω πολύ δρόμο μπροστά μου να μάθω και να εξελιχθώ περισσότερο και να μαζέψω κι άλλο υλικό. Γενικά έχω τη θεωρία πως μια έκθεση είναι μια "τελεία", ένας απολογισμός. Ακόμα δεν νιώθω ότι έχω φτάσει σε αυτό το σημείο.